

Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije u razdoblju 2015.-2020.

Marukić, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:158349>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Mario Marukić

**Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske
županije u razdoblju 2015.-2020.**

Diplomski rad

Zagreb

2021.

Mario Marukić

**Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske
županije u razdoblju 2015.-2020.**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra geografije

Zagreb

2021.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer istraživački (Prostorno planiranje i regionalni razvoj)* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno- matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Stiperskog

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije u razdoblju 2015.-2020.

Mario Marukić

Izvadak: Predmet istraživanja ovog rada je utjecaj depopulacije i njenih popratnih procesa na gospodarstvo Požeško-slavonske županije. U radu se opisuju glavne demogeografske značajke Županije te se njihov utjecaj uspoređuje s gospodarskim pokazateljima i kretanjima za razdoblje od 2015. do 2020. godine. U Županiji je najvažnija grana gospodarstva prerađivačka industrija pa se u radu analizira kakav je utjecaj na poslovanje nekih najznačajnijih tvrtki u županiji imala depopulacija i procesi koje je ona potaknula. Analizom raznih publikacija i statističkih informacija cilj ovog rada je ustanoviti postoji li negativan utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije. Isto tako, cilj rada je saznati planira li malobrojno stanovništvo s područja Požeško-slavonske županije iseliti ili ostati tamo živjeti te što oni smatraju o kvaliteti i uvjetima života u Županiji.

95 stranica, 42 grafičkih priloga, 16 tablica, 68 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: gospodarstvo, stanovništvo, Požeško-slavonska županija, depopulacija

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Stiperski

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Stiperski
doc. dr. sc. Slaven Gašparović
doc. dr. sc. Luka Valožić

Tema prihvaćena: 13. 2. 2020.

Rad prihvaćen: 11. 2. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

**The impact of depopulation on the economy of Požega-Slavonia County in the period
2015-2020**

Mario Marukić

Abstract: The subject of this paper is the impact of depopulation and its accompanying processes on the economy of Požega-Slavonia County. The paper describes the main demographic features of the County and compares their impact with economic indicators and trends for the period from 2015 to 2020. In the County, the most important branch of the economy is the manufacturing industry, so the paper analyzes the impact of depopulation and the processes it has stimulated on the operations of some of the most important companies in the County. By analyzing various publications and statistical information, the aim of this paper is to determine whether there is a negative impact of depopulation on the economy of Požega-Slavonia County. Also, the aim of the paper is to find out whether the small population from the Požega-Slavonia County plans to move out or stay there and what they think about the quality and living conditions in the County.

95 pages, 42 figures, 16 tables, 68 references; original in Croatian

Keywords: economy, population, Požega-Slavonia County, depopulation

Supervisor: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor
Slaven Gašparović, PhD, Assistant Professor
Luka Valožić, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 13/02/2020

Thesis accepted: 11/02/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja	2
1.3. Metodologija istraživanja	3
1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	3
2. PROSTORNI OKVIR ISTRAŽIVANJA	4
2.1. Prirodno-geografska obilježja	4
2.2. Administrativno teritorijalna obilježja.....	5
3. DEMOGEOGRAFSKA OBILJEŽJA	6
3.1. Prostorni razmještaj stanovništva.....	7
3.2. Ukupno kretanje stanovništva	8
3.3. Prirodno kretanje stanovništva	11
3.4. Migracije	12
3.5. Biološki sastav stanovništva.....	14
3.6. Društveno-gospodarska struktura stanovništva	15
4. PROMETNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA	21
5. GOSPODARSKA OBILJEŽJA	24
5.1. Poljoprivreda	24
5.1.1. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	25
5.2. Šumarstvo.....	28
5.3. Industrija.....	29
5.3.1. Prehrambena industrija.....	30
5.3.2. Metalno-prerađivačka industrija.....	33
5.3.3. Industrija stakla	35
5.3.4. Drvno-prerađivačka industrija.....	36
5.3.5. Vinarstvo	38
5.3.6. Tekstilna industrija	40
5.4. Trgovina na malo i veliko.....	41
5.5. Turizam i ugostiteljstvo	43
5.6. Gospodarski indikatori	45
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	51
6.1. SWOT ANALIZA.....	51
6.2. ANKETNO ISTRAŽIVANJE	55

6.3. Prijedlog budćeg razvoja	72
7. ZAKLJUČAK.....	75
POPIS LITERATURE I IZVORA	76
LITERATURA	76
IZVORI	77
PRILOZI.....	81
I. POPIS SLIKA	81
II. POPIS TABLICA.....	83
III. ANKETNI UPITNIK.....	84

1. UVOD

Požeško-slavonska županija je u vrijeme Austro-Ugarske bila prostor u koji su se doseljavali brojni stanovnici iz monarhije. Tako danas na tom prostoru imamo nasljednike doseljenih Čeha, Slovaka, Mađara, Nijemaca te Hrvata iz Bosne i Hercegovine, ali i ostalih dijelova Hrvatske. Nakon Drugog svjetskog rata počinju se događati velike promjene u demografskom i gospodarskom smislu na prostorima današnje Hrvatske. Stanovništvo Požeško-slavonske županije se u posljednjih tridesetak godina počelo ubrzano smanjivati. Negativna demografska obilježja kao što je depopulacija, emigracije i starenje stanovništva dovela su do promjena na geografskom prostoru županije, ali i utjecala na gospodarstvo. S pravom se može reći da je stanovništvo pokretač svega u prostoru i vremenu, nositelj razvoja i inovacija i temelj je svake izvjesne budućnosti (Šterc, 2016). Stoga stanovništvo ima veliku ulogu u tome kako će se razvijati gospodarstvo određenog prostora. Radna snaga je jedan od ključnih faktora funkcioniranja gospodarstva. Prema tome proizlazi da će snaga, inovativnost te financijsko poslovanje određenih gospodarstava uvelike ovisiti o brojnosti, obrazovanju te vještinama radne snage. Kod prostora koji gube stanovništvo ne dolazi samo do demografskog izumiranja. Gubitkom stanovništva nestaju ili se umanjuju svi procesi za koje je odgovoran čovjek. Depopulacijom se smanjuje “rezervoar” radne snage te brojne tvrtke imaju problem s pronalaskom radnika. Najveći problem kod depopulacije je to što njenom pojavom prostor na kojemu se ona odvija ulazi u “začarani krug” nazadovanja. Ne samo da je problem pronalaska radne snage prisutan prilikom demografskog izumiranja već je tu i problem smanjenja određenih funkcija naselja i mjesta kao što je na primjer ukidanje razrednih odijela u školama, zatvaranje trgovina, smanjivanje zabavnih sadržaja, zatvaranje pošte, ambulante i slično. Jednom kada prostor uđe u fazu demografskog izumiranja onda je potrebno učiniti direktne i efikasne mjere koje će to zaustaviti. Nažalost, situacija u kojoj se nalazi Požeško-slavonska županija je možda već izvan kontrole. Intenzitet iseljavanja koji se događa u ovoj županiji bi trebao zabrinuti i sam državni vrh. Pošto uvjeti za život (posebno oni financijski) uvelike utječu na kvalitetu života, a oni prvenstveno ovise o gospodarstvu, onda će se u ovome radu proučiti utjecaj depopulacije na gospodarstvo. U županiji je najvažnija grana gospodarstva prerađivačka industrija pa će biti interesantno analizirati kakav je utjecaj na poslovanje nekih najznačajnijih tvrtki u županiji imala depopulacija i procesi

koje je ona potaknula. Središnji fokus ovog rada će biti promatranje gospodarstva županije u posljednjih pet godina pod utjecajem depopulacije.

1.1 Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada je utjecaj depopulacije te procesa koje ona donosi na gospodarstvo Požeško-slavonske županije. Osim brojnih makro i mikroekonomskih čimbenika koji utječu na gospodarstvo, depopulacija ima značajan utjecaj time što smanjuje brojnost radne snage. Područja koja imaju malen broj stanovnika obično nisu “ekonomski atraktivna” te se velike i značajne kompanije ne žele stacionirati niti poslovati u takvim prostorima a ljudi koji žele izgraditi karijeru sigurno se neće doseljavati. U prvom dijelu ovoga rada predmet istraživanja će biti stanovništvo, odnosno svi demografski procesi koji su prisutni u županiji. Drugi dio rada fokus ima na gospodarstvu Požeško-slavonske županije te će se u tome dijelu analizirati neki osnovni gospodarski pokazatelji i poslovanje nekoliko najznačajnijih tvrtki u županiji. Prerađivačka industrija je najvažnija grana gospodarstva u županiji pa će na njoj biti veći naglasak u istraživanju ovog rada.

1.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog rada je ustanoviti postoji li negativan utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije. Isto tako, cilj rada je saznati planira li malobrojno stanovništvo s područja Požeško-slavonske županije iseliti ili ostati tamo živjeti te što oni smatraju o kvaliteti i uvjetima života u županiji. Prilikom istraživanja će biti interesantno usporediti odgovore anketnog upitnika iseljenog i neiseljenog stanovništva.

Hipoteze postavljene u radu su sljedeće:

H1: Većina stanovnika ne vidi perspektivu u županiji i planira iseliti

H2: Prihodi od prerađivačke industrije su se znatno smanjili u posljednjih 5 godina

H3: Poslodavci imaju probleme s pronalaskom lokalne radne snage

H4: Broj zaposlenih se znatno smanjio u posljednjih 5 godina

1.3. Metodologija istraživanja

Metode koje su korištene prilikom istraživanja su analize u GIS-u, pretraživanje postojeće literature te analiza statističkih podataka. U radu se analizira stručna i znanstvena literatura domaćih i stranih autora kako bi se uvidio način proučavanja tematike ovog rada. Temeljni izvori za rad su bili podaci Državnog zavoda za statistiku, podaci Hrvatske gospodarske komore te godišnji financijski izvještaji tvrtki. Osim toga koristila se i *Županijska razvojna strategija Požeško-slavonske županije do 2020. godine*.

Podaci o namjerama iseljavanja stanovništva iz županije te mišljenja o životnim uvjetima u županiji prikupljena su na osnovi anketnog upitnika koji se provodio *online* putem u razdoblju od 27.09.2020 do 05.01.2021. godine. U anketnom upitniku je ukupno sudjelovalo 112 ispitanika koji žive ili su nekada živjeli u Požeško-slavonskoj županiji. Osim toga u radu se koristila i SWOT analiza.

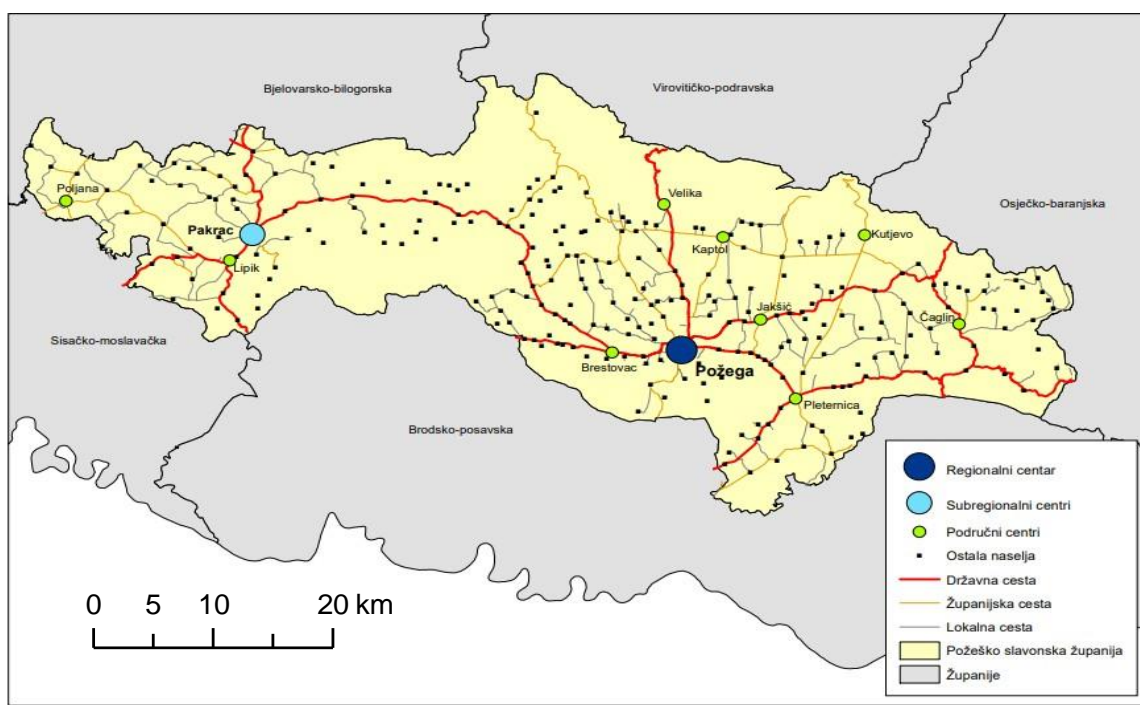
1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Znanstvenih radova koji obrađuju temu utjecaja depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije nema. Niti jedan rad u domaćoj ili stranoj literaturi ne obrađuje konkretno ovu temu. Ipak mnoštvo je radova koji se bave tematikom poput stanovništva, depopulacije i gospodarstva pojedinačno. Od domaće literature najinteresantniji radovi koji su poslužili kao temelj ovome radu su: *Depopulacija u Hrvatskoj- korijeni, stanje, izgledi* od Ive Nejašmića iz 1991. godine gdje se depopulacija proučava kao jedan od važnijih populacijsko-naseljskih procesa u Hrvatskoj, zatim knjiga *Demogeografija* iz 2006., od istog autora, u kojoj se proučava stanovništvo i svi demogeografski procesi te obilježja stanovništva. Od strane literature u kojoj se obrađivala tematika depopulacije i njenog utjecaja na gospodarstvo su pronađeni radovi poput *Depopulation, Deindustrialisation and Disasters* od autora Shiarishi K. i Matoba N. iz 2019. Autor Jeffrey Walser je u 2010. napisao rad *Rural depopulation* u kojemu se proučava depopulacija u okviru ruralnih područja. Američki autor D.T. Rowland je 2012. godine napisao djelo *Population aging: The transformation of Societies* gdje se bavi tematikom starenja stanovništva te utjecajem tog procesa na društvene i socijalne strukture ali i gospodarstvo.

2. PROSTORNI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. Prirodno-geografska obilježja

Požeško-slavonska županija nalazi se u kontinentalnom dijelu Hrvatske, točnije u prostoru zapadne Slavonije. Ova županija se svojim prirodno-geografskim karakteristikama podosta razlikuje od ostatka Slavonije. Krajolici Požeško-slavonske županije više nalikuju onima Hrvatskog zagorja nego li Slavonije. Brojni brežuljci te gore Psunj, Krndija, Požeška gora, Dilj i najpoznatija među njima Papuk, na kojoj se nalazi i istoimeni Park prirode, daju Požeško-slavonskoj županiji poseban prirodno-geografski identitet. U županiji se ističu dva područja, a to su Požeška dolina i zapadni brdoviti dio županije.

Sl. 1. Centralna naselja u Požeško-slavonskoj županiji

Izvor: izradio autor prema podacima DGU 2013

Požeška dolina je još od starih Rimljana nazvana „*Vallis Aurea*“ što u prijevodu znači *Zlatna dolina*. Taj naziv je kreiran zahvaljujući poljima i brojnim poljoprivrednim površinama koje se nalaze u tome prostoru. Zapadni dio županije je prekriven šumama i odlikuje ga izrazita reljefna raščlanjenost. Najveća rijeka na prostoru županije je Orjava u koju se ulijevaju brojni pritoci i koja se u Brodsko-posavskoj županiji ulijeva u rijeku Savu. Klima županije je umjereno topla vlažna s toplim ljetima (Cfb). Zime su umjereno hladne. Najveći

broj padalina bude u kasnom proljeću i u jesen, a najmanje zimi i ljeti. Ukupna količina oborina se kreće oko 700 do 900 mm godišnje (ŽRS, 2018). Gorski predjeli imaju više padalina i niže temperature. Površina županije iznosi 1 815,23 km² odnosno 3,21% kopnene površine Hrvatske. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u županiji je živjelo 78 034 stanovnika (1,82% stanovnika RH) što je 15. mjesto po površini u Hrvatskoj dok je po stanovništvu predzadnja, ispred Ličko-senjske županije (DZS, 2011). Litološka podloga je sastavljena od šljunka, pijeska, ilovače, gline, lesolikih sedimenata, lapora, laporovitih vapnenaca, škriljevca, konglomerata i pješčenjaka različite starosti i prostornog rasporeda.

2.2. Administrativno teritorijalna obilježja

Administrativno-teritorijalni sastav Požeško-slavonske županije se sastoji od 5 gradova i 5 općina. Gradovi su: Požega, Kutjevo, Pleternica, Lipik i Pakrac, dok su Općine: Velika, Kaptol, Brestovac, Čaglin, Jakšić. U vrijeme bivše Jugoslavije županija je bila podijeljena na dvije tzv. Općine. Zapadni dio županije je zauzimala Općina Pakrac koja se sastojala od današnjih upravnih Gradova Lipika i Pakraca. Istočni dio županije je pripadao Općini Požega koja se sastojala od sadašnjih upravnih Gradova Požege, Pleternice i Kutjeva te općina Velike, Kaptola, Brestovca i Brestovca, Jakšića i Čaglina. Brojem stanovnika najveća jedinica lokalne samouprave u županiji je Grad Požega koja prema popisu stanovništva iz 2011. godine ima 26 248 stanovnika (DZS, 2011).

Sl. 2. Administrativna podjela Požeško-slavonske županije

Izvor: izradio autor prema podacima DGU 2013.

3. DEMOGEOGRAFSKA OBILJEŽJA

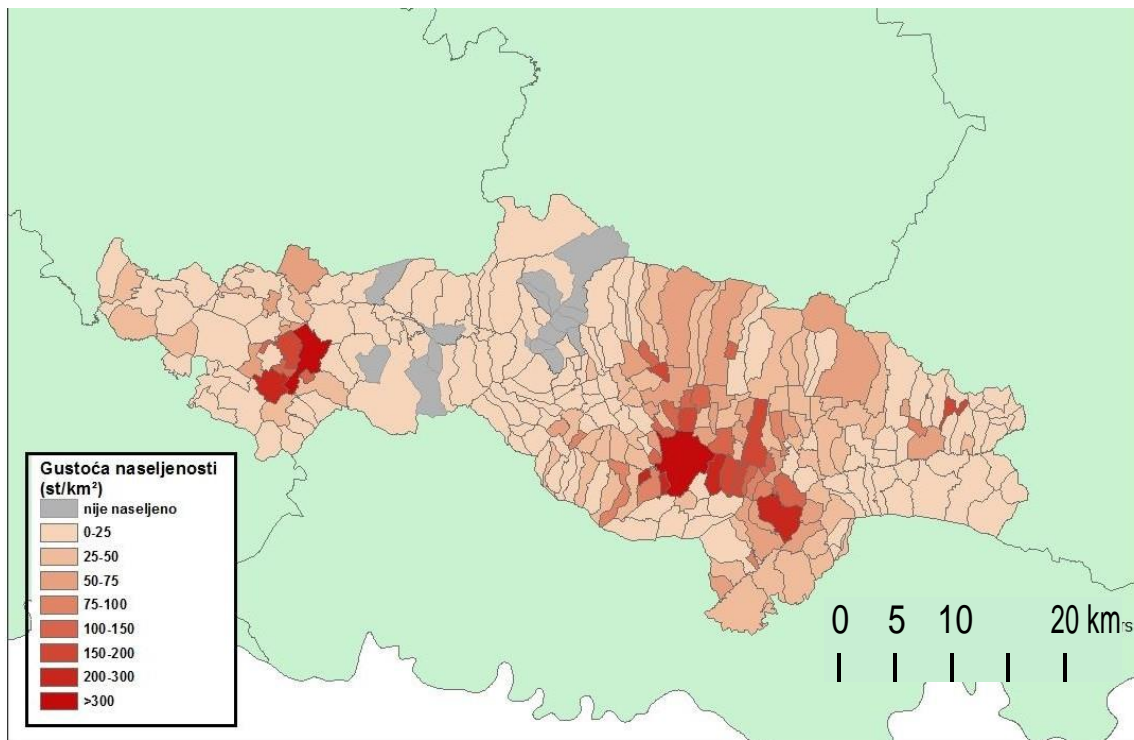
Kada govorimo o demogeografskim obilježjima nekog prostora onda promatramo stanovništvo i geografski prostor na kojemu to stanovništvo živi odnosno djeluje. Stanovništvo kao temeljna osnova razvoja društva, općenito ima jako velik utjecaj na događaje određenog prostora. Svi procesi u prostoru (izuzmemo li one prirodne naravi) su posljedica djelovanja čovjeka. S pravom možemo reći da je stanovništvo uzrok i pokretač svih djelatnosti u prostoru koje danas poznajemo i bez stanovništva ne bi bilo prometa, kulture, sporta i onoga što je posebice važno za ovaj rad, gospodarstva. Kako bi gospodarstvo određenog prostora uopće postojalo, ono mora imati stanovništvo i to radno sposobno stanovništvo. Radna snaga je ključni pokretač gospodarstava i o njoj uvelike ovisi efikasnost određenog gospodarstva. Dob, obrazovanje, broj stanovnika, samo su neke stavke koje će oblikovati gospodarstvo nekog grada, regije ili države.

U ovome radu predmet istraživanja je gospodarstvo Požeško-slavonske županije. Ukoliko želimo dobiti konkretnu sliku stanja gospodarstva, nemoguće ga je promatrati bez demografske komponente. Na stanovništvo veliki utjecaj imaju dvije odrednice njegova kretanja a to su prirodno kretanje stanovništva i migracije. Ukoliko su ove dvije odrednice negativne to znači da se stanovništvo nekog prostora smanjuje i postaje starije. Povežemo li to s gospodarstvom onda je jasno kako gospodarstvo prostora čije se stanovništvo brojčano smanjuje i postaje starije ne može rasti niti napredovati ni u kojemu smislu. Sve ovo dovodi do „začaranog kruga nazadovanja“ – stanovništvo se iseljava i postaje starije, manje novca se troši, trgovine i škole se zatvaraju, manje ljudi se zapošljava, tvrtke gube tržište i prostor gospodarski umire. Upravo nešto slično ovome scenariju se događa u Požeško-slavonskoj županiji. Od ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine iseljavanje izvan županije se strahovito intenziviralo. Jedna od glavnih hipoteza ovoga rada je pokušati provjeriti koliko su upravo emigracije praćene negativnim prirodnim prirastom utjecale na gospodarsko stanje županije. U nastavku rada će se objasniti opće kretanje stanovništva te promotriti intenziteti migracija (vanjskih) i stope prirodnog prirasta. Posebno će se pridodati pažnja obrazovanom stupnju stanovništva te broju upisanih u razredna odjeljenja pojedinih obrazovnih smjerova jer se pomoću toga može dobiti uvid koliko će stručne radne snage potencijalno nedostajati u bližoj budućnosti. Isto tako je bitno pogledati sastav stanovništva prema zanimanju kako bi vidjeli koje djelatnosti najviše pridonose proračunu županije i koje djelatnosti su najviše pogođene negativnim općim kretanjem stanovništva. Mnogi demografi

tvrde da su zajednice čija populacija padne ispod kritične mase predodređene za nepovratno propadanje jer više nemaju dovoljno resursa za održavanje ekonomske održivosti (Walser, 2010).

3.1. Prostorni razmještaj stanovništva

Prostorni razmještaj stanovništva nekog područja ovisi o više faktora. Od prirodno-geografskih faktora koji određuju razmještaj stanovništva jako je važan reljef. Ravnice su najpogodnije za naseljavanje dok su brdsko-planinski prostori nepogodniji za život čovjeka jer je na njima teže ili nemoguće obrađivati zemlju te je puno teže izgraditi stambene objekte, infrastrukturu i slično. Promotrimo li razmještaj stanovništva u Požeško-slavonskoj županiji onda je najveća koncentracija, odnosno gustoća stanovništva, u istočnom dijelu županije, točnije u Požeškoj dolini gdje grad Požega ima gustoću naseljenosti od 812 st/km². Upravo je ovo područje najpogodnije za naseljavanje zbog ne tako visoke energije reljefa i zbog plodnog tla. U zapadnom dijelu županije jedino je veća gustoća naseljenosti u Gradovima Lipiku (288 st/km²) i Pakracu (378 st/km²). Najviše zabrinjava činjenica da u čak 15 naselja ne živi niti jedna osoba a brojna druga naselja su pred istom sudbinom izumiranja. (DZS, 2011)

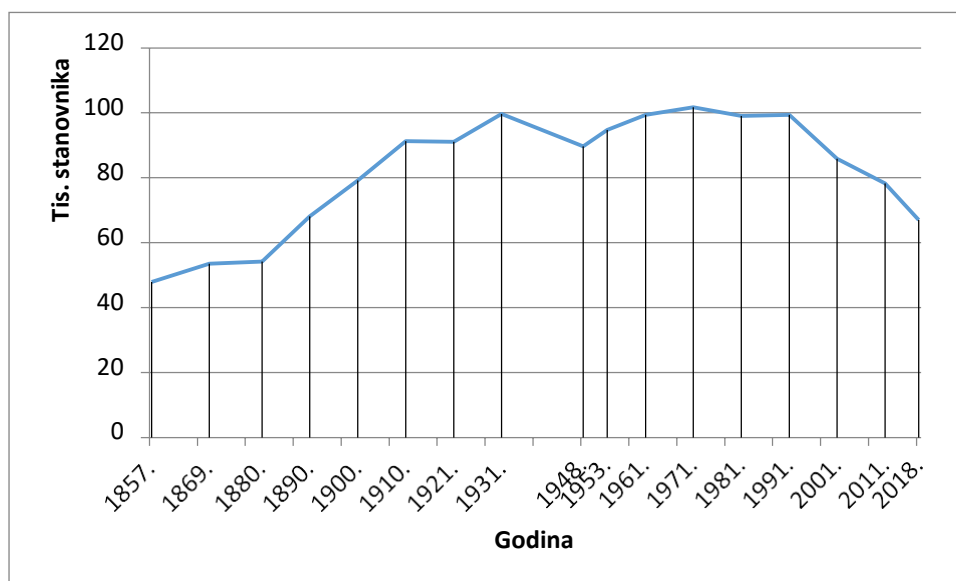
Sl. 3. Gustoća naseljenosti u Požeško-slavonskoj županiji 2011. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima DGU 2013

Razmještaj stanovništva je jako važan za gospodarstvo jer u onim prostorima u kojima je veća gustoća naseljenosti uzročno posljedično je veći broj industrija te njihovih različitosti čime je veća brojnost gospodarskih djelatnosti općenito. Još je Max Weber u prošleme stoljeću odredio tri osnovna faktora (elementa) ili „orijentacije“ koji određuju izbor lokacije industrije. Treći faktor je faktor aglomeracije, odnosno koncentracije koji objašnjava da aglomeracija predstavlja težnju da se industrijska poduzeća podižu tamo gdje je već koncentrirana industrija jer se time smanjuju troškovi opskrbe energijom, troškovi za pristaništa, cestarine i ostali promet (Stiperski, Z. 1995). Upravo taj faktor ovisi o gustoći naseljenosti i brojnosti stanovništva jer većih koncentracija industrije nema u slabo naseljenim područjima. Prema tome, u Požeško-slavonskoj županiji najveća koncentracija gospodarskih djelatnosti se nalazi u gradu Požegi gdje je i najviše ljudi.

3.2. Ukupno kretanje stanovništva

Međupopisna promjena broja stanovnika je pokazatelj koji se koristi kako bi se dobila predodžba o kretanju broja stanovnika nekog prostora. Trendovi demografskog razvoja nekog područja mogu se saznati usporedbom popisa stanovništva pojedinih razdoblja. Prilikom analize općeg kretanja stanovništva, osim ukupnog broja stanovnika, prate se i trendovi prirodnog kretanja stanovništva tj. stope rodosti i mortaliteta te migracija koje podrazumijevaju stopu imigracije i emigracije. Od prvog popisa stanovništva 1857. pa do popisa 1971. godine, broj stanovnika u županiji se kontinuirano povećavao. Stagnacija rasta stanovnika je bila u razdoblju između 1971. do 1991. godine. Nakon 1991. godine broj stanovnika u županiji se počeo intenzivno smanjivati zbog negativnog općeg kretanja stanovništva ali i ratnih zbivanja koja su se u tome razdoblju dogodila. Tako je broj stanovnika 1991. godine iznosio 99 334, a 2011. godine je ta brojka pala na 78 034 stanovnika.

Sl. 4. Kretanje ukupnog broja stanovnika Požeško-slavonske županije od 1857. do 2011. godine i procjena za 2018. godinu

Izvor: DZS, *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*,

Međupopisne promjene prikazane u prethodnome dijelu pokazuju ozbiljnost demografskog problema Požeško-slavonske županije. Prema Nejašmiću (1991) depopulacija je oblik općeg kretanja stanovništva pod kojim, u užem smislu, razumijevamo smanjenje broja stanovnika, a u širem, dugotrajnije smanjivanje broja stanovnika koje implicira poremećaje u strukturi i prirodnoj dinamici stanovništva nekog područja. Prema procjeni Državnog zavoda za statistiku iz 2018. godine broj stanovnika u županiji se kretao oko 67 000. Ipak, procjene Državnog zavoda za statistiku treba uzeti sa “rezervom” jer nije moguće točno procijeniti broj stanovnika nekog područja pošto se mnogi iseljenici kasnije odjave iz svog prebivališta u domovini. Tako često dolazi do nepodudaranja podataka u broju iseljenih između hrvatske strane i država destinacija migranata. Primjerice u 2015. godini je Državni zavod za statistiku iznio podatke o broju iseljenih iz Republike Hrvatske te godine kojih je bilo 29 651 dok je njemački statistički ured iste godine objavio kako se tada u Njemačku uselilo više od 50 tisuća hrvatskih državljana (Večernji list, 2017). To znači da su brojke iseljenih is Hrvatske puno veće nego što nam govore podaci DZS-a. Stanovništvo Požeško-slavonske županije je sada na onoj razini na kojoj je bilo prije 140 godina te je pitanje mogu li populacijske politike uopće zaustaviti demografski slom županije.

Tab. 1. Promjena broja stanovnika u općinama i gradovima Požeško-slavonske županije 2013-2018.

GRAD/OPĆINA	BROJ STANOVNIKA						Indeks promjene 2018./2013.
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	
Požega	25 744	25 455	24 978	24 522	23 968	23 572	91,6
Kutjevo	6 079	5 970	5 747	5 566	5 370	5 151	84,7
Pleternica	11 002	10 906	10 662	10 284	9 981	9 658	87,8
Lipik	5 763	5 639	5 564	5 496	5 224	5 121	88,9
Pakrac	7 838	7 720	7 462	7 263	6 895	6 749	86,1
Velika	5 468	5 428	5 280	5 146	5 004	4 875	89,2
Brestovac	3 609	3 530	3 377	3 286	3 176	3 065	84,9
Čaglin	2 581	2 532	2 628	2 603	2 556	2 534	98,2
Kaptol	3 394	3 332	3 213	3 022	2 880	2 756	81,2
Jakšić	3 968	3 940	3 858	3 749	3 654	3 547	89,4
UKUPNO	75 446	74 452	72 769	70 937	68 708	67 028	88,8

Izvor: Izračun autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku

U tablici br. 1. su prikazane procjene broja stanovnika po gradovima i općinama Požeško-slavonske županije. Ono što zabrinjava jest činjenica da je od ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine svaki upravni grad i svaka općina u županiji imala pad broja stanovnika svake sljedeće godine. Tako je županija u svega pet godina izgubila oko 8 i pol tisuća stanovnika odnosno 11% od broja koji je bio 2013. godine. Ovakav rezultat ukazuje na izumiranje županije i ne poduzmu li se hitno mjere za ublažavanje ovog procesa županiji bi mogao uslijediti ekonomski slom u bližoj budućnosti. U razdoblju 2013.-2018. županija je na godišnjoj razini prosječno gubila 2,3% stanovništva godišnje. Prema tome (ukoliko zamislimo da se isti trend depopulacije nastavio do danas) županija u 2020. godini ima oko 64 000 stanovnika. O kako strahovitom izumiranju se radi u Požeško-slavonskoj županiji najbolje govori činjenica da se broj stanovnika od 2001. godine do posljednjeg popisa stanovništva 2011. godine (desetogodišnje razdoblje) smanjio za 9,6% dok se u recentnom razdoblju od posljednjih 7 godina smanjio za čak 15%.

3.3. Prirodno kretanje stanovništva

Broj rođenih odnosno umrlih se promatra u okviru prirodnog kretanja stanovništva. Prirodno kretanje stanovništva određuju biološki faktori među kojima su najznačajniji procesi rađanja i umiranja stanovništva. Rodnost ili natalitet te smrtnost ili mortalitet su osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva a njihova je rezultanta prirodni prirast (Nejašmić I., 2005). Prirodni prirast je pozitivan ako je broj rođenih veći od broja umrlih. Tada je broj stanovnika određenog područja u prirodnom porastu. Kada je broj umrlih veći od broja rođenih onda je prirodni prirast negativan i broj stanovnika se onda prirodno smanjuje. Nulti prirodni prirast podrazumijeva situacija u kojoj su rodnost i smrtnost izjednačene što dovodi do stagnacije prirodne promjene stanovništva. Postoji puno različitih faktora koji utječu na prirodni prirast. Na stopu rodnosti najviše utječu biološki, društveno-gospodarski i psihološki čimbenici (Nejašmić. I., 2005). Dobni sastav ukupne populacije u Požeško-slavonskoj županiji jako utječe na stopu rodnosti. Pošto u Požeško-slavonskoj županiji većina stanovništva pripada starijim dobnim skupinama onda je i manji broj žena u ukupnom broju koje su fiziološki sposobne za rađanje. Potrebno je uzeti u obzir kako se fiziološka sposobnost žena za rađanje smanjuje u kasnijim godinama. Osim dobnog sastava stanovništva velik utjecaj na rodnost ima moderan način života i kasnije stupanje u brak jer žene koje kasnije uđu u brak (zbog fokusa na karijeru) u prosjeku imaju i manje djece. Na rodnost u županiji najviše utječu društveno-gospodarski faktori. Požeško-slavonska županija u posljednjem desetljeću doživljava loše gospodarske prilike te slab ekonomski razvitak. Veliki broj stanovnika egzistenciju traži izvan županije i iseljavanje se jako intenziviralo od ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju. Loša gospodarska situacija smanjuje socioekonomsku stabilnost pojedinih obitelji koje zbog nesigurnosti da djetetu mogu osigurati kvalitetnu budućnost ne žele imati djecu. Oni koji se pak odluče na djecu, često imaju jedno ili dva djeteta što je daleko od stope fertiliteta koja je potrebna za jednostavnu reprodukciju stanovništva.

Tab. 2. Prirodno kretanje stanovništva Požeško-slavonske županije 2013.-2018.

	BROJ ROĐENIH	BROJ UMRLIH	PRIRODNI PRIRAST
2011.	693	1 046	-353
2012.	737	1 014	-277
2013.	708	1 008	-305
2014.	694	986	-294
2015.	638	1 076	-440
2016.	619	987	-370
2017.	613	1 005	-394
2018.	600	1 016	-416
UKUPNO	3 872	6 078	-2 206

Izvor: DZS, 2018

U Požeško-slavonskoj županiji je prisutan trend smanjivanja broja rođenih. U recentnome razdoblju od 2011. godine broj rođenih se kontinuirano iz godine u godinu smanjuje. Tako je 2013. godine bilo 708 rođenih da bi 2018. godine taj broj pao na 600. Broj umrlih je konstantan i u promatranome razdoblju se kreće oko tisuću umrlih svake godine. Županija je negativnim prirodnim prirastom u razdoblju 2011.-2018. izgubila 2 836 stanovnika što ne ide u prilog pozitivnom općem kretanju stanovništva.

3.4 Migracije

U današnje vrijeme globalizacije migracije su postale važan fenomen za proučavanje. U vrijeme kada je međunarodni javni prijevoz sve jeftiniji i dostupniji većim masama ljudi migracije su puno lakše nego li je to bilo prije nekoliko desetaka godina. Osim globalizacije koja potiče migracije, jako su važne i ekonomske unije kao što je primjerice Europska Unija u kojoj se nalazi i Hrvatska. Požeško-slavonska županija kao i cijela Hrvatska je kroz povijest imala stalni trend iseljavanja stanovništva u inozemstvo. Taj trend se znatno povećao upravo ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine. Razlog tome je slobodno kretanje unutar granica Europske unije koje imaju njeni građani. Brojni stanovnici Požeško-

slavonske županije su iskoristili i koriste tu prednost te su priliku za boljim životom našli većinom u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj.

Migracija i cirkulacija su glavne dvije odrednice pokretljivosti stanovništva u prostoru. Migracije podrazumijevaju stalnu promjenu mjesta boravka odnosno stanovanja (Nejašmić, 2005). Najosnovnija podjela migracija prema Nejašmić, 2005 je na:

- unutarnje, koje mogu biti unutar određene države, regije, županije odnosno jedinice lokalne samouprave
- vanjske odnosno izvan promatrane prostorne jedinice

Tab. 3. Doseljeno i odseljeno stanovništvo u Požeško-slavonskoj županiji za razdoblja od 2011-2019. godine

	Doseljeni			Odseljeni			Saldo ukupne migracije
	Ukupno	Iz druge županije	Iz inozemstva	Ukupno	U drugu županiju	U inozemstvo	
2011.	413	356	57	1 098	684	414	-685
2012.	404	337	67	1 214	625	589	-810
2013.	461	381	80	878	639	239	-417
2014.	516	429	87	1 216	812	404	-700
2015.	689	564	125	1 932	904	1 028	-1 243
2016.	526	401	125	1 988	750	1 238	-1 462
2017.	567	401	166	2 402	838	1 564	-1 835
2018.	729	430	299	1 993	821	1 172	-1 264
2019.	826	453	373	1 798	720	1 078	-972

Izvor: DZS: *Migracija stanovništva Republike Hrvatske 2011-2019.*

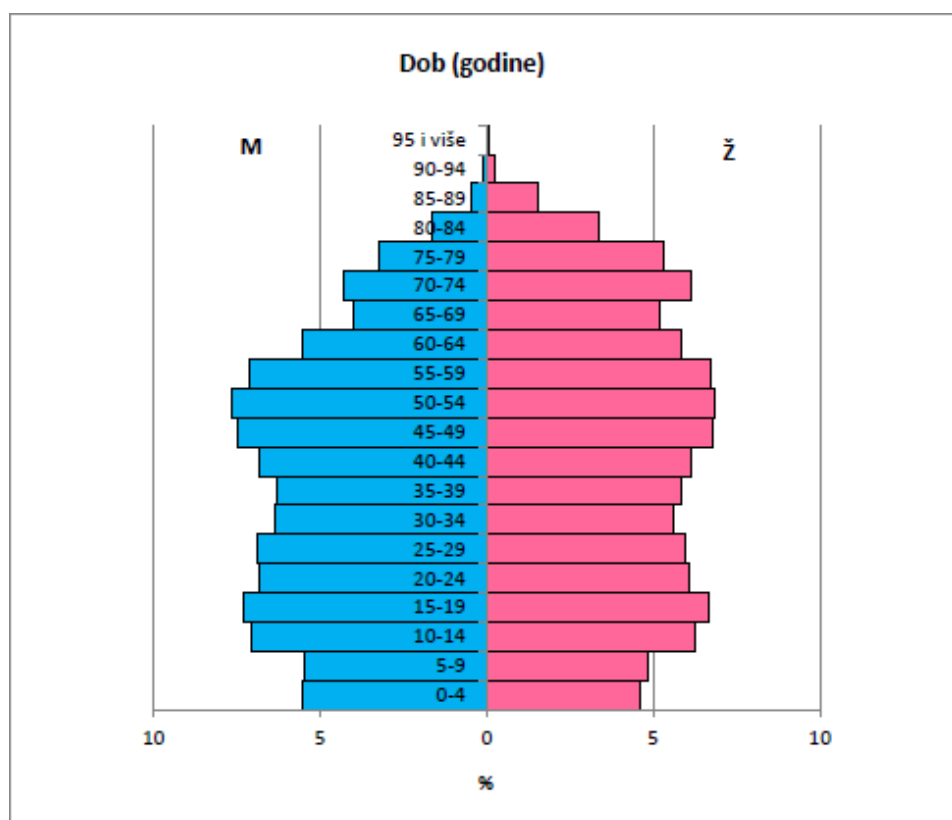
Broj doseljenih u Požeško-slavonsku županiju od 2011. godine pa do danas se udvostručio ali to ipak nije bilo dovoljno da saldo ukupne migracije bude pozitivan jer je broj iseljenih daleko veći od broja useljenih. Nakon 2013. godine broj odseljenih se znatno povećao zbog ulaska Hrvatske u Europsku Uniju te u posljednjih nekoliko godina iznosi oko 2 tisuće svake godine. Dobar pokazatelj učinka migracije na opće kretanje stanovništva za određeni vremenski

period je migracijski saldo koji se računa za cijelo međupopisno razdoblje kao razlika ukupne i prirodne promjene stanovništva u svih 10 godina (Nejašmić, 2005). Migracijski saldo je podatak koji pokazuje koliko stanovnika je određeno područje dobilo ili izgubilo putem migracija u određenom međupopisnom razdoblju (Nejašmić, 2005). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku koji se temelje na evidentiranom broju doseljenih i odseljenih u MUP-u, moguće je utvrditi migracijski saldo za razdoblje 2011.-2019. Županija je u razdoblju 2011.-2019. godine migracijama izgubila 9 388 stanovnika. Ipak, moramo ponovno naglasiti riječi sa početka ovoga rada te naglasiti kako su ovo službeni podaci Državnog zavoda za statistiku te se oni temelje na onim osobama koje su se prijavile odnosno odjavile svoje prebivalište u županiji. Brojni su oni koji se nisu odjavili iz svoga prebivališta te je stvarni broj odseljenih najvjerojatnije puno veći, no to će se utvrditi na popisu stanovništva 2021. godine. Velike migracije izvan Požeško-slavonske županije se mogu klasificirati kao regionalni problem jer je odstupanje od nacionalnog prosjeka jako veliko (Griffiths, Wall, 1999).

3.5. Biološki sastav stanovništva

Biološki sastav je sastav prema spolu i dobi koji se najčešće i najreprezentativnije iskazuje dobno-spolnom piramidom koja daje uvid u podjelu stanovništva na mlado staro i zrelo. Prema jednoj od podjela stanovništva prema dobi za mlado se uzima kontingent stanovništva u dobnim skupinama od 0-14 godina, zrelo se odnosi na populaciju staru između 15 i 64 godine a staro stanovništvo je sve ono starije od 65 godina (Nejašmić, 2005). Dobno-spolna piramida također daje uvid i u brojnost ženskog i muškog stanovništva. Odnos brojnosti ženskog i muškog stanovništva može biti uvjetovan raznim gospodarskim, društvenim ili kulturnim čimbenicima. Zbog učinka diferencijalnog nataliteta u svijetu se rađa više muške nego ženske djece i to za 5-6% (Nejašmić, 2005). Ova pojava se može uočiti i na dobno-spolnoj piramidi Požeško-slavonske županije. Prema popisu iz 2011. godine udio starijih od 65 godina u Požeško-slavonskoj županiji iznosi 17,9% stoga županiju karakterizira starost i ona ima regresivni tip dobno-spolne piramide. Domovinski rat je utjecao na izgled dobno-spolne piramide u županiji jer je u dobnim skupinama od 25 do 40 godina uočljiva "okrnjenost" dobno-spolne piramide. Pripadnici tih generacija za vrijeme rata su bili djeca; te su generacije najviše pogođene iseljavanjem. Zbog diferencijalnog nataliteta muškarci imaju nešto veći udio u mlađim dobnim skupinama dok žene imaju veći udio u starijim dobnim

skupinama pošto u prosjeku imaju duži životni vijek od muškaraca. Stanovništvo županije sve više stari što pokazuje sve manji udio najmlađih dobnih skupina te baza dobno-spolne piramide postaje sve manja. Prosječna dob stanovništva županije je nešto manja nego od prosjeka Hrvatske (41,7 godina) te ona prema popisu stanovništva 2011. godine iznosi 40,9 godina. Pošto je oblik dobno-spolne piramide u Požeško-slavonskoj županiji regresivnog tipa onda je za očekivati kako će u skoroj budućnosti nedostajati određenih obrazovnih kadrova te bi se mogao pojaviti nedostatak radne snage na određenim radnim mjestima.

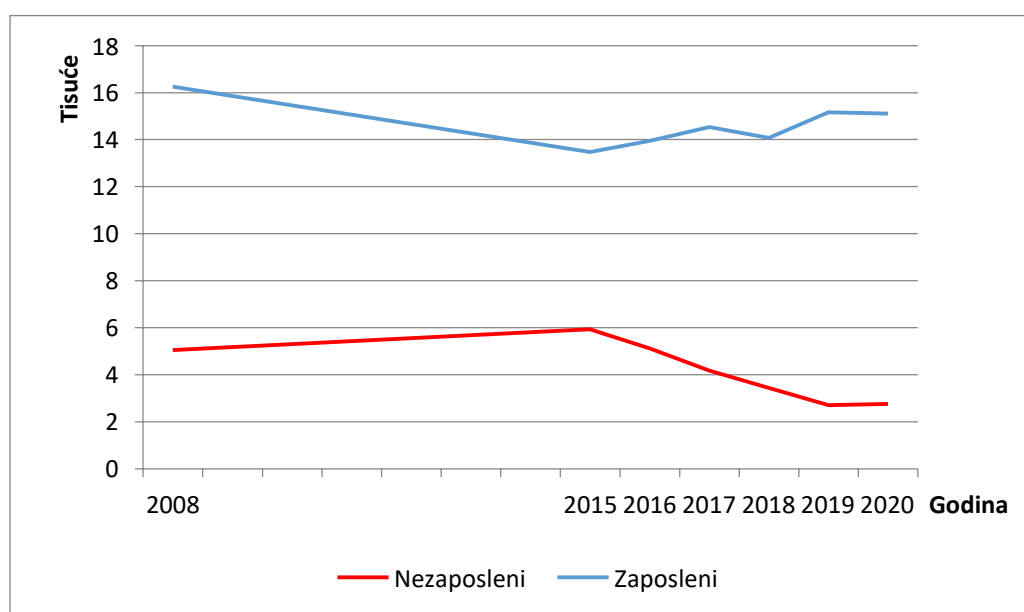
Sl. 5. Dobno-spolna piramida Požeško-slavonske županije 2011. godine

Izvor: DZS, 2011.

3.6. Društveno-gospodarska struktura stanovništva

Društveno-gospodarski sastav u svojoj osnovi podrazumijeva sastav stanovništva prema zanimanju, djelatnosti, aktivnosti i obrazovanju (Nejašmić, 2005). Brojni su indikatori koji se mogu zaključiti iz promatranja društveno-gospodarske strukture stanovništva nekog područja. Sastav prema zanimanju ili djelatnosti može ukazati na gospodarsku razvijenost nekog prostora. Ako je većina zaposlenih u djelatnostima primarnog sektora onda je to pokazatelj

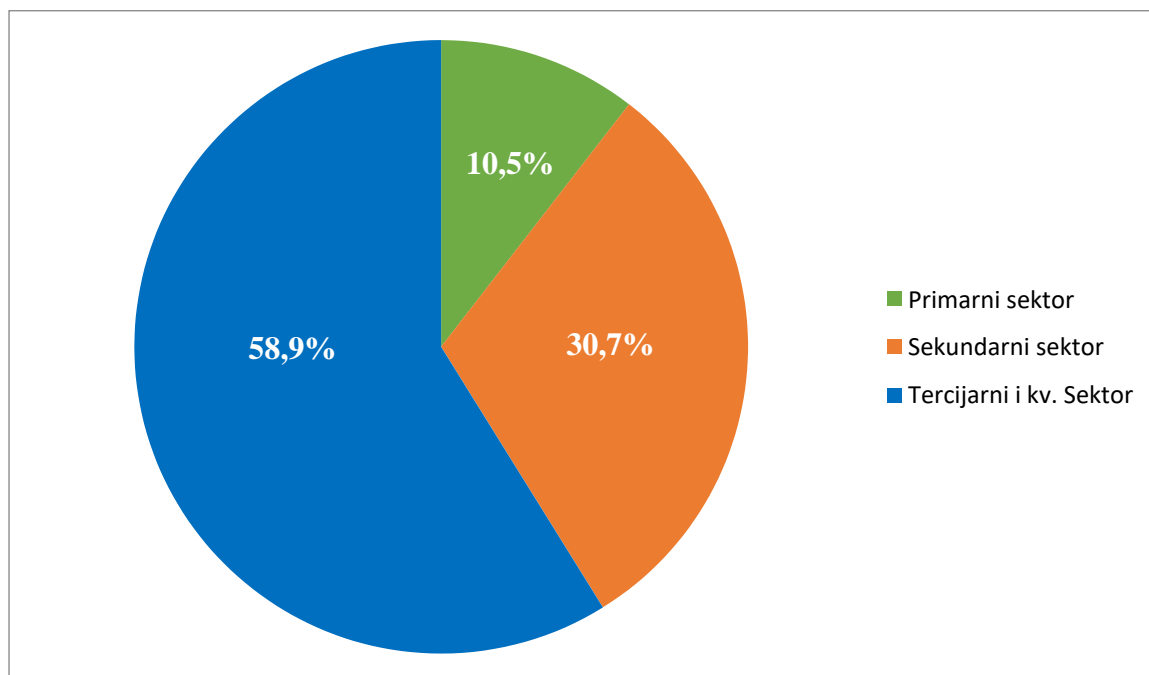
kako je odreĐeni prostor najvjerojatnije slabije razvijen dok su oni prostori u kojima je većina zaposlena u sekundarnom i tercijarnom odnosno kvartarnom sektoru u pravilu razvijeniji jer te djelatnosti uprihoduju znatno veće količine kapitala nego li primarni sektor. Aktivnost stanovništva je jako bitan pokazatelj jer veća stopa aktivnog stanovništva znači i bolje gospodarstvo. Neki autori navode kako će starenje svjetskog stanovništva kulminirati u 21. stoljeću (Rowland, 2012). Starenjem populacije se broj aktivnih stanovnika smanjuje i tako se opterećuje državni proračun. Obrazovanje je temelj razvoja gospodarstva jer veći stupanj obrazovanja stanovništva znači snažniju podlogu za razvoj gospodarskih djelatnosti s efikasnom random snagom. U županiji je 2011. godine bilo 27 675 aktivnog stanovništva (35,4% od ukupnog broja stanovnika) od čega je zaposleno bilo njih 21 948 (79,3% aktivnih) a nezaposleno 5 727 (20,7% aktivnih) (DZS, 2011) . Ekonomski neaktivnog stanovništva je bilo 37 194 (47,7% od ukupnog stanovništva) od čega je bilo 19 869 umirovljenih osoba što nam ukazuje na izrazito velik udio umirovljenih osoba naspram zaposlenog kontingenta (DZS, 2011). Zbog starenja stanovništva udio neaktivnih se sve više povećava što predstavlja dodatno opterećenje za državnu blagajnu. Kada su u pitanju sektori gospodarskih djelatnosti onda u gradovima prevladava tercijarni i kvartarni sektor. U općinama je udio primarnog sektora nešto veći nego što je to kod gradova. Zbog industrijalizacije i tercijarizacije društva udio primarnog sektora se smanjuje u cijeloj županiji dok preostali sektori povećavaju svoje udjele. Sekundarni sector je najvažniji za županiju jer donosi najveći udio prihoda.

Sl. 6. Broj zaposlenih i nezaposlenih u Požeško-slavonskoj županiji 2015.-2020

Izvor: DZS: *Zaposleni prema područjima djelatnosti i po županijama (2015.-2020.)*

Broj zaposlenih u županiji je 2015. godine bio 13 479 dok je u 2020. godini bilo ukupno 15 115 zaposlenih. Ovaj podatak nam govori kako se unatoč izraženoj depopulaciji broj zaposlenih u županiji povećao za 1 636 ljudi. Ipak, zaposlenost se ne bi trebala promatrati odvojeno od nezaposlenosti. Broj nezaposlenih je u 2015. godini iznosio 5 937 a pet godina kasnije je bilo 2 759 nezaposlenih odnosno 3 178 manje. Pošto se u okviru kategorije aktivnog stanovništva promatraju oni koji su radno sposobni (stariji od 15 godina) to znači da je u promatranom razdoblju 1 542 ljudi ostalo bez posla ili su izašli iz evidencije nezaposlenosti zbog odseljenja ili ulaska u mirovinu. Kada bi rast zaposlenosti u potpunosti bio posljedica povoljnih gospodarskih prilika onda bi se zaposlio jednak ili veći broj od onog broja koji predstavlja smanjenje broja nezaposlenih. Nezaposlenost je u promatranom periodu bila iz godine u godinu u padu ali je blago porasla 2020. godine uslijed posljedica pandemije korona virusa. Blagi porast zaposlenosti se dogodio i uz pomoć programa mjera aktivne politike zapošljavanja iz nadležnosti Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje (Mjere.hr, 2020).

Sl. 7. Zaposleni prema djelatnostima u Požeško-slavonskoj županiji 2019. godine

Izvor: DZS, 2020

Po djelatnostima najmanje je zaposlenih u primarnim djelatnostima (10,5%) što je ipak puno više od državnog prosjeka gdje je u primarnim djelatnostima zaposleno 1,9% ukupnog broja zaposlenih (DZS, 2020). Od primarnih djelatnosti u županiji dominira poljoprivreda koja je najrazvijenija u Požeškoj dolini. Poljoprivrednici se najviše bave uzgojem kukuruza, pšenice, uljane repice i suncokreta. Vinogradarstvo je također razvijena grana posebice na južnim obroncima Papuka oko grada Kutjeva gdje se uzgaja i poznata Kutjevačka graševina. Sekundarnim djelatnostima se bavi 30,7% zaposlenih. Najvažnije grane djelatnosti u sekundarnim djelatnostima su građevinarstvo, proizvodnja hrane i pića te proizvodnja proizvoda od metala. Najviše zaposlenih je u uslužnim djelatnostima tercijarnog i kvartarnog sektora (58,9%) gdje prevladavaju djelatnosti trgovine na veliko i malo te promet. Udio zaposlenih po djelatnostima u Požeško-slavonskoj županiji nalikuje profilu zemlje u razvoju. Primarni sektor zauzima razmjerno visok udio usporedbom s državnim prosjekom dok je udio zaposlenih u uslužnim djelatnostima manji za više od 10% nego li državni prosjek koji se kreće na preko 70% zaposlenih u uslužnim djelatnostima. Broj zaposlenih u primarnim djelatnostima se povećao sa 6,5% u 2015. godini na 10,5% u 2019. godini.

Obrazovni sustav Požeško-slavonske županije odlikuje znatno smanjenje broja upisanih u prve razrede što dovodi do smanjenja broja učenika općenito. Ovakva situacija nije pogodna jer dovodi do manjka obrazovnog kadra potrebnog za određena radna mjesta. U osnovnim školama Požeško-slavonske županije je u školskoj godini 2012./2013. bilo 6 694 učenika a iste godine je bilo upisano 759 prvašića. Sedam godina kasnije, u školskoj godini 2019./2020. bilo je 5 211 učenika a upisanih prvašića 174 manje odnosno 585. Nastavi li se ovakav trend smanjivanja djece odnosno učenika, gospodarstvo županije bi moglo trpjeti velike posljedice zbog nedostatka radne snage koja se priprema za određena radna mjesta u obrazovnim programima.

Tab. 4. Broj učenika i upisanih u prvi razred u osnovnim školama Požeško-slavonske županije u školskoj godini 2012./2013. i 2019./2020.

OSNOVNA ŠKOLA	BROJ UČENIKA ŠK. GOD. 2012./2013.	BROJ UČENIKA ŠK. GOD. 2019./2020.	BROJ PRVAŠIĆA ŠK. GOD. 2012./2013.	BROJ PRVAŠIĆA ŠK. GOD. 2019./2020.
OŠ S. Radića, Čaglin	186	169	18	15
OŠ Z. Turkovića, Kutjevo	568	390	60	47
OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica	986	738	114	75
OŠ Mladost, Jakšić	370	309	54	27
OŠ V. Korajca, Kaptol	360	197	35	20
OŠ V. Nazora, Trenkovo	273	155	29	18
OŠ I. G. Kovačića, Velika	380	319	46	34
OŠ D. Lermana, Brestovac	307	236	29	25
OŠ Braće Radić, Pakrac	739	639	88	81
OŠ G. Viteza, Poljana	163	198	17	16
OŠ Lipik, Lipik	289	267	32	34
OŠ J. Kempfa, Požega	644	562	91	61
OŠ A. Kanižlića, Požega	731	490	74	59
OŠ D. Cesarića, Požega	698	542	72	73
UKUPNO	6 694	5 211	759	585

Izvori: Godišnji planovi i programi za 2019./2020. šk. god. škola navedenih u tablici.

Prema obrazovnoj strukturi stanovništva županije starijeg od petnaest godina najveći udio je onih sa završenom srednjom školom (47,6%) (DZS, 2011). Zatim slijedi udio onih s osnovnom školom (28,3%) dok je udio visoko obrazovanih nešto manji. Udio visokoobrazovanih je 2011. godine bio 10% što je manje od državnog prosjeka koji iznosi 16,4% udjela. Udio onih bez škole je 3,1% što je više od državnog prosjeka (1,7%) a razlog tome je slabiji obuhvat starijeg stanovništva osnovnim obrazovanjem.

Tab. 5. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi 2011. godine

GRAD	Bez škole	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje
Požega	390	216	1 330	5 176	11 451	3 479
Kutjevo	257	74	478	1 802	2 180	357
Pleternica	329	144	1 369	2 655	4 142	575
Lipik	148	88	558	1 641	2 392	384
Pakrac	160	121	1 073	1 577	3 505	684
Općina						
Kaptol	99	26	171	1 082	1 258	145
Brestovac	115	87	262	1 094	1 344	173
Velika	181	91	454	1 426	2 068	308
Čaglin	231	66	264	967	724	98
Jakšić	120	40	195	962	1 688	295
UKUPNO	2 030	953	6 154	18 382	30 752	6 498

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, 034portal.hr i Vlašić, V., 2014

4. PROMETNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA

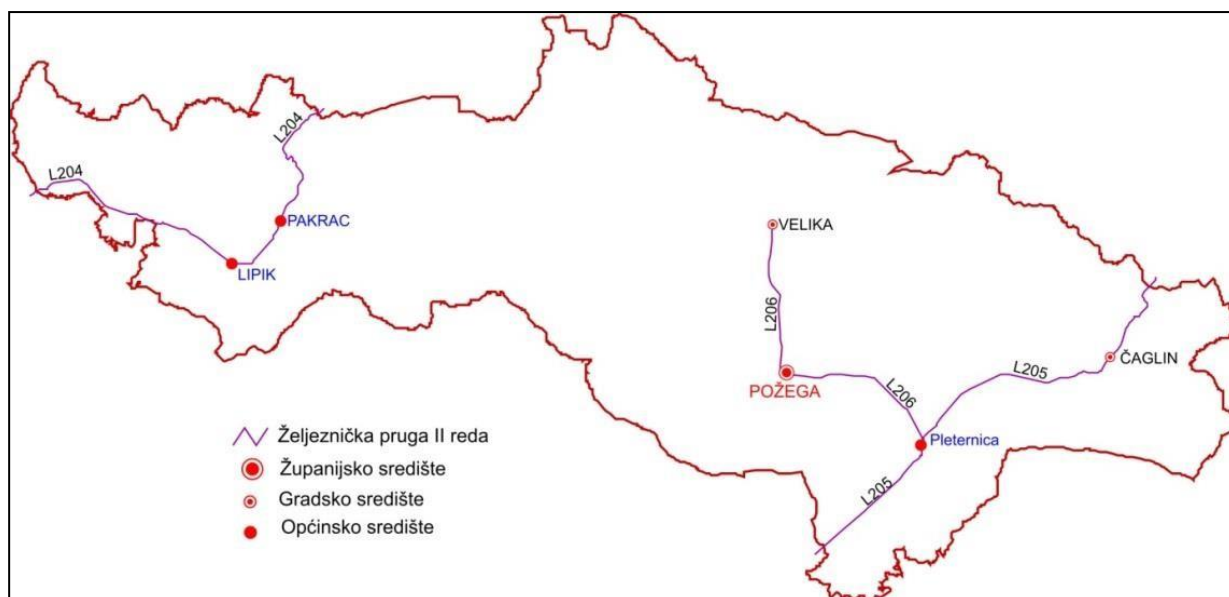
Promet je jedna od osnovnih djelatnosti ljudskog društva, a predstavlja prijenos ljudi, materijalnih dobara, energije i informacija s jednog mjesta na drugo (Black, 2003). Promet je komponenta od velike važnosti u organizaciji i gospodarskom funkcioniranju svake države pa tako i županije. Na njegovo odvijanje i razvoj utječu prirodno-geografski, društveni, politički, povijesni, ekonomski i mnogi drugi faktori koji su u međusobnoj povezanosti. Da je promet strateški bitan element nekog prostora, govori nam to da djeluju mnoga ministarstva koja se decidirano sustavno bave razvojem i strukturom prometa, te prometne politike na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini.

Prometni sustav Požeško-slavonske županije nije dovoljno razvijen i znatno utječe na gospodarstvo županije. Prometni sustav je jedan od faktora lokacije industrije te je izuzetno važan za razvoj gospodarstva određenog prostora (Stiperski, 1995). Kroz Požeško-slavonsku županiju ne prolazi niti jedna autocesta ili brza cesta što nam dovoljno govori o općoj (ne)razvijenosti tog prostora. Postoje tri ključna problema koja onemogućuju razvoj prometnog sustava unutar Požeško-slavonske županije a to su: gospodarska nerazvijenost, reljef te nedovoljan broj većih centara uzrokovan malim brojem stanovnika. U cijeloj županiji najveći centar je grad Požega koji broji nešto manje od dvadesetak tisuća stanovnika i ima slabo razvijeno gospodarstvo stoga ne čudi činjenica da nema brzih i modernih prometnih pravaca u županiji. Uzme li se u obzir da autocesta prolazi južno u Brodsko-posavskoj županiji onda su razlozi za gradnju brzih cesta ili autocesta u Požeško-slavonskoj županiji još više demantirani.

Promet sam po sebi nije temelj gospodarskog razvoja određenog područja. Uzmimo za primjer autocestu A1 u Hrvatskoj za koju se mislilo da će napraviti ekonomski procvat u Lici i Dalmatinskoj zagori. Jedina stvar koja se dogodila izgradnjom autoceste A1 je to da su turisti brže mogli svojim automobilima doći na obalu dok su prostori Dalmatinske zagore i dalje ostali nerazvijeni uz nekoliko iznimaka kao što je to Dugopolje kod Splita gdje je uslijed izgradnje autoceste sa popratnim čvorištem došlo do znatnog razvoja. Slična stvar kao u slučaju Dalmatinske zagore bi se dogodila i u Požeško-slavonskoj županiji ukoliko bi se napravile brze ceste ili željeznice. Prostor bi i dalje ostao gospodarski nerazvijen jer nema ljudi niti razvijene industrije i gospodarstva općenito. Temelj razvoja prometa su ljudi zbog kojih bi se cesta ili željeznica morala izgraditi.

Svrstamo li ceste u Županiji prema kategorijama onda na njenom području postoji ukupno 8 državnih, 28 županijskih i 75 lokalnih cestovnih pravaca (ŽRS, 2020). Županijskih i lokalnih cesta ima 512,55 km (233,65 km županijskih i 278,9 km lokalnih cesta). Od ukupne dužine lokalnih i županijskih cesta, njih 19,63% (100,60 km) nije asfaltirano, 11,08% županijskih i 26,78% lokalnih cesta. Cestama u županiji je potrebna modernizacija (ŽRS, 2020).

Osim cesta i željeznice zahtijevaju modernizaciju. Na području Županije 93 km postojećih željezničkih pruga je potrebno obnoviti te rekonstruirati i sanirati tehničke elemente te popratne građevine u funkciji željezničkog prometa (stajališta). Željezničke pruge II. reda su Banova Jaruga – Daruvar - Pčelić, dužine (L 204), Nova Kapela - Batrina –Pleternica – Našice (L 205) te Pleternica - Požega– Velika (L 206). Isto tako na području županije ne postoji pruga od značenja za međunarodni promet, kao što ne postoji niti pruga s dva kolosijeka (ŽRS, 2020).

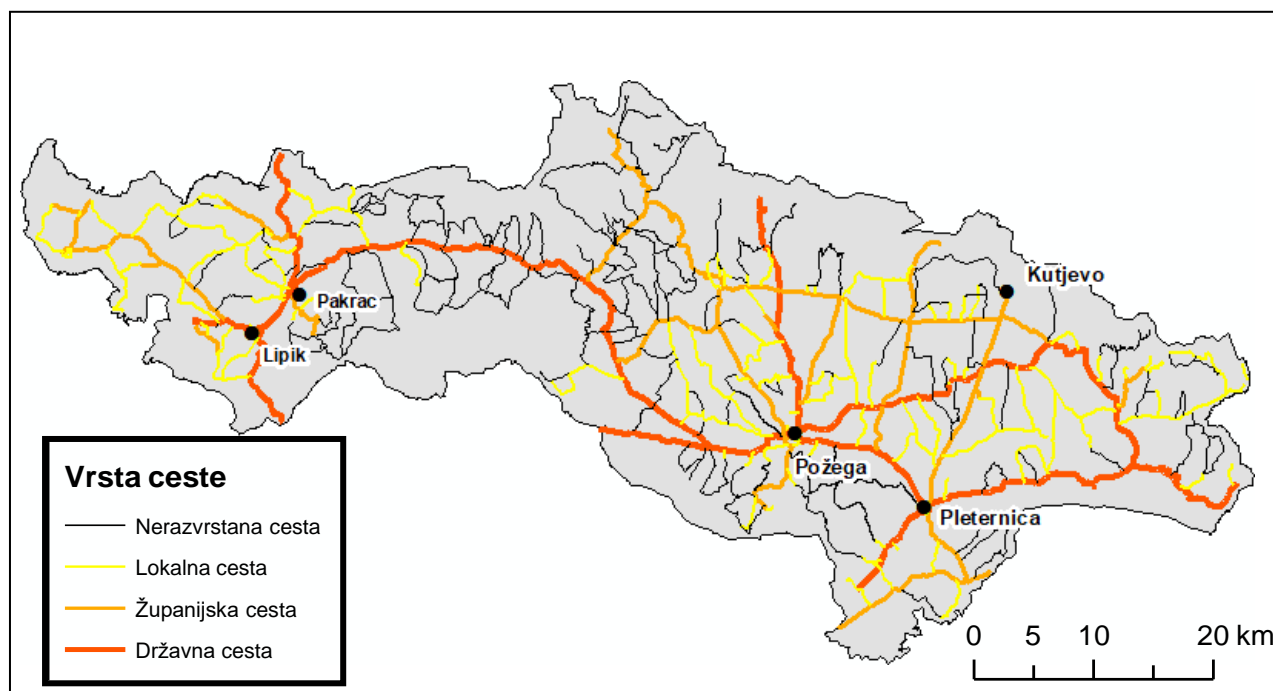

Sl. 8. Željezničke pruge na području Požeško-slavonske županije

Izvor: Županijska razvojna strategija do kraja 2020

Za županiju nikako nije dobro što javni prijevoz putnika između JLS nije dovoljno razvijen, kao ni lokalni gradski prijevoz. Razlog tome je nemogućnost ostvarivanja profitabilnosti takvih međugradskih i međuopćinskih linija i mali broj putnika. Ovo je samo jedan od pokazatelja koliko je prostor Požeško-slavonske županije demografski slab. Željeznički

promet na području PSŽ ne zadovoljava potrebe gospodarstva. Slaba je povezanost s glavnim željezničkim pravcima u Republici Hrvatskoj. Požeško-slavonska županija ima najmanji broj kilometara duljine željezničkih pruga na broj stanovnika u odnosu na sve ostale slavonske županije (ŽRS, 2018)

Slika 9. Kategorizacija cesta na prostoru Požeško-slavonske županije

Izvor: Izradio autor prema podacima DGU 2013

Depopulacija može potaknuti zatvaranje autobusnih linija kao što je to slučaj u Japanu gdje se u nekim područjima zbog visokog udjela starog stanovništva te manjka radnika, učenika, studenta i ostalih putnika zatvaraju razni oblici javnog prijevoza. To može biti velik problem za stariju populaciju kojoj će se otežati pristup trgovinama i zdravstvenim ustanovama (Shiraishi, K. i Matoba, N., 2019).

5. GOSPODARSKA OBILJEŽJA

Ovaj dio rada sadržava najvažnije dijelove u kojima će se predočiti gospodarska slika Požeško-slavonske županije. U nastavku će se navesti najvažnije gospodarske grane te će ih se pobliže opisati. Isto tako naglasak će se dati određenim gospodarskim granama koje nisu toliko razvijene a predstavljaju veliki potencijal gospodarskog razvoja kao što je to primjerice turizam. Nadalje, na kraju cjeline bit će prikaz gospodarskih djelatnosti po prihodima i zaposlenima u razdoblju 2015.-2020. godine.

5.1. Poljoprivreda

Kao što je već u prijašnjem dijelu rada prikazano kako je u Požeško-slavonskoj županiji preko 10% stanovništva zaposleno u primarnim djelatnostima (a većina njih u poljoprivredi) onda poljoprivredu treba posebno naglasiti kao važnu granu gospodarskih djelatnosti u županiji. Od ukupne površine Požeško-slavonske županije 42% pripada poljoprivrednim površinama a najveći udio zauzimaju oranice i vrtovi (84%) (ŽRS, 2018). Problem usitnjenog poljoprivrednog zemljišta je jedan od najvećih problema poljoprivrede u županiji isto kao što je to i u cijeloj Republici Hrvatskoj. U strukturi veličine poljoprivrednih gospodarstava u Požeško-slavonskoj županiji ima najviše gospodarstava u kategoriji do 3 ha (ŽRS, 2018) Po pitanju strukture poljoprivredne proizvodnje u Požeško-slavonskoj županiji obiteljska poljoprivredna gospodarstva imaju udio od 97% a udio pravnih subjekata je 3%. U poljoprivredi Županije je prisutan trend smanjivanja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U samo četiri godine broj obiteljskih gospodarstava se smanjio za čak 300 u razdoblju 2015.-2019 (ŽRS, 2018). Usporedi li se 2019. s 2010. godinom onda je smanjen broj obiteljskih gospodarstava za 875. Razlog smanjivanja broja obiteljskih gospodarstava ima dvojaku vrijednost. Broj OPG-ova se smanjuje jer je prisutan trend napuštanja poljoprivrede ali isto tako i zbog depopulacije kada ljudi napuštaju svoje domove i djelatnosti kojima se bave. Prema informacijama Ministarstva poljoprivrede, razlozi smanjenja broja OPG-a su i poduzete aktivnosti u cilju ažuriranja podataka u Upisniku poljoprivrednika. npr. ispis umrlih osoba, ispis poljoprivrednika koji ne zadovoljavaju propisane uvjete (poljoprivrednici koji ne posjeduju poljoprivredne resurse) i ispis poljoprivrednika koji nisu izvršili upis poljoprivrednog zemljišta u ARKOD (Agrobiz, 2017).

Kada se razmotri struktura poljoprivredne proizvodnje u 2018. godini onda se od ukupno zasijanih oko 43.000 ha, više od 50 % odnosilo se na poljoprivredne površine zasijane žitaricama, zatim slijede uljarice i soja svaka s oko 10 % udjela. U 2019. godini, koristeći isti izvor podataka, sjetvene površine su povećane na 43.247 ha, ali struktura sjetve je jednaka. Proizvodnja u Županije je oko 4% udjela u proizvodnji RH u konvencionalnoj proizvodnji, a u ekološkoj je udio nešto manji, oko 3%.

Tab. 6. Broj gospodarstava u Požeško-slavonskoj županiji prema tipu

Broj gospodarstava prema tipu	2010.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2019./2015.
Obiteljsko gospodarstvo	5828	5253	5059	5026	5054	4953	-300
Obrt	119	89	80	80	86	85	-34
Trgovačko društvo	45	48	45	48	52	56	11
Zadruga	17	12	7	5	5	5	-12
Ostali	4	4	4	4	4	4	0
UKUPNO	6013	5406	5195	5163	5201	5103	-910

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRR,) 2016. god.

5.1.1 Obiteljska poljoprivredna gospodarstva

Prema *Zakonu o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu*, koji je na snazi od 21. ožujka 2018. god., OPG se definira kao „organizacijski oblik gospodarskog subjekta poljoprivrednika fizičke osobe koji radi stvaranja dohotka samostalno i trajno obavlja djelatnost poljoprivrede i s njom povezane dopunske djelatnosti, a temelji se na korištenju vlastitih i/ili unajmljenih proizvodnih resursa te na radu, znanju i vještinama članova obitelji“ (*Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu*, 2018). Kao što je već rečeno u prethodnome dijelu rada, broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Požeško-slavonskoj županiji se smanjio za 300

njih u samo četiri godine u razdoblju 2015.-2019. Važno je promotriti stupanj obrazovanosti nositelja OPG-a jer nam on može predočiti konkurentnost odnosno kvalitetu samog OPG-a. Viši stupanj obrazovanosti nositelja OPG-a ide u korist poljoprivrednom gospodarstvu koje se treba prilagođavati modernoj poljoprivredi. Udio nositelja OPG-a u Požeško-slavonskoj županiji sa završenom osnovnom školom je 23,1% i sa srednjoškolskim obrazovanjem (34,8%). Bez podataka o obrazovanju je udio od 29,3% nositelja dok višu školu ima njih 6,3%.

Tab. 7. Broj i udio nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema školskoj spremi u Požeško-slavonskoj županiji 2019. godine

Školska sprema	Broj nositelja OPG-a	Udio %
Nezavršena osnovna šk.	320	6,5%
Osnovna škola	1 143	23,1%
Srednja škola	1 725	34,8%
Viša ili visoka škola	313	6,3%
Nema podataka	1 452	29,3%

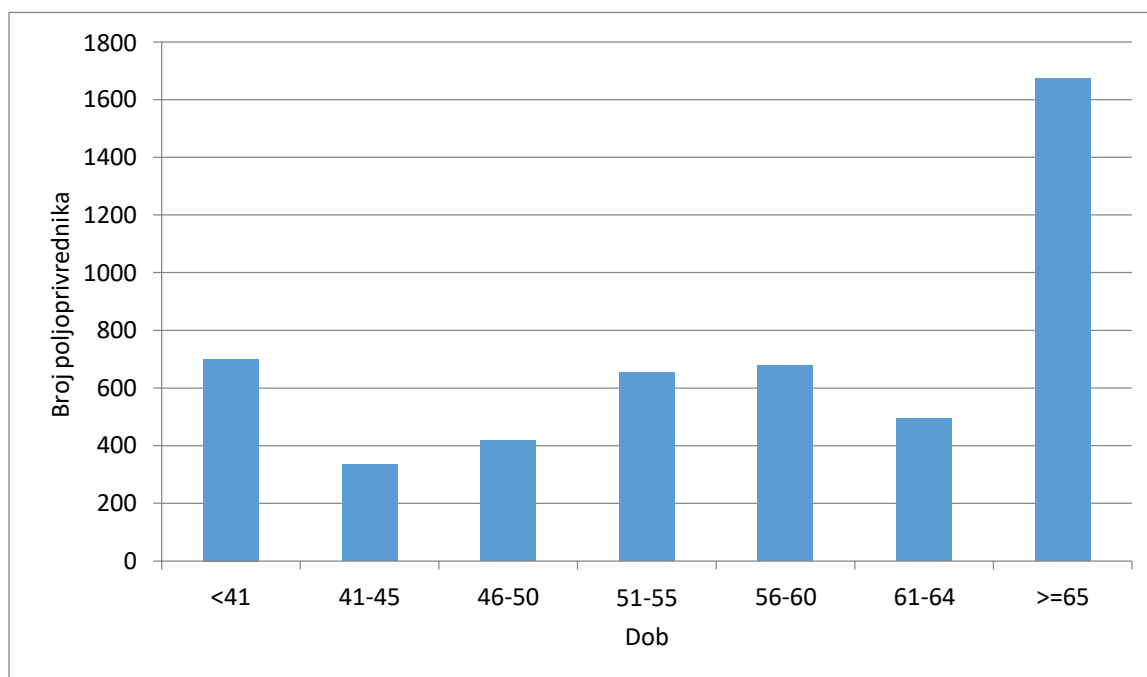
Izvor: Upisnik poljoprivrednika, APPR, 2019

Prema dobi nositelja OPG-a najviše prevladava starije stanovništvo. Najviši je udio starijih od 65 godina, točnije njih 1 673 (33,8%). Udio mladih do 41 godine je 14,2% odnosno njih 701. Malen udio mladih nositelja naspram onih u starijim dobnim skupinama je posljedica slabijeg obrazovanja starijeg stanovništva te ovakvi podaci ne začuđuju.

Tlo u Požeško-slavonskoj županiji je plodno te se na njemu mogu uzgajati gotovo sve poljoprivredne kulture. Nekoliko je problema koji sprječavaju kvalitetnu obradu zemlje. Najveći dio obiteljskih gospodarstava ima veličina gospodarstva između 0,11 i 0,5 ha zemlje. individualna poljoprivreda je dodatni izvor prihoda za većinu malih obiteljskih gospodarstava, a samo manji broj vlasnika gospodarstva živi od poljoprivrede i ostvaruje zaradu, fragmentacija zemljišta jer većina obiteljskih gospodarstava ima više manjih komada zemlje, što ih ograničava u bavljenju poljoprivredom za tržište, neriješeni vlasnički odnosi, promjena kulture u katastru, Zakon o nasljeđivanju, neusklađeno stanje podataka u katastru i zemljišnim

knjigama sa stvarnim stanjem i drugi. Stanje na obiteljskim gospodarstvima može se sažeti u nekoliko bitnih činjenica:

- Smanjena reproduksijska moć obiteljskog gospodarstva, održavanje poljoprivredne proizvodnje i visoki postotak obradivosti poljoprivrednog zemljišta, čemu su u velikoj mjeri doprinijeli novčani poticaji;
- Usitnjen posjed kao ograničenje za postizanje ekonomski isplative proizvodnje;
- Nesigurna proizvodnja, neorganiziran i neizvjestan plasman proizvoda;
- Skupi krediti i sporst administracije u njihovoj realizaciji - kreditna sredstva namijenjena razvoju poljoprivredne proizvodnje još uvijek su za većinu obiteljskih gospodarstava preskupa i nedostupna, a zbog neizvjesnosti proizvodnih rezultata, predstavljaju prevelik rizik;
- Smanjena potrošnja na domaćem tržištu, zbog slabe kupovne moći velikog dijela stanovništva i konkurencije jeftinijih poljoprivrednih proizvoda iz uvoza;
- Udruge - pojedine grupe poljoprivrednih proizvođača organiziraju se u udruge, radi uspješnijeg ostvarivanja zajedničkih interesa, stručnog usavršavanja, edukacije i zajedničkog marketinga i nastupa na tržištu;
- Nedostatak moderne tehnologije - gospodarstva su opremljena zastarjelom mehanizacijom (kombajni, traktori i priključni strojevi).

Sl. 10. Dob nositelja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva u Požeško-slavonskoj županiji 2019 godine

Izvor: APPR, 2019

5.2. Šumarstvo

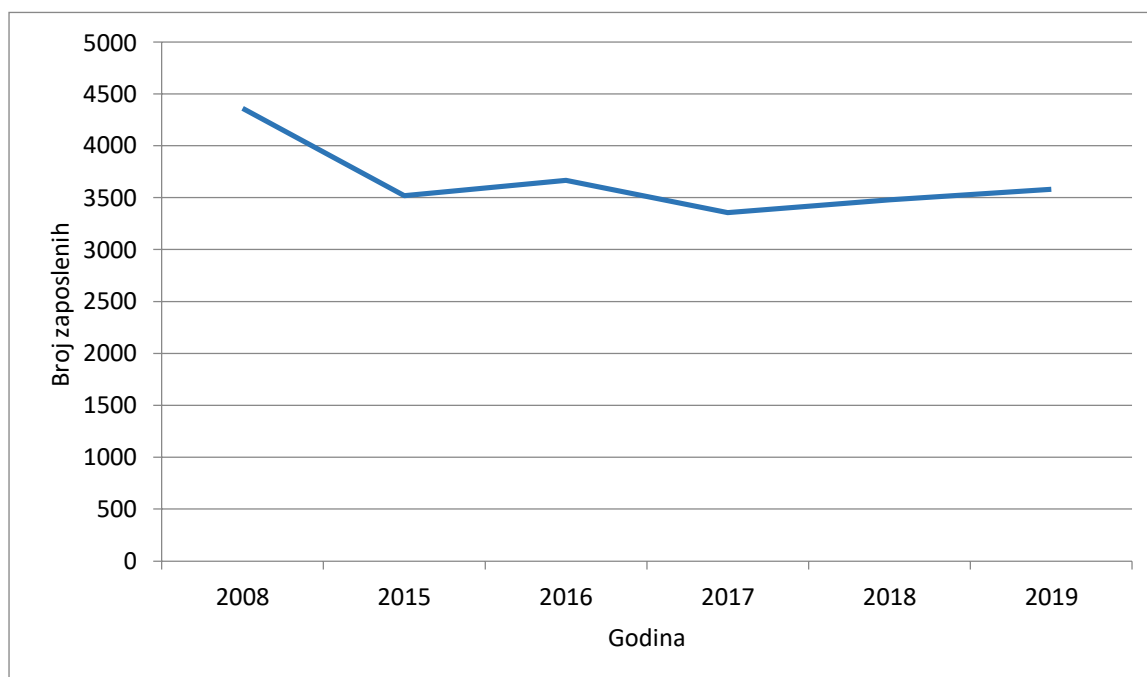
Šume u Požeško-slavonskoj županiji zauzimaju oko 45% ukupne površine županije što je oko 4% površine šuma u Republici Hrvatskoj. Najveći je dio šuma u Požeško-slavonskoj županiji se nalazi u državnom vlasništvu pod upraviteljstvom Hrvatskih šuma Požega, Bjelovar i Nova Gradiška a 5,69% šumskog područja županije u privatnom vlasništvu. Gospodarske šume čine 97,05%, zaštitne 2,55% (Park prirode Papuk), a šume posebne namjene 0,4% ukupne površine šumskog zemljišta (ŽRS, 2018). Od šuma koje se nalaze na šumskom zemljištu prevladavaju bukva, hrast kitnjak i lužnjak, grab, cer, jasen, bagrem, jela i joha. Šuma bukve prevladava s udjelom od 49,7%, zatim hrast kitnjak i lužnjak 31,8%, te ostale vrste zauzimaju preostali udio ukupnog šumskog područja. Šumske ceste su relativno loše te otežavaju pristup višim i teže pristupačnim dijelovima. Kada se promotri stanje šuma u županiji onda bi se trebala pojačati sječa starih šuma a smanjiti sječa u otvorenijim i mlađim šumama pošto je trenutačno obrnuta situacija. Šume su ipak jako dobro sačuvane zbog tradicije šumarskih struka na prostoru županije, povoljnih prirodnih karakteristika te niskog

stupnja industrijalizacije. Prihodi od šuma su niski te bi trebalo poboljšati njihovu kakvoću i iskorištavanje proizvoda koje šuma može ostvariti poput drvene biomase čime bi lokalna zajednica mogla ostvariti veću korist..

5.3. Industrija

Prema učešću u ukupnom prihodu u Požeško-slavonskoj županiji najveći udio zauzima prerađivačka industrija koja je 2017. godine bila zaslužna za 31% prihoda u gospodarstvu te je ujedno najveći uvoznik i najveći izvoznik. Prerađivačku industriju slijede trgovina na veliko i malo (28%), Prijevoz i skladištenje (14%), poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (10%) i ostale djelatnosti (17%) (HGK, 2018). Prerađivačka industrija se sastoji od više različitih grana djelatnosti stoga je analizu ukupnog gospodarstva potrebno provesti po granama kako bi vidjeli koje su od njih najviše doprinijele ukupnom razvoju te djelatnosti. U prerađivačkoj industriji je 2019. godine bilo zaposleno 23,6 % ukupnog broja zaposlenih kod pravnik. Ovi podaci nam ukazuju kako je prerađivačka industrija jako važna stavka u gospodarstvu Požeško-slavonske županije. Najznačajniji sektori industrije su metalno - prerađivačka industrija, drvna industrija, prehrambena industrija, proizvodnja stakla, tekstilna industrija. Najznačajniji proizvodi u županiji su kamini, štednjaci i peći, namještaj, čokolada, vino, lozni cijepovi, staklo, košulje, konfekcija, cijevni grijači, stolarija, sjemenski proizvodi. Pet najznačajniji poduzetnika PSŽ prema ukupnom prihodu su: Agronom d.o.o. Požega, Kutjevo d.d. Kutjevo, Plamen d.o.o. Požega, Metalija-trans d.o.o. Požega, Alles d.o.o. Požega.

U ovome ćemo poglavlju izdvojiti neke od najznačajnijih tvrtki u Požeško-slavonskoj županiji te analizirati njihovo poslovanje u proteklih nekoliko godina i 2008. godine kada je ekonomsko stanje u državi bilo najpogodnije. Najveći izvoznici s područja Županije su Plamen d.o.o. Požega, Color Emajl d.o.o. Požega, Lipik-Glas d.o.o. Lipik, Spin Valis d.o.o. Požega, Zvečevo d.d. Požega, Kutjevo d.d. Kutjevo i drugi.

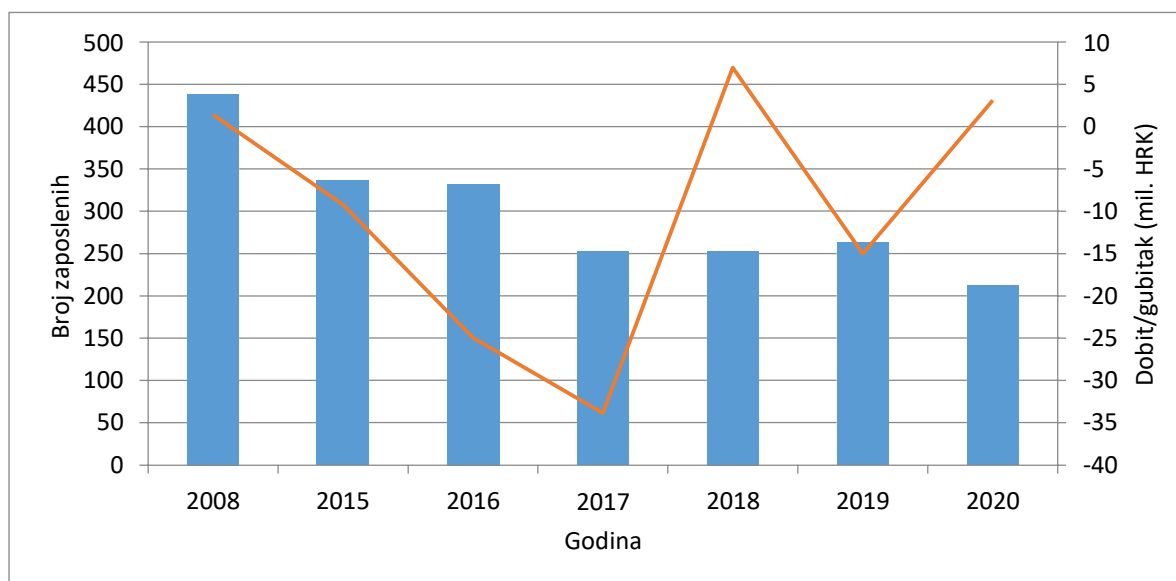

Sl. 11. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u Požeško-slavonskoj županiji u razdoblju 2015.-2019. i 2008. godine

Izvor: DZS, 2008.-2019.

5.3.1. Prehrambena industrija

Od prehrambene industrije u Županiji je najpoznatija tvrtka Zvečevo d.d. Požega je s prvotnim radom započela kao tvornica 1921.godine. Tvrtka je proizvodila jaka alkoholna pića (vinjak, voćne rakije i domaći brandy). Švicarska tvrtka Nestlé je 1936. dobila dozvolu po kojoj je počela proizvoditi čokolade i čokoladne proizvode u iznajmljenim postrojenjima požeške tvrtke. Tada je tvornica zapošljavala 350 djelatnika. U Zvečevu je napravljena prva čokolada s rižom u svijetu (Mikado). Zvečevo je izgradilo čvrstu poziciju na domaćem i stranom tržištu a sve to zahvaljujući i ostalim snažnim markama čokolade i markama alkoholnih pića.

Sl. 12. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Zvečevo d.o.o u razdoblju 2008.-2020

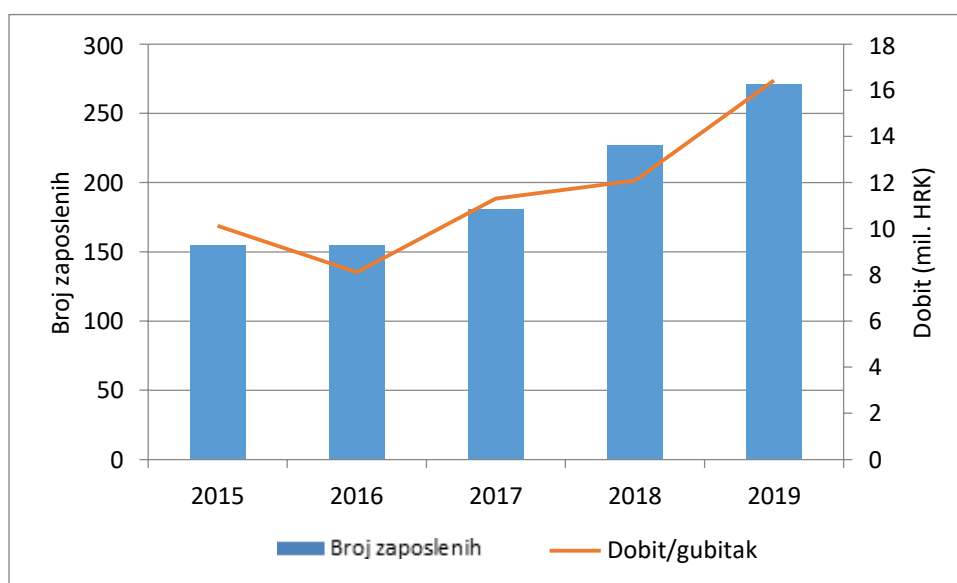
Izvor: Godišnji financijski izvještaji, Zvečevo

Tvrtka Zvečevo je od 2008. godine do 2020. smanjila broj radnika za više od polovice. Još 2014. tvrtka je krenula u restrukturiranje koje je trebalo dovesti do poboljšanja poslovanja. Početkom 2014. u novu su tvornicu čokolade izvršena ulaganja u vrijednosti šest milijuna eura, a u novo energetska postrojenje oko pet milijuna kuna. U ljeto iste godine uslijedila je i dokapitalizacija vrijedna 40 milijuna kuna (Tportal.hr, 2017). Unatoč prodoru na zahtjevna strana tržišta i modernizaciji koju je Zvečevo napravilo, tvrtka je na domaćem tržištu bilježila sve slabije rezultate. Razlozi jako slabim rezultatima su visoki financijski troškovi i pad prodaje od 15 posto, tako je u 2014. zabilježen gubitak od čak 18,2 milijuna kuna (Tportal.hr, 2017). U narednim godinama su se nastavili negativni trendovi uzrokovani padom kupovne moći i jačanjem tržišne pozicije stranih diskontera, koji hrvatsko tržište preplavljaju jeftinim trgovačkim markama. Unatoč blagom oporavku prodaje i 2015. tvrtka je završila u gubitku od 9,2 milijuna kuna (Tportal, 2017). Problemi tvrtke su doveli do teških situacija za radnike pa je tako primjerice četvrtina radnika u 2017. godini ostala bez isplaćenih plaća što je dovelo do štrajka rada (Tportal, 2017). U 2016. godini je uslijedio značajan pad prometa te je tvrtka pretrpjela golemi gubitak od čak 24,9 milijuna kuna. Uz brojne druge nevolje iste je godine Zvečevo pogodio i rast cijena glavnih sirovina - šećera i kaka. Također se i zaoštrila borba na domaćem tržištu, među kojima je osobito agresivan Kandit, koji se puno bolje prilagodio tržišnim trendovima (Tportal.hr, 2017). Važno je spomenuti i utjecaj propasti Agrokora na poslovanje Zvečeva. Todorićeva kompanija je Zvečevu pomagala kroz pozajmice za razliku od drugih dobavljača koji su financirali Agrokora putem mjenica (Tportal.hr, 2017). Zvečevo

je propašću Agrokoru među prvima bilo blokirano. Premda u požeškoj kompaniji računaju na pomoć države, najizglednija opcija za spas tvrtke je pronalazak strateškog investitora. Stručnjaci već duže vremena upozoravaju da je domaća konditorska industrija rascjepkana i preslaba da bi se nosila s inozemnom agresivnom konkurencijom. Nakon teške situacije u Zvečevu koja se dogodila 2017., spas je došao kroz vjerovnike od kojih je najvažniji bio Agrokor. Time se osigurao plasman zvečevačkih proizvoda na strana tržišta poput Švicarske, Velike Britanije i Izraela (Poslovni.hr, 2017). Tako je Zvečevo u 2018. godini poslovalo s dobiti od gotovo 7 milijuna kuna. Stanje u Zvečevu se od tada normaliziralo pa je 2020. dobit iznosila oko 3 milijuna kuna. "Zbog negativnih trendova na tržištu u 2019. godini, kao i projekcije za 2020. godinu, koji značajno utječu na profitabilnost svih proizvoda iz našeg proizvodnog asortimana, nakon višemjesečne analize svih proizvodnih i poslovnih procesa unutar Društva, prisiljeni smo pokrenuti proces konsolidacije cjelokupnog poslovanja s fokusom na profitabilnost proizvodnog asortimana i stabilnost Društva. Slijedom navedenog, Uprava društva je donijela odluku o prestanku proizvodnje određenih proizvoda, reorganizaciji proizvodnih procesa na svim proizvodnim linijama, optimiziranja radnih procesa u neproizvodnim sektorima, a sve s ciljem kako bi održali i nastavili stabilno poslovanje, te kako bi dugoročno zadržali snažnu poziciju naših proizvoda i robnih marki na tržištu" stoji u priopćenju Uprave Zvečeva (Glas Slavonije, 2020). Zvečevo je smanjilo broj radnika od 2015. godine kada ih je bilo 336 na 212 radnika u 2020. godini. Iseljavanje iz županije znatno utječe i na poslovanje tvrtke. Upravitelj Zvečeva, Zdravko Alvir, u intervjuu za Tportal.hr je izjavio sljedeće :” Ako se iz Hrvatske iselilo 150.000 ljudi, toliko je manje konzumenata čokolade. Ako je od njih 20 posto kupovalo čokoladu Zvečevo, a većina ih je iz Slavonije, onda je to 50 posto, dakle 75.000 ljudi koji su konzumirali čokoladu, a godišnje se u prosjeku pojede minimalno šest kilograma čokolade, to je onda najmanje 300 tona čokolade i 12 milijuna kuna. Ti kupci su nepovratno otišli, a o tome nitko ne govori i ne vodi računa. Tko će to nadoknaditi?”

Agronom d.o.o. je jedna od vodećih tvrtki na području trgovine poljoprivrednim proizvodima, poljoprivrednom mehanizacijom te repromaterijalom za poljoprivredu. U Republici Hrvatskoj ugovaranje poljoprivredne proizvodnje s obiteljskim gospodarstvima obuhvaća oko 24.000 ha te se prvenstveno odnosi na ugovaranje proizvodnje pšenice, uljane repice, soje, kukuruza, šećerne repe, suncokreta i ječma (Agrobiz, 2016). Sve proizvedene količine Agronom d.o.o. otkupljuje u vlastitom silosima. Od poduzetnika koji imaju sjedište u Požegi po kriteriju ostvarenog ukupnog prihoda u 2014. godini, na prvom je mjestu bio

Agronom d.o.o. s ostvarenih 246,2 milijuna kuna (Agrobiz, 2016).. U 2018. godini Agronom je po prihodu od oko 440 milijuna kuna bio najveća tvrtka u Požeško-slavonskoj županiji (Agrobiz, 2016). Tvrtka je dobro poslovala za vrijeme financijske krize koja je počela 2008. godine a posluje i danas. Četiri su poslovna segmenta u okviru Agronoma. Jedan je prodaja traktora i poljoprivredne mehanizacije, drugi je otkup i skladištenje žitarica treći je maloprodaja, a četvrti je uzgoj stoke uz pogon za proizvodnju stočne hrane. U posljednjih pet godina i dobit i broj zaposlenih su u tvrtki usporedno rasli. Broj zaposlenih u 2015. godini je bio 155 a dobit je iznosila 10,1 milijun kuna dok se u 2019. godini broj zaposlenih povećao na 271 a dobit je bila 16,4 milijuna kuna.

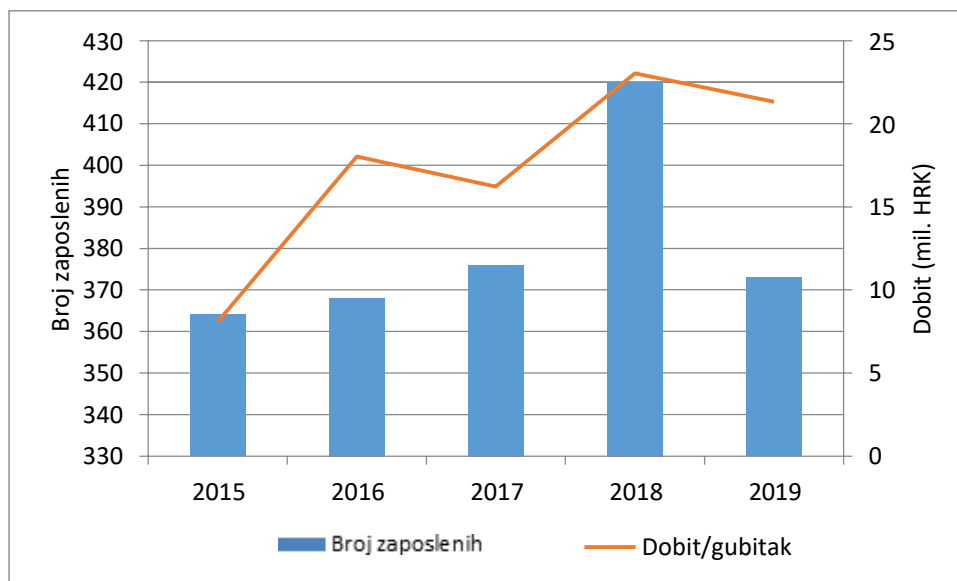
Sl. 13. Broj zaposlenih i dobit u tvrtki Agronom d.o.o za razdoblje 2015.-2019.

Izvor: Godišnji financijski izvještaji, Agronom d.o.o

5.3.2. Metalno-preraćivačka industrija

Plamen je tvornica smještena u Požegi koja više od 80 godina proizvodi lijevano-željezne proizvode. Jedna je od najvećih ljevaonica te je najveći i jedini proizvođač kućanskih aparata u domeni grijaćih tijela, u Republici Hrvatskoj. Tvrtka je specijalizirana za proizvodnju tankostjenih odljevaka, kao komponenti štednjaka, peći, kotlova i kamina (Agrobiz, 2016).. Plamen je izvozno orijentirana tvrtka, te na tržište EU i ostalih europskih zemalja izvozi preko 70 % svoje proizvodnje (Plamen.hr, 2020). Požeški Plamen je 2018. godine ostvario neto

dobit od 23 milijuna kuna, što je za 42 posto više nego 2017. Plamen je tvrtka koja dobro posluje stoga je u 2018. godini iz bruto dobiti izdvojila 4,5 milijuna kuna i isplatila svakom zaposleniku 13. plaću u neto iznosu od 11 tisuća kuna (Lider media, 2019). Oko 80 posto svojih prihoda Plamen ostvaruje izvozom, a iste godine povećana je i prosječna plaća za 11 posto koja je iznosila blizu 5500 kuna. Zbog dobrog poslovanja “Plamena” njihovi radnici redovito dobivaju 13. plaću i druge dodatke uz osnovnu plaću. “Po 600 kuna za dar djeci već su dobili. -Mi dvadeset godina uporno i dosljedno svake godine povećavamo standard u radu. To znači da, kad gledamo na grafu, koliko raste produktivnost toliko rastu i troškovi za zaposlenike. Ove godine 13. plaća će iznositi minimalno jednu i pol redovnu plaću. A kolika je to plaća – ovisi. Mislim da će osoba s najnižim koeficijentom imati primanja iznad 5000 kuna prosječno mjesečno. Kad kažem primanja, onda mislim na visoki standard koji mi osiguravamo: od prijevoznih troškova, regresa, božićnica, uskrsnica, dječjih darova, toplih obroka te 13. plaće” rekao je upravitelj tvrtke Plamen, Vinko Matijević (Lider media, 2019). Iako Plamen ima veća primanja nego li ostale požeške tvrtke problem odlazaka ljudi ne zaobilazi niti ovu tvrtku. Fluktuacija ljudi je izuzetno velika. Trećina ljudi u tvrtki ima manje od 2 godine radnog staža. Usprkos brojnim odlascima iz županije pa tako i napuštanjem svojih radnih mjesta tvrtka Plamen d.o.o je u posljednjih pet godina kontinuirano povećavala broj zaposlenih. Broj zaposlenih je u 2015. godini bio 354 da bi 2018. godine bilo 420 zaposlenika. Isto tako je i dobit tvrtke narasla sa 18 milijuna kuna 2015. godine na 23 milijuna kuna 2018. godine. Ipak, broj zaposlenih u 2019. godini je smanjen na 373 a dobit je imala blagi pad te je ona iznosila 21,3 milijuna kuna.

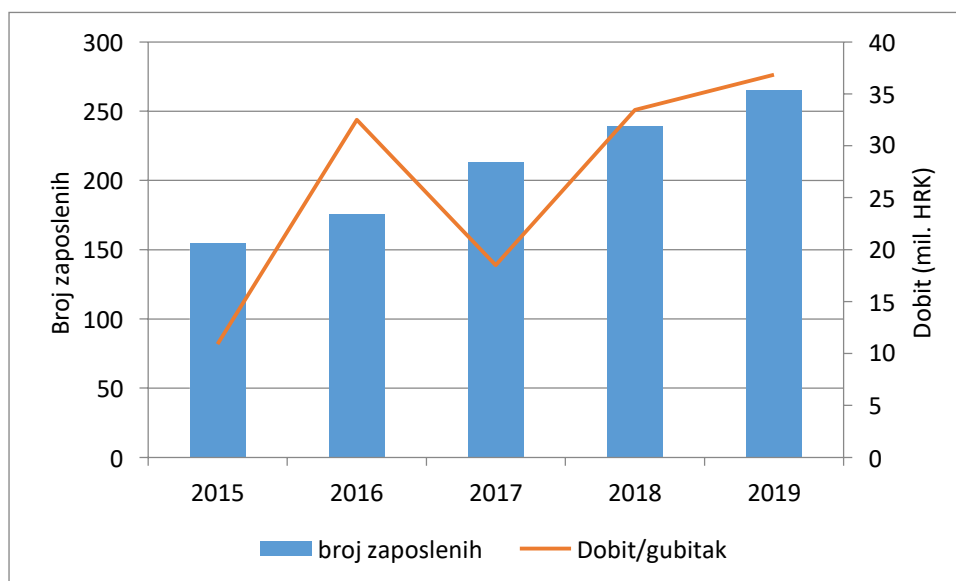

Sl. 14. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Plamen d.o.o za razdoblje 2015.-2019.

Izvor: Godišnji financijski registar, Plamen

5.3.3. Industrija stakla

Lipik Glas d. o. o. osnovan je 1963. godine te je od 2001. u vlasništvu Isoclina Group iz Italije. Tvrtka je imala uspješno poslovanje no dolaskom financijske krize automobilska industrija se našla na velikom udaru. U 2018. godini ostvarili su rast prihoda veći od 40 posto te rast dobiti od 80 posto u odnosu na 2017. godinu. Kriza u autoindustriji, na koju u ovoj tvrtki otpada najveći dio proizvodnje, dovela je do otpuštanja dijela radnika i smanjenja plaća. Tvrtka proizvodi automobilska stakala visokih performansi za visokobudžetna vozila kao što su Lamborghini, McLaren, Bentley, Aston Martin i drugi te proizvodnjom stakala za vlakove, brodove i jahte, a gotovo cjelokupna proizvodnja se izvozi. U 2014. godini su talijanski vlasnici napravili investiciju od 1,5 milijuna eura te modernizirali i unaprijedili proizvodnju Lipik Glasa. (Večernji list, 2014) .Tako su negativni trendovi zaustavljeni i poslovanje je opet postalo pozitivno. Lipik Glas je 2018. godine na svečanoj sjednici Hrvatske gospodarske komore dobio svečano priznanje “Zlatna Kuna” zahvaljujući svome uspješnom poslovanju u 2018. godini (Compas.com, 2019). Tvrtka izvozi 95% svojih proizvoda a glavne zemlje partneri su Njemačka, Italija i Engleska. Lipik Glas je kontinuirano povećavao broj zaposlenih od 2015. godine kada ih je bilo 155. Četiri godine kasnije broj zaposlenih se popeo na 265. Posljednjih pet godina je u tvrtki bilo poslovanje sa dobiti koja je 2015. godine iznosila 10,9 milijuna kuna a 2019. godine se gotovo učestverostručila te je iznosila 36,8 milijuna kuna. Danas tvrtka Lipik Glas ima stalnih problema sa pronalaskom stručnih radnika te se tvrtka fokusira na pronalazak mladih ljudi s tehničkim predznanjima koje dalje razvija u tvrtki jer je gotovog radnika vrlo teško dobiti. Direktor Lipik Glasa, Danijel Zadjelović, je 2017. godine za tportal.hr izrekao: “Najviše nam je potrebno tehničkog osoblja, s nekom tehničkom srednjom školom, a u fokusu su nam CNC operateri koji znaju upravljati CNC strojevima. Nedostaju nam i inženjeri. Nadamo se da ćemo i dobiti radnike koji nam trebaju.”

Sl. 15. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Lipik Glas d.o.o za razdoblje 2015.-2019.

Izvor: Godišnji financijski registar, Lipik Glas

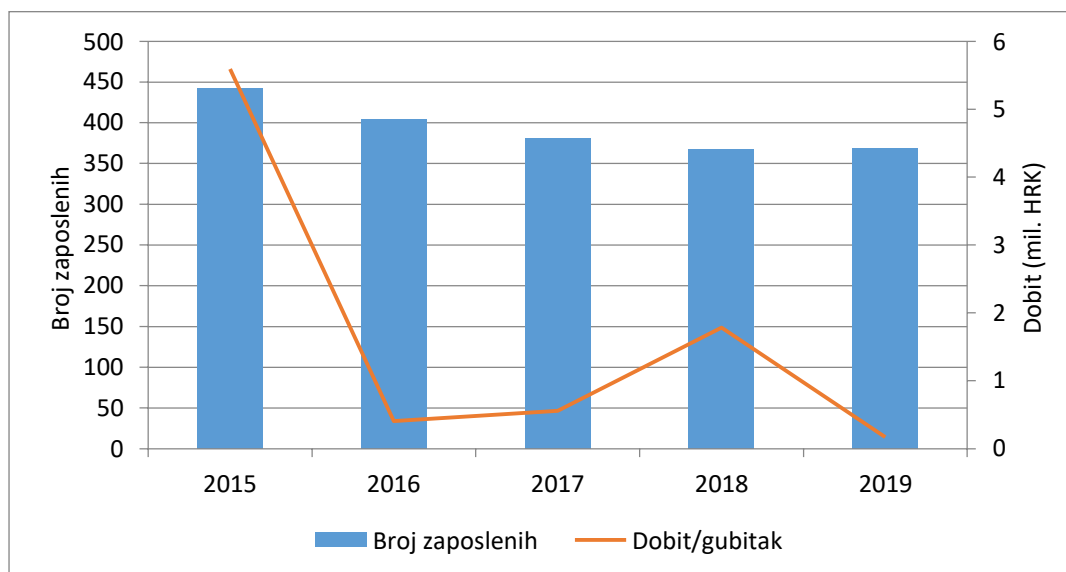
5.3.4. Drvno-preraćivačka industrija

Spin Valis je dioničko društvo koje se bavi proizvodnjom namještaja, piljene građe i elemenata te preko 85% svojih proizvoda plasira na inozemno tržište, u tridesetak zemalja (Spinvalis.hr, 2020). Nedostatak stručne radne snage je jedan od problema s kojim se suočava Spin Valis d.d. već duži dio vremena tvrtki nedostaje obrtničkih zanimanja. Iz tog razloga tvrtka je uputila javni poziv svim srednjoškolcima ali i onima koji su završili srednju školu da se jave tvrtki. Spin Valis planira dodijeliti stipendije te osigurati obuku i prekvalifikaciju te platiti prijevoz zainteresiranim osobama (Požeški vodič, 2018). U Spin Valisu nedostaju brojna obrtnička zanimanja poput stolara, automehaničara, strojobravara ali i rukovoditelja CNC strojevima. Nova stručna radna snaga je toliko potrebna da je tvrtka otvorena ka primanju ljudi koji nemaju takva temeljna znanja ali će uložiti u njihovo obrazovanje odnosno prekvalifikaciju. Iako je Spin Valis ovaj otvoreni poziv uputio na raznim sajmovima i prezentacijama odgovor je bio gotovo nikakav. Predsjednik Uprave Spin Vallisa Zdravko Jelčić je rekao da se nitko nije javio što nam govori koliko je malen “rezervoar ljudskih resursa” u Požeško-slavonskoj županiji (Požeški vodič, 2018). Iako je Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta osnovalo projekt “Stipendiranje učenika u obrtnička zanimanja” prema kojemu mjesečna stipendija iznosi 750 kuna odazvanika nema (Požeški vodič, 2018). Iz Spin Valisa je upućen poziv roditeljima i njihovoj djeci, budućim srednjoškolcima, da dođu u firmu kako bi se upoznali s mogućnošću budućeg zaposlenja.

Djecu bi se provelo kroz proizvodne pogone da vide gdje bi nakon škole mogli dobiti posao ako žele (Požeški vodič, 2018). Iako zainteresiranih ljudi za navedena radna mjesta nema zbog samog nedostatka ljudi u županiji, mnogi se vjerojatno ne žele prijaviti pošto su plaće između 3500-4500 kuna. Takve plaće jedva da mogu osigurati osnovne egzistencijalne potrebe čovjeka u Hrvatskoj, posebice ako osoba živi sama. “Nama treba i obrtničkih zanimanja pa sve do visoke stručne spreme. Mi tražimo takve radnike i za njih stalno imamo otvoren natječaj. Posebno nam trebaju i radnici sa znanjem njemačkog i engleskog jezika. Zašto njemačkog? Nama je dugoročno ciljano tržište njemačko tržište. Tu smo već dobro etablirani i želimo razvijati svoju poziciju na velikom moćnom tržištu koje je i relativno blizu a i velika je tamo potražnja namještaja ovog tipa koji mi radimo” (Požeški Vodič, 2018)

Jedan od gorućih problema Spin Valisa je odlazak ljudi u inozemstvo. Tako je primjerice samo u 2017. godini pedesetak ljudi koji su radili u Spin Vallisu napustilo domovinu i otišlo raditi u inozemstvo stoga je na Zavodu za zapošljavanje gotovo nemoguće naći potrebne kadrove za zapošljavanje (Požeški vodič, 2018). Inače, Spin Valis kao grupa trenutno zapošljava 470 ljudi. Problem zadaju i strani biroji za zapošljavanje koji djeluju u Hrvatskoj. Na primjer biro za zapošljavanje iz Njemačke traži određene profile u Hrvatskoj, CNC majstori su jako traženi, i onda im se u Njemačkoj nude plaće od nekoliko tisuća eura. Spin Vallisu je gotovo nemoguće konkurirati biroima iz stranih zemalja (Požeški vodič, 2018). U Spin Vallisu kažu kako nemaju dovoljno prostora da povećaju plaće jer je porez države u bruto društvenom produktu preko 50 posto za razliku od razvijenih država gdje se on kreće oko 40 posto. U upravi tvrtke su rekli ako se ovakav trend nedostatka radne snage bude nastavio da će se tražiti uvođenje kvota za uvoz radne snage iz zemalja u okruženju ali i dalekih destinacija poput Indije na primjer.

Kako bi se poboljšalo poslovanje Spin Vallisa, planira se povećanje stupanja finalizacije prerade proizvoda od drva kako bi se povećala cijena proizvoda. Jedan od ciljeva je i uvođenje novih proizvodnih programa i uspostavljanje novih (Požeški vodič, 2018). Najveći problem u poslovanju drvoprerađivača je iznalaženje sirovine, s obzirom da im je glavni dobavljač sirovine javno poduzeće Hrvatske šume. Hrvatske šume imaju monopol u prodaji sirovine i raspolažu sa 90 % drvne mase. Spin Valis je u posljednjih pet godina kontinuirano smanjivao broj zaposlenih. U 2015. godini je bilo 442 zaposlenika a u 2019. njih 369, što je smanjenje za 73 radnika. Neto dobit tvrtke se isto drastično smanjila u posljednjih pet godina pa je tako u 2015. godini ona iznosila 5,6 milijuna kuna a 2019. godine samo 170 tisuća kuna.

Sl. 16. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Spin Valis d.d. za razdoblje 2015.-2019.

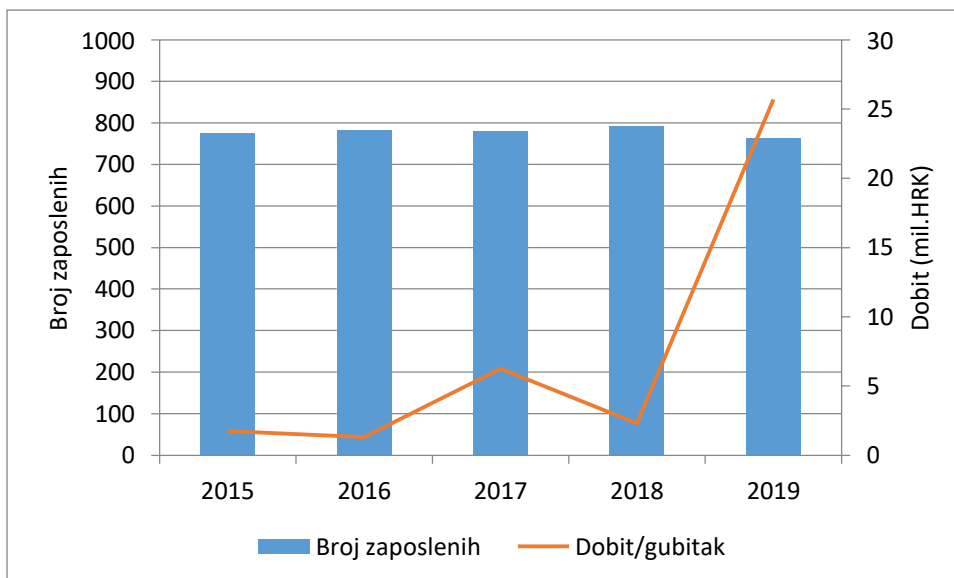
Izvor: Godišnji financijski registar, Spin Valis

5.3.5. Vinarstvo

Kutjevo d.d je vinarija koja se nalazi u istoimenome gradu Kutjevu. Tvrta svoju proizvodnju temelji na nekoliko glavnih pravaca. Prva i najznačajnija stavka Kutjeva je proizvodnja i plasman vrhunskih i kvalitetnih vina. U sastavu Kutjeva d.d. je 520 hektara suvremenih nasada vinograda koji se nalaze na južnim padinama planina Papuk. Kutjevo ima tradiciju u proizvodnji vina od čak 1232. godine. Najpoznatije vino iz ovog područja je Brend Graševina Kutjevo pomoću kojeg vinarija dobiva oko 70-ak nagrada godišnje. Zanimljiva je činjenica da je Kutjevo najnagrađivaniji hrvatski proizvođač vina u zemlji (Znakovi.hgk.hr, 2020). Kutjevo je najveći hrvatski izvoznik vina i zauzima polovicu hrvatskoga vinskog izvoza. Drugo, vinarija se bavi i proizvodnjom i plasmanom visokokvalitetnog sjemena ratarskih kultura. Treća stavka poslovanja Kutjeva je prerada i plasman mesa te mesnih prerađevina. Nadalje, ova tvrtka se bavi proizvodnjom i plasmanom brašna, mlinskih i pekarskih proizvoda iz vlastitog mlina i pekare. Posljednja ali i ne manje važna stavka je razvoj turističkih djelatnosti, gdje su brojni posjeti starom Kutjevačkom podrumu iz 1232. godine i novouređenom vlastitom restoranu. Ukupni prihod Kutjeva veći je od 300 milijuna kuna godišnje (Znakovi.hgk.hr, 2020).

Kao i neke ostale tvrtke u Požeško-slavonskoj županiji i Kutjevo se nalazi u određenim problemima s pronalaskom radne snage. Predsjednik uprave d.d. Kutjevo je jednom prilikom za portal Hrvatski izazovi izjavio sljedeće: “Problemi s nedostatkom radne snage dolaze sve više do izražaja. Prvenstveno se to odnosi na izvršenje radnih operacija sezonskog karaktera u ratarskoj, sjemenarskoj i vinogradarskoj proizvodnji. Zbog takve situacije proveli smo i smanjivanje nekih proizvodnji u ratarstvu koje zahtijevaju velik angažman živog ljudskog rada, kao npr. proizvodnja sjemenskog kukuruza. U 2019. godini svi potrebni poslovi obavljani su pravovremeno, ali za naredno razdoblje vrlo je izgledno da ćemo se naći u situaciji da ćemo biti primorani angažirati uvoznu radnu snagu.”

Broj zaposlenih u Kutjevu d.d. se u posljednjih pet godina nije znatno mijenjao. Broj zaposlenih u 2015. godini je bio 775 a 2019. godine je bilo 762 zaposlenika. Iako je broj radnika u promatranom razdoblju stagnirao, dobit tvrtke je u 2019. godini strahovito narasla. Tako je u 2015. godini dobit iznosila 1,75 milijuna kuna a 2019. godine čak 25,7 milijuna kuna.

Sl. 17. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Kutjevo d.d za razdoblje 2015.-2019. godine

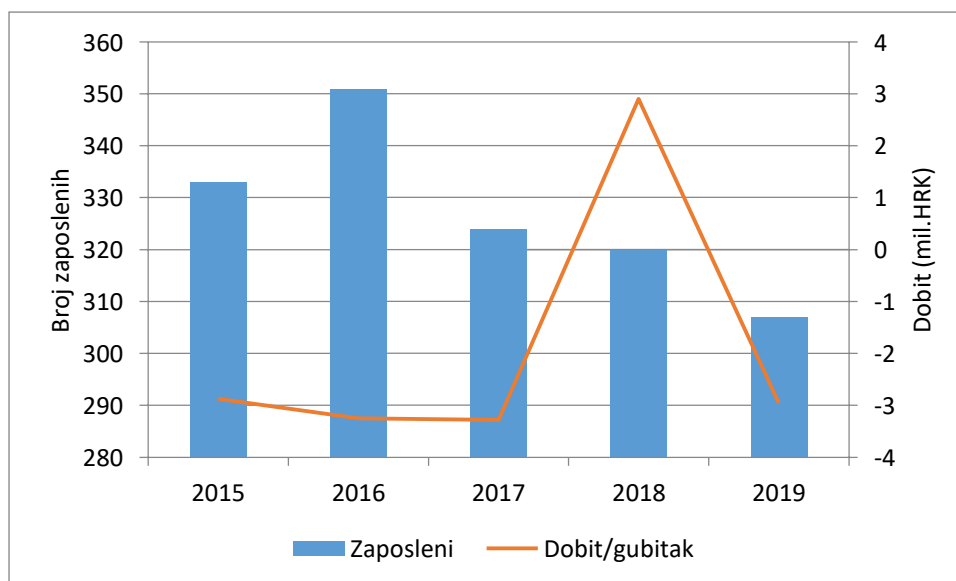
Izvor: Godišnji financijski registar, Kutjevo d.d.

5.3.6. Tekstilna industrija

Orljava je požeška tvrtka u kojoj se proizvode visokokvalitetne muške košulje i ženske bluže. Orljava je u šezdesetim godinama prošlog stoljeća počela izvoziti svoje proizvode a 20 godina kasnije doseže udio od 90% ukupnog kapaciteta. Od 1990. sve veća potražnja za Orljavinim košuljama uvjetovala je postupno povećanje kapaciteta za domaće tržište. Danas je Orljava najveći proizvođač i dobavljač muških košulja na hrvatskom tržištu (Orljava.hr, 2020). Tvrtka Orljava je u potpunom vlasništvu države ali se dugovi strahovito gomilaju i poslovanje nije ni malo uspješno. Radnici u Orljavi rade za minimalac a država konstantno traži privatnika kojemu bi je prodala. Gubici Orljave su u 2014. bili 4,4 milijuna kuna a 2017., isto 3,3 milijuna kuna (Telegram, 2019). Orljava je skroz do 4. prosinca 2002. godine djelovala u sklopu Zatvora i kaznionice u Požegi kada je odlukom Vlade odvojena (Telegram, 2019). Od rujna 2013., Orljava je bila u procesu predstečajne nagodbe (samo za poreze i doprinose bila je dužna 14 milijuna kuna. Iako je natječaj za prodaju Orljave raspisan još u svibnju 2015., kupaca i dalje nema. Jedan od glavnih problema koje zainteresirani kupci Orljave navode je to što se ona nalazi u blizini kaznionice i zatvora kroz koji se mora proći kako bi se došlo do lokacije tvrtke (Telegram, 2019). Stoga je stupila odluka prema kojoj se Orljava treba preseliti u prostore propale tvornice elektrotermičkih aparata, ETA-e (Telegram, 2019). To se može jedino dogoditi ako državni Centar za restrukturiranje i prodaju vlasnicima ETA-e ponudi novu lokaciju. Osim što radnici Orljave rade za minimalne plaće i uvijeti rada su nikakvi, upravitelj Orljave, Luka Balenović je postao poznat u javnosti 2017. godine kada je prilikom posjeta tadašnje predsjednice Kolinde Grabar Kitarović, zaključao radnike u proizvodne hale kako netko ne bi prišao predsjednici i požalio se na katastrofalne uvijete koji vladaju u tvrtki (Poslovni.hr, 2016). Tvrtka ima velike probleme s likvidnošću a Orljavi je novi vlasnik neophodan. Nekada se na domaće tržište plasiralo 200 000 košulja godišnje a sad tek oko 50 000. Pošto tekstilna industrija u državi općenito loše posluje potrebno je poslovanje proširiti na nove segmente. Tako je Orljava pokrenula usluge tapeciranja namještaja. Trenutačno se oko 80 posto proizvodnje odnosi na izvoz a većina izvoza ide u njemačku tvrtku Olymp.

Broj zaposlenih u Orljavi 2015. godine je bio 333 a 2019. godine se smanjio na 307. Tvrtka konstantno ima negativno poslovanje pa je tako neto dobit u posljednjih pet godina uvijek u minusu oko 3 milijuna kuna. Ipak, 208 godine je neto dobit bila pozitivna te je iznosila 2,9

milijuna kuna ali to nije bila posljedica dobrog poslovanja već je u tome razdoblju država od tvrtke otkupila nekretnine u vrijednosti od 13,3 milijuna kuna (Poslovni.hr, 2018).

Sl. 18. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Orljava za razdoblje 2015.-2019.

Izvor: Godišnji financijski registar, Orljava

5.4. Trgovina na malo i veliko

Trgovina na malo je važan sektor gospodarstva svake zemlje pa tako i Republike Hrvatske. Važnost sektora trgovine se promatra kroz udjel u BDP-u, broj zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih te u ostvarenim prometima. U Hrvatskoj potrošnja vezan uz trgovinu na malo (hrana i piće) čini oko 30% ukupne potrošnje kućanstva. Prema Državnom zavodu za statistiku i Metodologiji za statističku primjenu nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007. (NKD 2007.) trgovina na malo se dijeli u dvije skupine: trgovina na malo u prodavaonicama i trgovina na malo izvan prodavaonica. Trgovina na malo je smještena između trgovine na veliko i krajnjeg potrošača te je neizostavna stavka razvoja gospodarstva svake zemlje (Čavrak, 2011). Trgovina na malo, za potrošača izvor opskrbe, za proizvođača predstavlja kanal prodaje a za državu izvor prihoda preko PDV-a (Čavrak, 2011). Do 2008. godine je u Hrvatskoj bio kontinuirani rast prometa od trgovine na malo. Pojavom svjetske gospodarske krize dolazi do njenog pada kao i u svim ostalim sektorima gospodarstva. Od 2009. godine pada gospodarska aktivnost i smanjuje se broj zaposlenih a plaće stagniraju što je utjecalo na smanjenje kupovne moći stanovništva. Zbog smanjenog obujma posla kao i loših ekonomskih prilika smanjuje se broj zaposlenih u trgovini na malo

Tab. 8. Podaci o broju zaposlenih, broju prodavaonica, površini prodavaonica (m²) i prometu prodavaonica (tis. kn) u trgovini na malo u Požeško-slavonskoj županiji i Republici Hrvatskoj od 2009. do 2014. godine

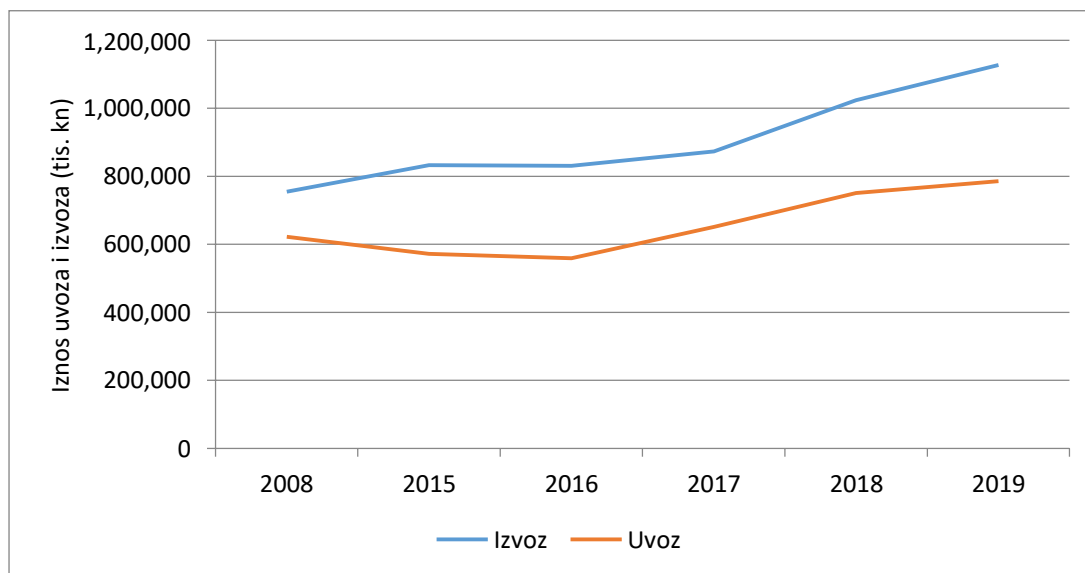
					APSOLUTNA PROMJENA	
	PSŽ		RH		PSŽ	RH
Godina	2009.	2014.	2009.	2014.		
Zaposleni u trgovini	2 241	1 744	130 424	125 287	-497	-5 137
Broj prodavaonica	695	493	36 341	31 126	-202	-5 215
Površina prodavaonica u m ²	69 289	58 703	4 401 622	4 465 913	-10 586	64 291
Promet tis. kn	1 663 261	1 451 319	114 337 004	120 955 983	-211 942	6 618 979

Izvor: Državni zavod za statistiku, *Prodajni kapaciteti u trgovini na malo 2009. i 2014. godine*

Trgovina je gospodarska djelatnost koja ima veliki utjecaj na razvoj nacionalnog gospodarstva jer svojim aktivnostima povezuje i posreduje između proizvodnje i potrošnje (Rocco, 1993). Trgovina se dijeli na trgovinu na veliko, trgovinu na malo te vanjsku trgovinu. „Dok trgovinu na veliko čine sve transakcije u kojima kupac namjerava upotrijebiti proizvod za preprodaju, izradu drugih proizvoda ili za opće poslovne operacije, o trgovini na malo govori se onda kada se radi o posluživanju konačnog potrošača ili konačnog korisnika kao kupca“ (Segetlija, 2011). Glavna razlika između trgovine na malo i trgovine na veliko je u namijeni kupnje.

Jako je bitno promotriti robnu razmjenu županije s inozemstvom. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Požeško-slavonska županija je 2015. godine imala izvoz robe i dobara u vrijednosti od 832,5 milijuna kuna dok je vrijednost uvoza iste godine bila 572,4 milijuna kuna čime je saldo robne razmjene bio 260,1 milijun kuna. U 2019. godini je vrijednost izvoza iznosila 1 127,6 milijuna kuna a uvoz je iznosio 786 milijuna kuna. Saldo ukupne

robne razmjene za 2019. godinu je iznosio rekordnih 341,6 milijun kuna što je skoro tri puta bolje nego 2008. godine kada je hrvatsko gospodarstvo bilo na vrhuncu a saldo robne razmjene županije je iznosio oko 133 milijuna kuna. U ukupnom učešće izvoza Požeško-slavonske županije u okviru Republike Hrvatske je iznosilo 1% dok je uvoz iznosio 0,4% (DZS, 2019).

Sl. 19. Robna razmjena Požeško-slavonske županije s inozemstvom (tis. kn)

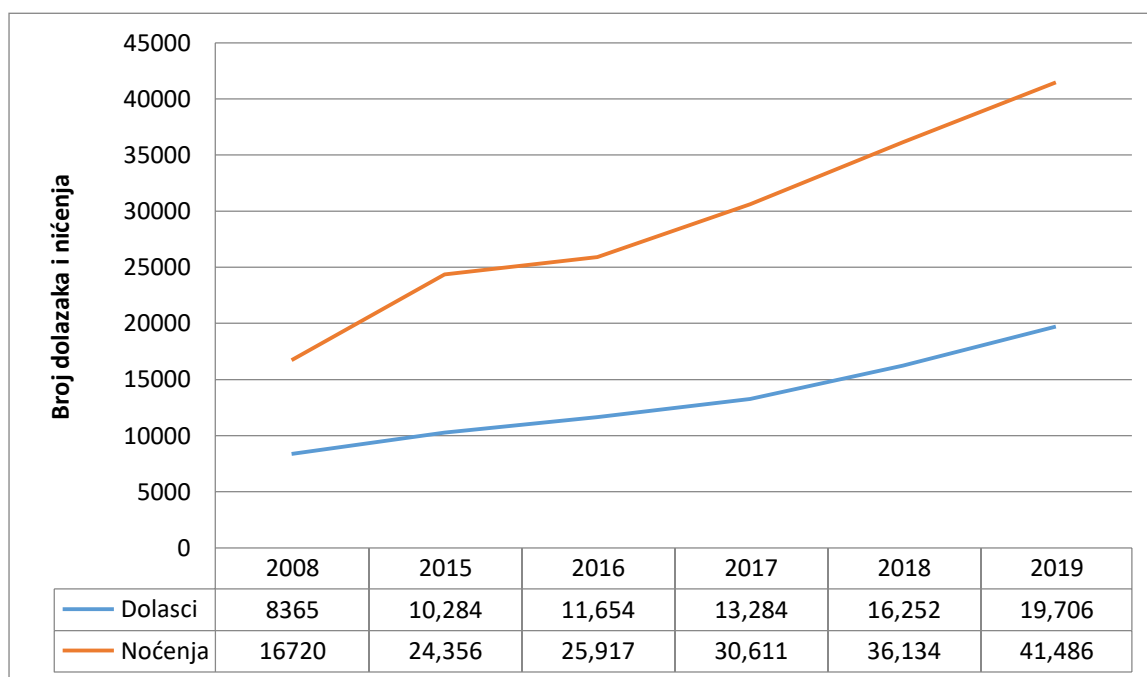
Izvor: Državni zavod za statistiku, Robna razmjena s inozemstvom-pregled po županijama

5.5 Turizam i ugostiteljstvo

Prostor požeškog područja ne odlikuje se brojnošću turistički atraktivnih sadržaja i to je temeljni razlog malenog broja domaćih i stranih turista koji posjećuju ovo područje. Kada su u pitanju prirodni atraktivni faktori jedino gorja nude određeni oblik atrakcije pri čemu je najvažnije istaknuti Papuk na kojemu se nalazi istoimeni park prirode. Papuk se odlikuje bogatim biljnim i životinjskim svijetom što daje dodatne poticaje za razvoj ekološkog turizma. Južne padine Papuka su poznate po vinogradarstvu koje je razvijeno zahvaljujući prisojnome položaju. Prirodni atraktivni faktori imaju sekundarnu ulogu na ovome područje stoga su u prvome planu društveni atraktivni faktori koji privlače najveći udio posjetitelja. Požeško područje ima naslijeđe kulturne baštine iz raznih razdoblja. Na ovome prostoru se nalaze kulturni ostatci iz doba Rimskog carstva, Srednjeg vijeka, doba Austro-ugarske i slično. Grad Požega ima najveći broj turističkih sadržaja na ovome prostoru i to su većinom društveni atraktivni faktori. Najatraktivniji sadržaj u Požegi je sama gradska jezgra koja se

odlikuje baroknim stilom gradnje. Na južnim obroncima Papuka smjestilo se naselje Velika koje nudi pregršt društvenih sadržaja. Brojni posjetitelji i planinari dolaze u razdoblju manifestacije zvane *Papučki jaglaci* kako bi planinarili i družili se u prirodi. Neposredno iznad naselja Velika, nalazi se Velički stari grad kojeg su izgradili turski osvajači prilikom svojih pohoda. U mjestu Velika su se nalazile i toplice koje su imale prirodan izvor tople vode no spletom okolnosti su od 2014. godine devastirane. Iako je Papuk proglašen parkom prirode, na njemu se nalazi kamenolom koji može biti potencijalan faktor za narušavanje ekološke ravnoteže. Grad Kutjevo je jedan od najpoznatijih središta proizvodnje vina u Slavoniji. U njemu se nalazi poznati Kutjevački dvorac te brojni vinski podrumi koji privlače brojne posjetitelje prilikom održavanja raznih manifestacija tijekom cijele godine.

Prometna infrastruktura je izrazito važna za razvoj turizma nekog područja jer osigurava dostupnost i vrijeme putovanja do određenog mjesta. Požeško područje je okruženo gorskim prstenom Psunja, Papuka, Krndije, Dilja i Požeške gore. Ovakva reljefna osnova je determinirala poziciju i gustoću prometne mreže koja je u gorskim dijelovima nedovoljno razvijena i slabo povezuje ovo područje s drugim prostorima Republike Hrvatske. Nabrojana gorja uzrokuju prometnu izolaciju požeškog područja i jedini način da se ovaj problem riješi je gradnja funkcionalnih i modernih prometnica.

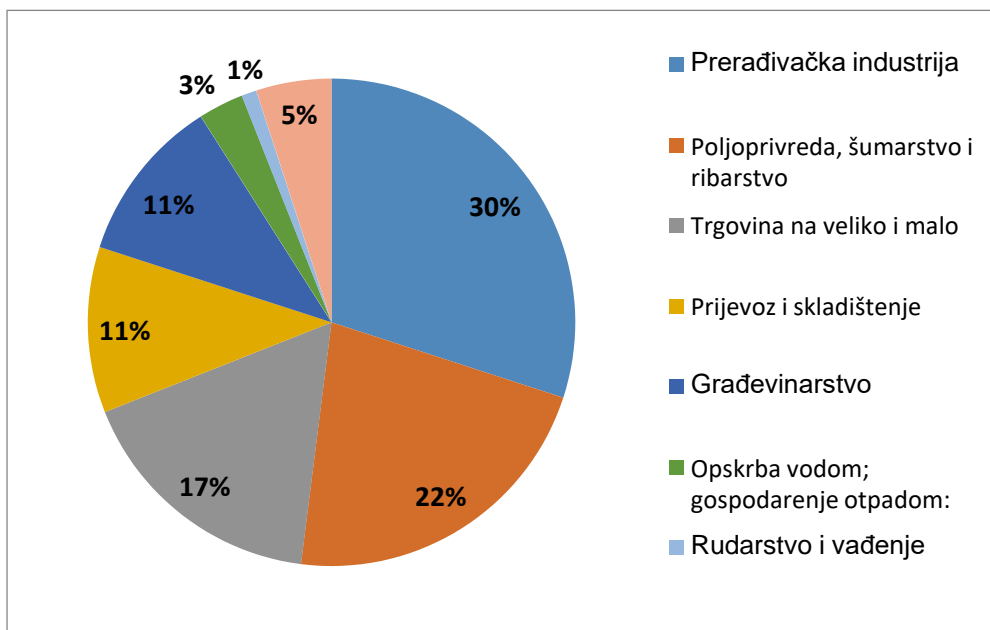
Sl. 20. Broj turističkih dolazaka i noćenja u Požeško-slavonskoj županiji u 2008. godini i od 2015. do 2019.

Izvor: DZS (podaci 2008.-2019.)

Trenutno je turizam požeškog područja u odnosu na ostatak države nedovoljno razvijen. Potencijal koji ovo područje ima za razvoj raznih atrakcija nije dobro iskorišten i to je uzrok jako malenog broja posjetitelja, osobito stranih, koji dolaze u posjet. Ipak iz godine u godinu vidljivo je poboljšanje u turističkim dolascima što je najvjerojatnije rezultat porasta svijesti o važnosti turizma kao djelatnosti koja može osigurati značajne prihode. Manjak prirodnih i društvenih turističkih sadržaja nije jedini uzrok slabe turističke valorizacije ovog prostora. Veliku odgovornost za ovakvo stanje ima i sama uprava grada Požege odnosno Požeško-slavonske županije koja nedovoljno promovira ovo područje domaćem i stranom turističkom tržištu, ne unaprjeđuje postojeće sadržaje te ne gradi nove. Kulturni turizam je trenutno najvažnija vrsta turizma koja privlači najveći udio posjetitelja, osobito u gradu Požegi. Na području okolice Požege sve je rašireniji ruralni turizam. Mnogi poljoprivrednici, osim svoje osnovne djelatnosti, počinju se baviti ruralnim turizmom jer su uvidjeli da je sve veći trend zainteresiranosti za prirodu i očuvanje starih običaja. Jedan od temeljnih čimbenika koji je negativno djelovao na turizam požeškog područja je Domovinski rat u kojemu su uništeni i oštećeni brojni spomenici kulture. Primjer je uništen kompleks hotela i skijaške staze nedaleko od naselja Novo Zvečevo na Papuku. Ovo mjesto je bilo poznato po zimskom turizmu i od rata se nisu razvili nikakvi planovi obnove nekadašnjih objekata koji su privlačili mnoge goste.

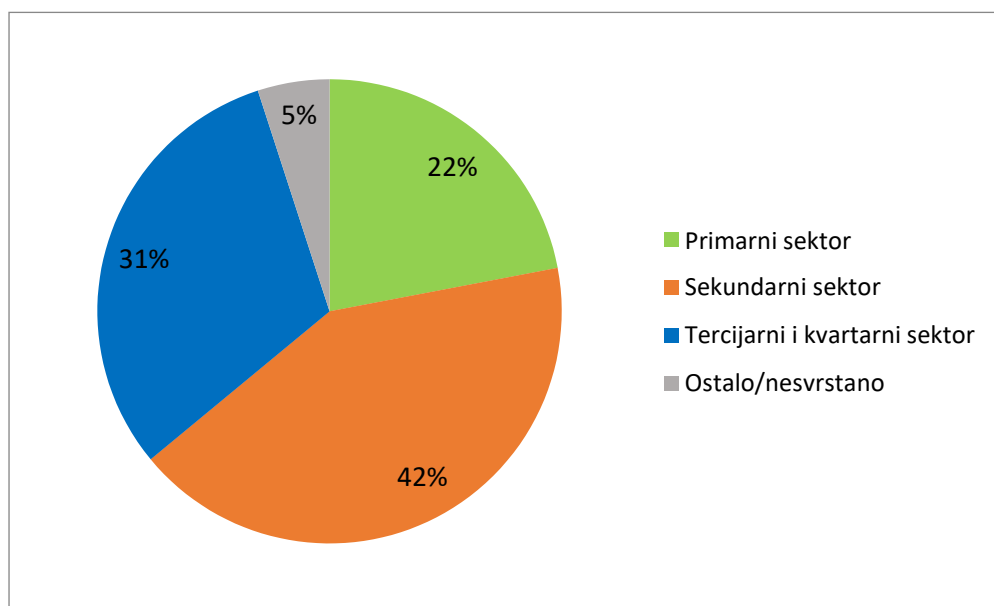
5.6. Gospodarski indikatori

Ukupni prihodi koje su ostvarili poduzetnici Požeško-slavonske županije 2019. god. iznose 4 697 540 000 kuna, od kojih se najveći dio odnosi na prerađivačku industriju (30 %), zatim poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (22 %), dok je udio trgovine na veliko i malo na trećem mjestu sa 17 %. U prerađivačkoj industriji, najveći su prihodi ostvareni u proizvodnji prehrambenih proizvoda (23,0 %), zatim gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva (17,4 %) te proizvodnji drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja (17, 2 %).

Sl.21. Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Požeško slavonske županije prema djelatnostima 2019. god.

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, 2019

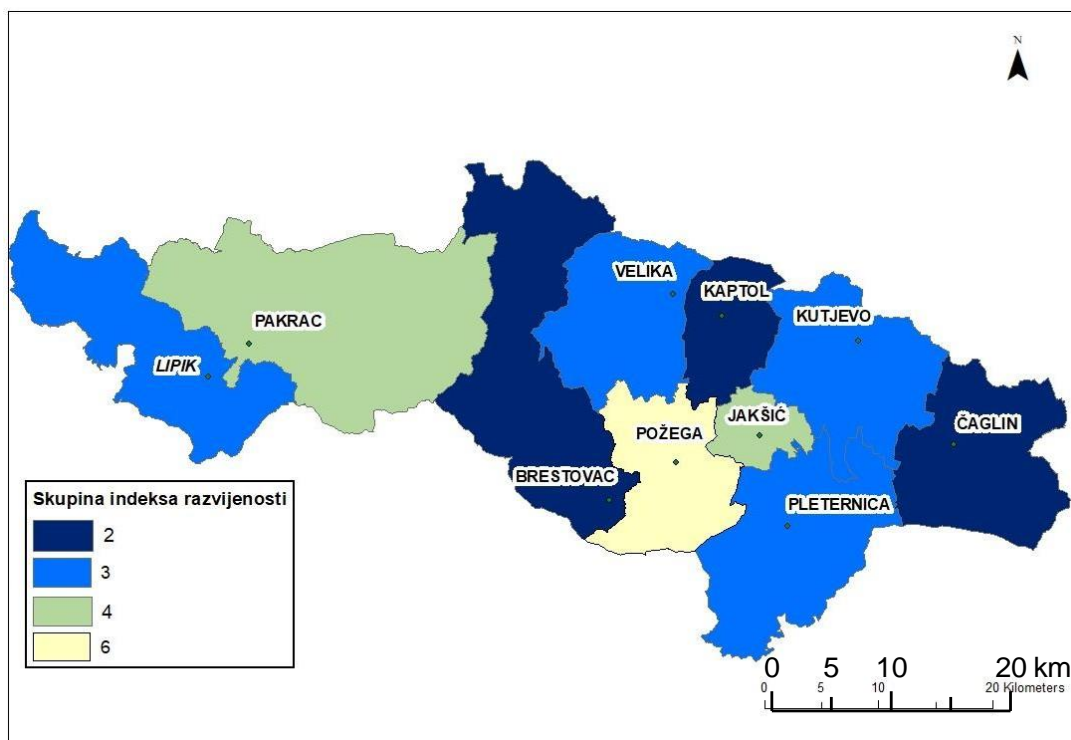

Sl. 22. Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Požeško slavonske županije prema sektoru djelatnosti 2019. god.

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, 2019

Indeks razvijenosti pokazatelj je koji se izračunava za jedinice lokalnih i regionalnih samouprava u Republici Hrvatskoj te se pomoću njega određuje intenzitet poticanja razvoja putem državnih mjera i programa pomoći. Za određivanje kategorija indeksa razvijenosti

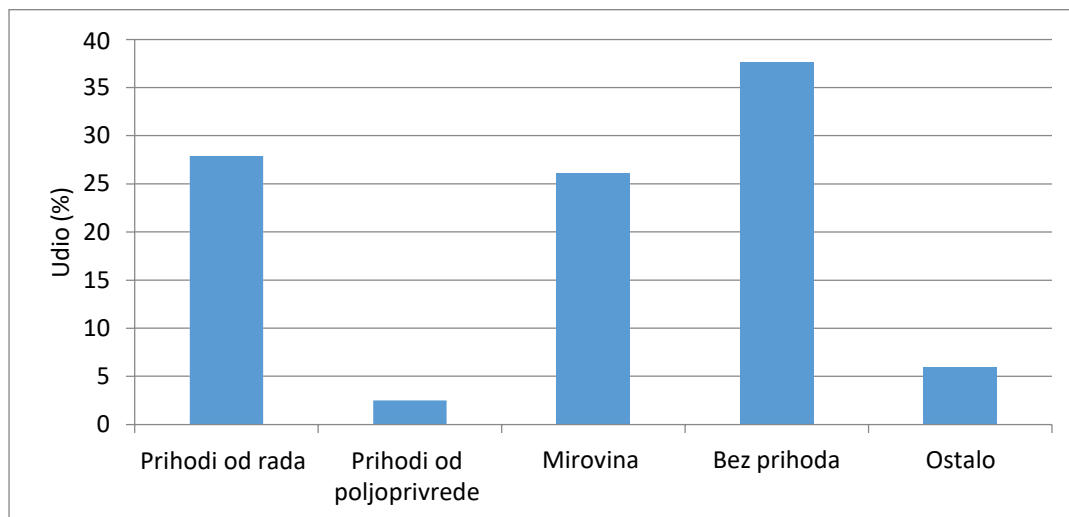
koriste se sljedeći pokazatelji: prosječni dohodak po stanovniku, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva (2016./2006.), indeks starosti (2011.) i stupanj obrazovanja (MRRFEU, 2020). Općine i gradovi se pomoću indeksa razvijenosti razvrstavaju u osam skupina; četiri iznadprosječne i četiri ispodprosječne, dok se županije razvrstavaju u četiri skupine; dvije iznadprosječne i dvije ispodprosječne skupine (MRRFEU, 2020). Pomoću navedenih parametara može se izračunati indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave Požeško-slavonske županije. U županiji jedino se Grad Požega nalazi u iznadprosječnoj skupini (6) s indeksom razvijenosti 103,064. Sve ostale jedinice lokalne uprave se nalaze u ispodprosječnim skupinama. Grad Pakrac i Općina Jakšić se nalaze u razvojnoj skupini 4 a Gradovi Lipik, Pleternica i Kutjevo s Općinom Velika u razvojnoj skupini 3. U županiji su najnerazvijenije Općine Brestovac, Kaptol i Čaglin koje su u razvojnoj skupini 2. Prilikom usporedbe indeksa razvijenosti na razini regionalne samouprave, Požeško-slavonska županija se nalazi na niskom 15. mjestu s indeksom 93,947. Za usporedbu Grad Zagreb kao najrazvijenija jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj ima indeks razvijenosti 117,758.

Sl. 23. Skupine indeksa razvijenosti upravnih gradova i općina Požeško-slavonske županije u razdoblju 2014. - 2016. godine

Izvor: MRRFEU, 2020

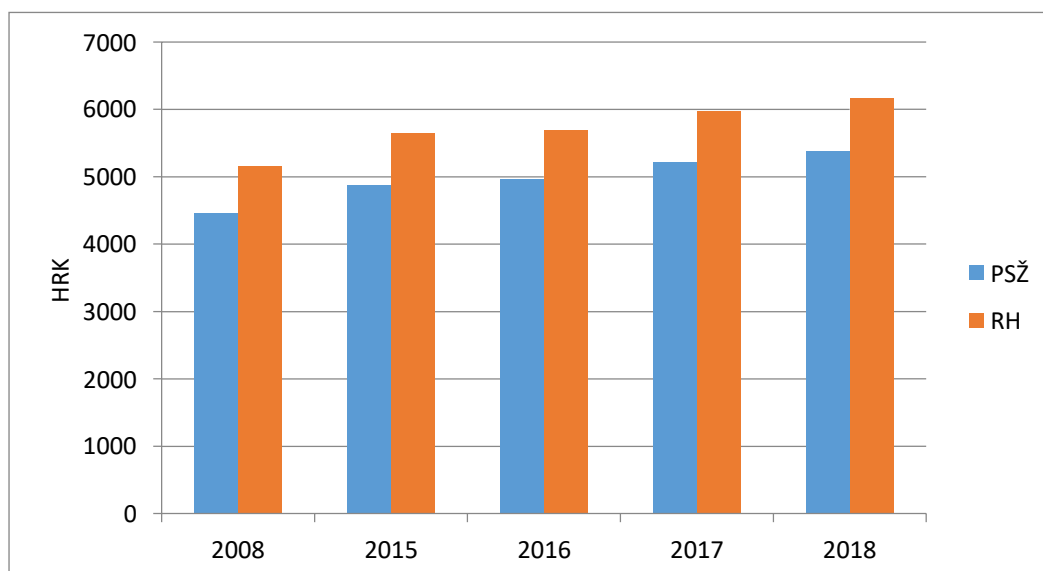
Kada se promotre podaci o glavnim izvorima sredstava za život u Požeško-slavonskoj županiji onda je zabrinjavajuća činjenica da najveći dio stanovništva nema nikakve prihode, točnije njih 37,6%. Ljudi koji svoje prihode ostvaruju pomoću rada zauzimaju udio od 27,9% a oni koji to ostvaruju od poljoprivrede 2,5%. U županiji je velik udio starog stanovništva pa je time i udio onih koji imaju primanja razmjerno velik, točnije 26,1%.

Sl. 24. Stanovništvo Požeško-slavonske županije prema glavnim izvorima sredstava za život 2011. godine

Izvor: DZS, 2011

Prosječna plaća u Požeško-slavonskoj županiji je niža za 13% usporedbom s državnim prosjekom te je u 2018. godini iznosila 5 375 kuna dok je prosjek države 6 164 kune. Plaća u županiji je od 2008. godine (4 457 kuna) narasla za 918 kuna do 2018. godine dok je na razini države u istom desetogodišnjem razdoblju narasla za 1 003 kune.

Sl. 25. Prosječna plaća u Republici Hrvatskoj i Požeško-slavonskoj županiji

Izvor: Državni zavod za statistiku: *Zaposlenost i plaće-pregled po županijama*

Bruto društveni proizvod Požeško slavonske županije u 2017. godini (3 463 milijuna kuna) još uvijek nije dosegao razinu iz 2008. godine prije velike gospodarske krize kada je iznosio 4 016 milijuna kuna te je manji za 13,8%. Isto je i s bruto društvenim proizvodom po stanovniku koji je 2008. godine iznosio 50 023 kune a 2017. godine 49 604 kune. Iako je ukupni BDP županije u 2017. godini bio manji nego li 2008. godine za više od 500 milijuna kuna, BDP po stanovniku je bio skoro jednak onome iz 2008. godine što je dobar pokazatelj kako se broj stanovnika u županiji znatno smanjio u tom desetogodišnjem razdoblju. BDP po stanovniku u Požeško-slavonskoj županiji je na 56% razine BDP-a po stanovniku Republike Hrvatske gdje on na državnoj razini iznosi 88 726 kuna u 2017. godini te je za 10,3% veći nego 2008.godine.

Tab. 9. Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske i Požeško-slavonske županije u domaćim cijenama (mil. HRK)

	2008	2015	2016	2017	Stopa 2017./2008., u %
BDP (PSŽ) u tekućim cijenama u mil. kn	4.016	3.395	3.411	3.463	-13,8
BDP (PSŽ) po stanovniku u HRK	50.023	46.119	47.479	49.604	-0,8
BDP po stanovniku RH u HRK	80.433	80.726	84.164	88.726	10,3

Izvor: Državni zavod za statistiku: *Bruto domaći proizvod-pregled po županijama*

Broj poduzetnika u županiji je 2015. godine bio 727 dok je dobit razdoblja koju su oni ostvarili iznosila 67,7 milijuna kuna dok se broj poduzetnika u 2019. godini povećao na 962 te su oni ostvarili dobit od 137 milijuna kuna.

Tab. 10. Broj poduzetnika u Požeško-slavonskoj županiji za razdoblje 2015.-2020.

Godina	Broj Poduzetnika
2015.	727
2016.	828
2017.	844
2018.	923
2019.	962

Izvor: Financijska agencija, *Rezultati poslovanja poduzetnika po županijama*

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

6.1. SWOT ANALIZA

SWOT analizu moguće je podijeliti na pozitivne elemente (prednosti) Županije odnosno snage, i negativne elemente (nedostatke), to jest postojeće slabosti Županije i razvojne prijetnje s kojima će se Županija vjerojatno uskoro suočiti. Procjena ekonomskog potencijala Županije temelji se na pozitivnim elementima. Za održivi ekonomski razvoj potrebno je riješiti probleme koje takav razvoj onemogućuju.

Snage u SWOT analizi su sljedeće:

- Prirodni resursi i okoliš: u Županiji je okoliš nezagađen a to se posebice odnosi na vodne resurse i zemlju. Prirodni resursi mogu jako dobro podržati razvoj ako bi se pravilno koristili u okviru održivog ekonomskog razvitka. To znači da se prilikom razvoja županije treba uvesti adekvatna zaštita prirodnih resursa a to se može omogućiti koncentracijom i razvojem industrije na mjestima koja su već preodređena za industrijske aktivnosti te na tim mjestima (koja su danas industrijski slaba područja) razvijati dodatno industriju. Prirodni resursi daju dobre temelje za razvoj turizma u županiji stoga treba pokušati iskoristiti prednosti prirodne osnove i uložiti financijska sredstva u svrhu izgradnje i obnove postojećih turističkih objekata kao što je na primjer danas zapušteno odmaralište s hotelima Novo Zvečevo. Prirodna osnova bi mogla isto tako omogućiti razvoj zdravih poljoprivrednih proizvoda iz područja ekološke proizvodnje.

- Rastući broj poduzetnika – u županiji se iz godine u godinu povećava broj poduzetnika. Jako je značajno to što javna uprava podupire razvitak mladog i srednjeg poduzetništva čime se osigurava partnerstvo javnog i privatnog sektora. Zbog rastućeg broja poduzetnika osigurava se fleksibilnije lokalno gospodarstvo u budućnosti. Dobar primjer dobrog upravljanja prostorom su poduzetničke zone u Pleternici i Pakracu. Poduzetnička zona u Pakracu je napravljena poduzetnička zona na područjima pogona drvne industrije koji su jako stradali u Domovinskom ratu kao i sam grad Pakrac kojemu je industrija bila uništena. S druge strane Pleternica je grad koji nije nastradao u ratu te se danas ubrzano razvija. Grad ima

jako dobru politiku stvaranja novih prostora za poduzetnike. U Pleternici su poduzetnici oslobođeni komunalnih izdataka na dvije godine za prelazak u poslovne zone grada. Time je zahtjev za poduzetničkim prostorima povećan i time se osigurava povećano zapošljavanje u lokalnoj zajednici. Poslovna zona u Požegi ima visoke cijene zemljišta pa je zbog toga ulazak lokalnih poduzeća otežan.

- Rastući broj osoba uključenih u obrazovanje i prekvalifikaciju (zbog ulaganja u obrazovanje i razvoj vještina osiguravaju se predispozicije za kvalitetniji razvitak razvitak). U županiji postoji program unaprjeđenja znanja i vještina u okviru javnog sektora kao što je na primjer praktična nastava na veleučilištu gdje se provodi edukacija poljoprivrednika. Isto tako u okviru poslovnog sektora imaju primjeri edukacije građana. Na primjer Kutjevački podrumi vrše obrazovanje uzgajivača vinove loze. Postoje i edukacijski programi ekološke poljoprivrede i slično

- Kulturna baština: u Županiji se nalazi znatan broj elemenata kulturne baštine koja može daljnjim ulaganjem biti poticaj razvoja turizma. Problem je što je kulturna baština županije zapuštena i nedovoljno se ulaže u nju. Postoji niz manjih naselja u kojima se određeni lokaliteti kako dijelovi nacionanlog i kulturnog identiteta mogu urediti i tako privući turiste kao što je na primjer dvorac Baruna Trenka u naselju Trenkovo nedaleko od Požege ili “Stari grad” u Velikoj.

Slabosti u SWOT analizi su sljedeće:

- Neslaganje odgovornih ljudi prilikom gospodarskog razvitka Županije zbog manjka želje za konkretnim razvojem te gledanjem osobnih interesa. Ne postoji konkretna vizija uravnoteženog i efikasnog gospodarskog razvoja županije. Isto tako je velik problem manjak povjerenja u državne i županijske institucije zbog visoke korumpiranosti vladajućih te bi se trebali poduzeti veliki naponi kako bi se povjerenje u te institucije vratilo. Potrebno je uvesti javne debate oko provedbe određenih projekata i odluka koje skoro uopće i ne postoje.

- Jedan od glavnih problema poljoprivrede u županiji ali i u ostatku Hrvatske je fragmentacija zemljišta odnosno usitnjenost poljoprivrednih čestica. Takvi posjedi su ekonomski neisplativi te ne mogu osigurati velike financijske prihode. Veliki problem su i

neriješeni vlasnički odnosi nad zemljištem zbog loših evidencija zemljišta te se na tom području trebaju dogoditi velike promjene kako bi se riješili vlasnički papiri. U okviru ruralnog razvoja potrebno je imati kvalitetan uvid u stanje zemljišta kako bi se zaštitili kulturni krajolici i omogućio veći prihod.

- Visoka nezaposlenosti je jedna od slabosti županije koja je posljedica lošeg provođenja politikom, neadekvatnog razvoja, slabe industrije i slabom educiranosti stanovništva. Povećanje zaposlenosti treba povećati izgradnjom poduzetničkih zona te uvođenjem poreznih olakšica za male poduzetnike. Lokalna gospodarstva su izuzetno važna za gradove i naselja u županiji te treba olakšati poduzetničku klimu za privatni sector. Budućnost gospodarstva županije se nalazi u malom i srednjem poduzetništvu jer je ulaganje u obnovu velikih industrijskih postrojenja od male vjerojatnosti. Ipak, temelj gospodarskog razvoja i smanjenja nezaposlenosti je dobra educiranost stanovništva pa je potrebno uvesti dodatne programe edukacije i unaprjeđenja vještina.

- Slaba komunalna infrastruktura je jedan od razloga zašto dolazi do depopulacije i iseljavanja stanovništva iz županije. Ulaganjem u komunalnu infrastrukturu, posebice u selima, može pomoći u smanjenju iseljavanja stvaranjem pogodnijih životnih uvjeta.

- Zagađenost minama: iako je Domovinski rat završio prije 25 godina, razmjerno velik dio županije je zagađen minama koje onemogućuju bilo kakvo djelovanje u prostoru. Potrebno je dobiti financijska sredstva od domaćih i stranih institucija za razminiranje minskih područja kako bi se osiguralo lakše gospodarenje šumama, izgradnja infrastructure, razvila sela i prije svega zaštitili ljudski životi..

Prilike u SWOT analizi:

- Razvitak turizma i poljoprivrede: postoji mogućnost iskorištavanja povoljne prirodne osnove za primjerice uzgoj organske poljoprivrede, intenziviranje poljoprivredne proizvodnje, daljnji razvoj proizvodnje vina. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva bi mogla uključiti turizam kao važnu komponentu koji bi mogao promovirati domaće proizvode i donijeti prepoznatljivost kraja a uz to dodatne prihode.

- Razvoj obrazovnog sustava: jedna od prilika je razvoj edukacije tijekom zaposlenja te uvođenje dodatnih programa za razvoj vještina
- Europski strukturni fondovi su isto jedna od prilika koju županija može koristiti zahvaljujući članstvu Republike Hrvatske u Europskoj Uniji
- Prilika uspostavljanja trgovinskih veza sa susjednim zemljama u svrhu integriranog razvitka ekonomije

Prijetnje u SWOT analizi su:

- Zagađenje okoliša ukoliko se razvoju ne pristupi na adekvatan način koji bi optimalno razvijao gospodarstvo i štitio okoliš
- Depopulacija je jedna od najznačajnijih prijetnji koja će se još dugo vremena odvijati. Najveći problem ove prijetnje je odlazak mladih i educiranih ljudi koji bi mogli pridonijeti razvoju županije
- Konkurencija inozemnih tvrtki: brojne su tvrtke i poduzetnici u županiji koji se teško nose sa konkurencijom stranih ali i domaćih tvrtki stoga je jako bitno razvijati inovativnost kako bi se mogla zauzeti dobra pozicija na tržištu
- Fragmentacija zemljišta i neriješeni vlasnički papiri nad zemljištem
- Uvoz proizvoda iz drugih zemalja onemogućava rast lokalnih poduzetnika jer su često proizvodi iz drugih zemalja znatno jeftiniji od domaćih

6.2 ANKETNO ISTRAŽIVANJE

Kako bi se dokazala hipoteza o namjeri iseljavanja stanovništva napravljen je anketni upitnik pomoću kojega su ispitanici mogli dati svoje odgovore i tako iskazati namjeru iseljavanja iz županije te navesti glavne probleme s kojima se suočavaju. Anketni upitnik je bio u potpunosti anonimn te imena i osobni podaci ispitanika nisu nikome vidljivi. Svi ispitanici su morali biti stanovnici Požeško-slavonske županije ili oni koji su nekada u njoj živjeli a iselili su se iz nje. Anketa je napravljena pomoću Google servisa i provodila se od 27.09.2020. do 05.01.2021. godine. U anketnom istraživanju je sudjelovalo ukupno 112 ispitanika od kojih je bilo 61,6% žena i 38,4% muškaraca. Uzorak ispitanika je neprobabilistički jer je izabrana ciljana skupina ljudi. Većina pitanja je bila zatvorenog tipa što znači da su ispitanicima bili ponuđeni odgovori dok je nekoliko pitanja bilo otvorenog tipa gdje su ispitanici mogli izreći svoje vlastito mišljenje i navesti ključne probleme. U anketnom istraživanju je ukupno bilo 31 pitanje koja su raspoređena u određene kategorije. Prva kategorija pitanja se odnosila na podatke o spolu, dobi, mjestu stanovanja te obrazovanju. Druga kategorija je sadržavala pitanja koja se tiču iseljavanja te razloga koji potiču taj negativan process. U trećoj kategoriji pitanja se pokušalo doznati o uvjetima u županiji te samom zadovoljstvu građana. Prilikom svrstavanja stanovništva u starosne kategorije u ovome dijelu rada se za mlado stanovništvo uzelo ono starosti 0-19 godina, za zrelo 20-59 a za staro svi oni koji su stariji od 60 godina. Gotovo su svi ispitanici bili u zreloj dobi, njih 106 (94,6%) dok je mladih ispitanika bilo samo 4 (3,6%) a starih 2 (1,8%). Kada se promotri obrazovni sastav ispitanika onda je popriličan udio njih visoko obrazovan jer čak 63 (56,3%) ispitanika imaju završenu višu ili visoku školu a 47 (42%) njih ima srednju školu kao najveći doseg obrazovanja. Jako je velik udio ispitanika visokoobrazovan te je takav uzorak ispitanika znatno utjecao na odgovore u anketi (na primjer dosta velik udio stanovništva koje se nije iselilo a prima plaću veću od 7 000 kuna). Razlog velikog broja ispitanika s visokim i višim obrazovanjem je objavljivanje anketnog upitnika na društvenim mrežama autora i *online* grupama kao što je primjerice grupa studenata Veleučilišta u Požegi.

Tab. 11. Obrazovni sastav ispitanika anketnog upitnika

Dob	Obrazovanje	Broj ispitanika	Udio (%)
Mlado	Osnovna škola	0	0%
	Srednja škola	4	3,6%
	Viša i Visoka škola	0	0%
Zrelo	Osnovna škola	1	0,9%
	Srednja škola	42	37,5%
	Viša i Visoka škola	63	56,3%
Staro	Osnovna škola	1	0,9%
	Srednja škola	1	0,9%
	Viša i Visoka škola	0	0%

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Pošto je anketa bila namijenjena svim stanovnicima Požeško-slavonske županije i onima koji u njoj trenutačno žive i onima koji su se već iselili, onda je za neka pitanja postavljena u anketi važno napraviti razdiobu između iseljenog i neiseljenog stanovništva. Od ukupno 112 ispitanika njih 24 (21,4%) se već iselilo iz županije pa su i njihovi odgovori u nekim pitanjima znatno drugačiji od stanovnika koji se nisu iselili. Pošto je od iseljenih ispitanika velik broj njih u razvijenim zemljama poput Njemačke ili Austrije onda su i njihove plaće puno veće i ne mogu se promatrati skupa u statistici sa plaćama koje imaju ljudi u Požeško-slavonskoj županiji.

Tab. 12. Podjela ispitanika anketnog upitnika na iseljene i neiseljene

Zanimanje	Neiseljeni ispitanici (udio %)	Iseljeni ispitanici (udio %)
Zaposleni	41 (46,6%)	19 (79,2%)
Studenti	32 (36,4 %)	3 (12,5%)
Nezaposleni	15 (17%)	1 (4,2%)
Umirovljenici	0 (0%)	1 (4,2%)
UKUPNO	88 (100%)	24 (100%)

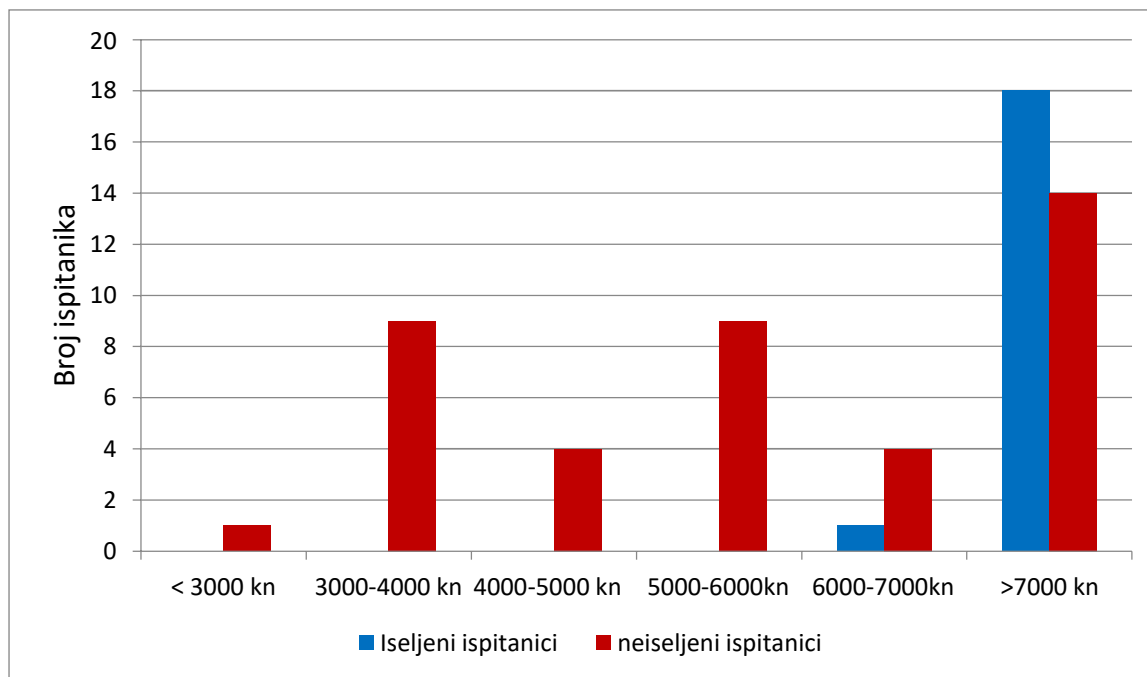
Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Od 88 ispitanika koji još i dalje žive u županiji njih 41 (46,6%) je bilo zaposleno a nezaposlenih je bilo 15 (17%) dok su student činili udio od 36,4% (32 studenta). Niti jedan umirovljenik s područja PSŽ nije dao odgovor. Usporedimo li ove podatke s odgovorima koji su dali iseljeni ispitanici onda je udio zaposlenih 79,2%, udio nezaposlenih (4,2%), udio studenata (12,5%) te udio umirovljenika 4,2%. Iako je uzorak ispitanika koji su se iselili znatno manji (24 ispitanika) od uzorka neiseljenog stanovništva (88 ispitanika), zaposlenost iseljenih je znatno veća a udio nezaposlenih jako malen. Udio zaposlenih kod neiseljenog stanovništva u statistici anketnog upitnika umanjuje i velik broj studenata jer je na anketni upitnik odgovorio velik broj mlađih dobnih skupina. Ipak, da je manji broj studenata sudjelovao u anketi, zaposlenost neiseljenog stanovništva sigurno ne bi dosegla visoki udio kao što je to slučaj kod iseljenog stanovništva.

Visina plaće je jedan od važnih faktora za osiguravanje egzistencijalnih potreba stanovništva. Stoga je bilo potrebno upitati ispitanike kolika bi po njima trebala biti minimalna neto plaća u županiji kako bi se moglo “normalno” živjeti. Minimalna neto plaća koju su ispitanici zahtijevali bi prema prosjeku svih odgovora trebala biti 5789 kuna što je za 2789 kuna ili 93% više nego li je ona u stvarnosti u 2020. godini kada minimalna neto plaća iznosi 3250 kuna (isplate.info, 2020). U anketnom upitniku su ispitanici morali izabrati jednu od 6 kategorija u kojoj se nalazi njihova plaća. Kategorije su bile sljedeće: manje od 3 000 kn, 3 000 – 4 000 kn, 4 000 – 5 000 kn, 5 000-6 000 kn, 6 000 – 7 000 kn i više od 7 000 kn. Na slici 25. je moguće vidjeti usporedbu prosječnih neto plaća iseljenih i neiseljenih ispitanika koji su zaposleni. Gotovo svi iseljenici su imali plaću veću od 7000 kuna (njih 94,7%) a samo je jedan imao plaću između 6 i 7 tisuća kuna. Visina plaće nije dobar pokazatelj kvalitete života pošto se kupovna moć razlikuje od zemlje do zemlje. Tako

Kod ispitanika koji se nisu iselili situacija je malo drugačija. Pošto je u anketnom upitniku velik broj onih koji su dali odgovore sa visokom školskom spremom onda nije neočekivano da velik broj neiseljenog stanovništva ima plaću veću od 7 tisuća kuna. Ovakav rezultat može navesti na pogrešno tumačenje prosječne neto plaće u županiji stoga je najbolje napraviti razdiobu između stanovništva koje ima samo srednju školu i onih koji imaju visoko obrazovanje. Tako možemo doći do relevantnijih podataka o plaćama ispitanika. Kod ispitanika koji se nisu iselili (a imaju završenu srednju školu) najviše je onih koji imaju plaću između 3 i 4 tisuće kuna (28,6% ispitanika). Isti udio ispitanika ima plaću između 5 i 6 tisuća kuna. Zatim slijedi kategorija od 6 do 7 tisuća kuna u kojoj se nalazi (21,4%) ispitanika.

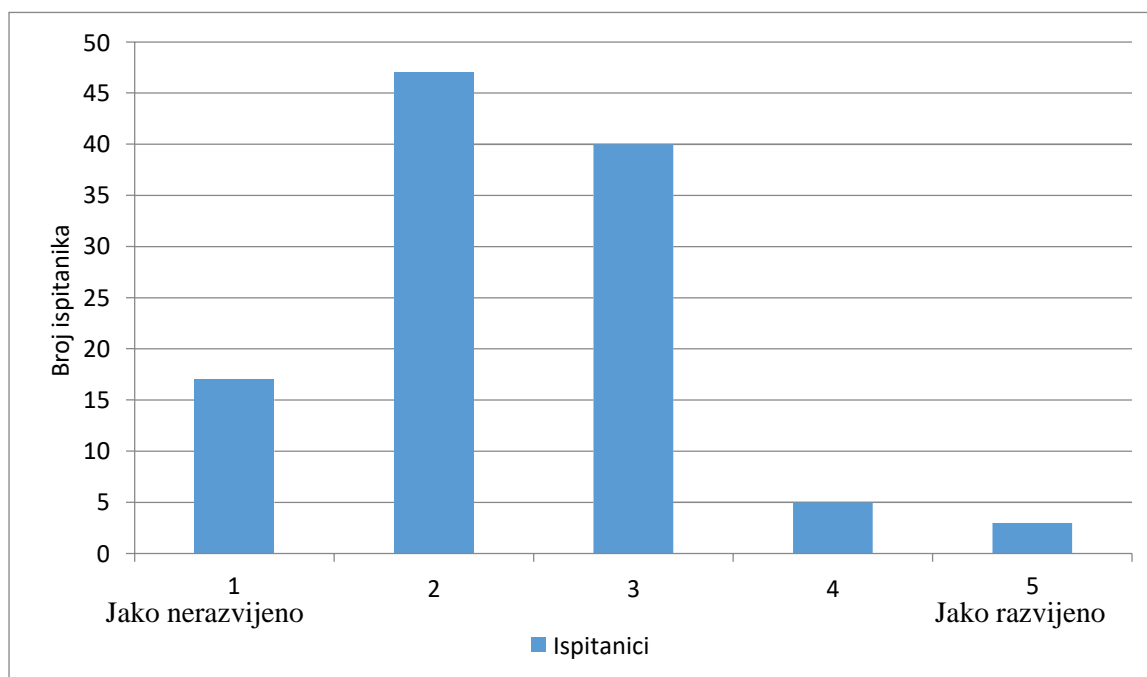
Ostale tri kategorije zauzimaju svaka po 7% ispitanika. Ispitanici koji se nisu iselili a imaju završenu visoku stručnu spremu, pokazalo se u istraživanju, imaju veće plaće. Čak 68,8% njih ima plaću veću od 7 tisuća kuna zatim slijedi kategorija od 3 do 4 tisuće kuna s udjelom od 12,5%. U kategoriji 6 do 7 tisuća kuna se nalazi 6,3% ispitanih isto kao i u kategorijama 5 do 6 i 4 do 5 tisuća kuna.

Sl. 26. Plaća ispitanika anketnog upitnika

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Ispitanicima je bilo ponuđeno pitanje u kojemu su morali pomoću Likertove ljestvice odabrati razvijenost Požeško-slavonske županije u odnosu na ostatak Republike Hrvatske. Vrednovanje se vršilo od najniže ocjene (1) koja predstavlja jaku nerazvijenost do ocjene (5) koja predstavlja jaku razvijenost u odnosu na ostatak Republike Hrvatske. Najveći udio ispitanika (42%) je dao ocjenu (2) koja predstavlja nerazvijenost županije. Zatim slijede odgovori 35,7% ispitanika koji su se odlučili za ocjenu (3) koja predstavlja jednaku razvijenost županije u odnosu na državni prosjek. Ocjena jedan (1) je najniža moguća ocjena u pitanju te predstavlja jaku nerazvijenost županije a nju je odabralo 15,2% ispitanika.

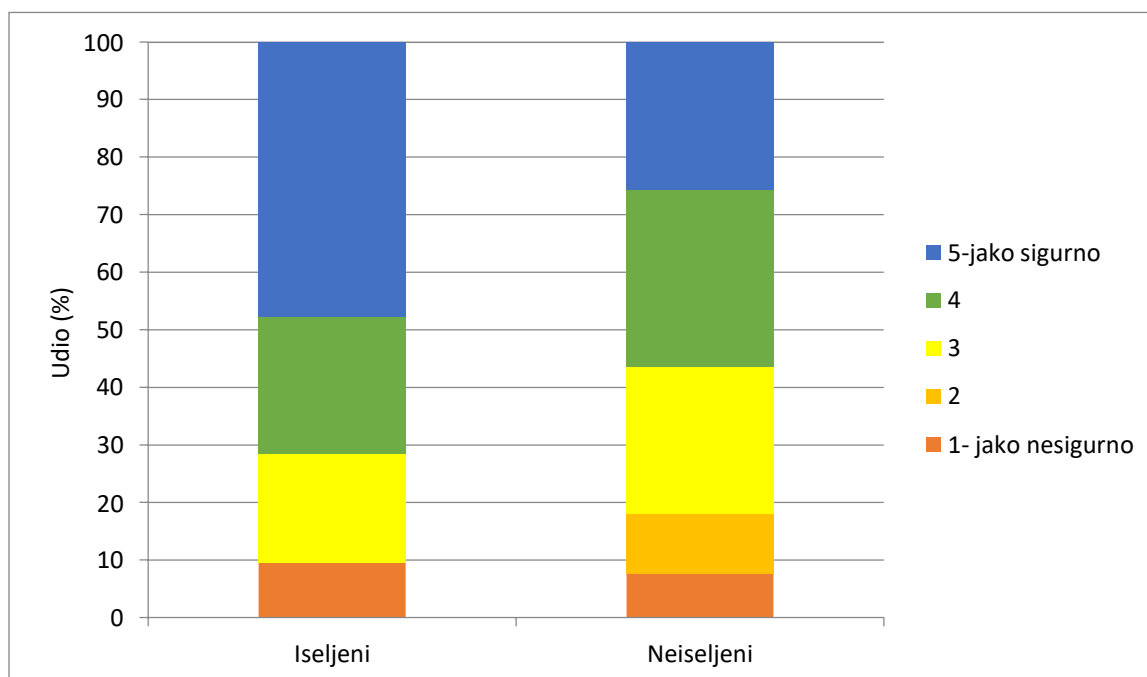

Sl. 27. Stav ispitanika anketnog upitnika o razvijenosti Požeško-slavonske županije

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Slijedi ocjena 4 sa 3,8% i ocjena 5 s 2,7% ispitanika. Zaključak je da većina stanovnika Požeško-slavonske županije svoju županiju smatra nerazvijenom u odnosu na ostatak Republike Hrvatske a zabrinjavajuće je što ju preko 15% ispitanika smatra jako nerazvijenom županijom.

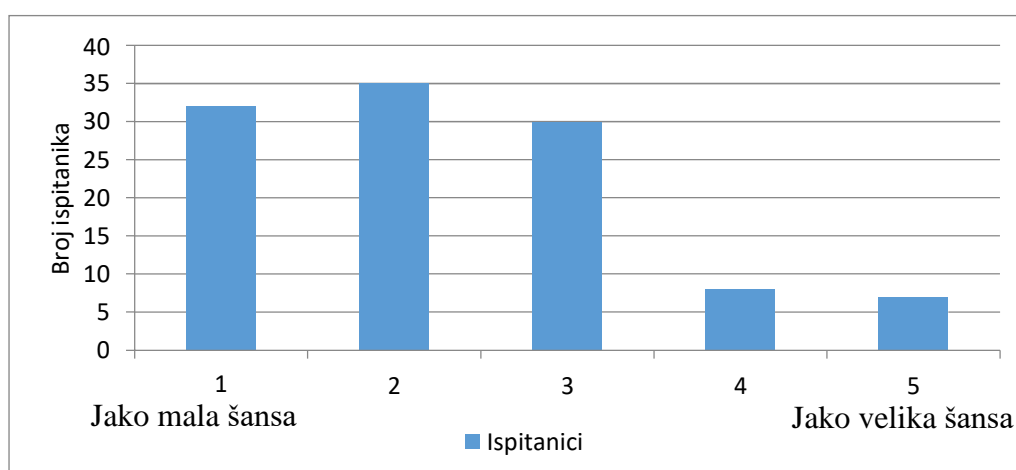
Ispitanicima je isto kao i u prethodnom pitanju data mogućnost da pomoću Likertove ljestvice na skali od 1- u potpunosti nesiguran/a do 5- u potpunosti siguran/a ocijene sigurnost u postojeće radno mjesto na kojemu su zaposleni. Na pitanje je odgovorilo 87 ispitanika koji su zaposleni. Pošto dio ispitanika živi u inozemstvu bilo je potrebno podijeliti ispitanike na iseljene i neiseljene čime se omogućila usporedba odgovora. Prilikom usporedbe podataka pokazalo se da su iseljeni stanovnici znatno sigurniji u svoja radna mjesta. Njih 47,6% smatra kako su jako sigurni u trenutačna radna mjesta. Ocjenu (4) je odabralo 23,8% iseljenika a ocjenu (3) njih 19%. Jako nesigurnim trenutačnim radnim mjestima smatra 9,5% iseljenika. Od ispitanika koji žive na području županije 25,6% njih je jako sigurno u svoja radna mjesta. Ocjenu (4) je odabralo 30,8% ispitanih. Niti sigurnim niti nesigurnim svoja radna mjesta smatra 25,6% ispitanika koji su ostali živjeti u županiji. Nesigurna i jako nesigurna radna mjesta su prema odgovorima odabrali 18% ispitanih.

Sl. 28. Stav ispitanika anketnog upitnika o sigurnosti svog radnog mjesta

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Kada je u pitanju vjerojatnost pronalaska željenog posla u županiji onda je većina ispitanika skeptična. Više od polovice ispitanih (59,9%) smatra kako ima malu šansu za pronalaskom posla u županiji od čega 28,6% njih smatra kako je ta šansa jako mala. Ocjenu (3) prema kojoj je šansa za pronalazak posla osrednja, izabralo je 26,8% ispitanika. Maleni udio od 13,4% ispitanika je dao pozitivan odgovor te smatraju da imaju dobru šansu za pronaći posao.

Sl. 29. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Kolika Vam je šansa pronaći željeni posao u županiji?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

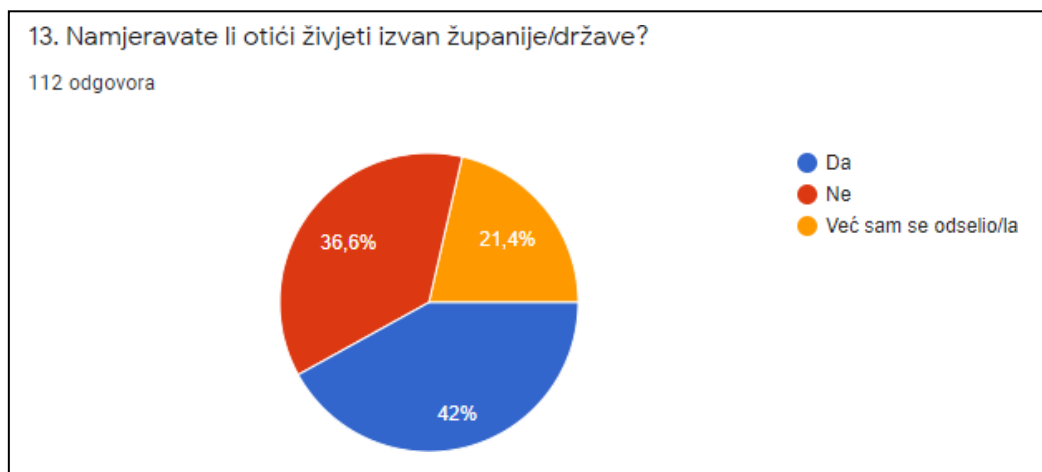
U kategoriji pitanja koja su se bavila temom iseljavanja pokušalo se doći do spoznaje o namjerama napuštanja Požeško-slavonske županije. Na pitanje u anketnom upitniku koje je glasilo “Jeste li ikada razmišljali o odlasku iz županije/države?”, čak je 84,8% ispitanika odgovorili s “DA” a samo 15,2% ispitanih nikada nije razmišljalo o odlasku. Najviše zabrinjava to što je u jednom od idućih pitanja koje glasi “Namjeravate li otići živjeti izvan županije?”, 42% ispitanih odgovorilo potvrdno a 36,6% njih ne želi otići. Preostalih 21,4% ispitanika se već iselilo pa su oni odabrali odgovor “Već sam se iselio/la”. Odgovori u ovoj anketi još više zabrinjavaju pošto je bilo ispitanika koji imaju visoko obrazovanje i plaće preko 7 tisuća kuna a namjeravaju napustiti županiju. S druge strane bilo je i onih koji su nezaposleni ili im je plaća manja od 3 tisuće kuna pa i dalje žele ostati u županiji.

Sl. 30. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Jeste li ikada razmišljali o odlasku iz županije/države?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

U anketnom upitniku je od 112 ispitanika sudjelovalo 35 studenata. Njihovi odgovori na pitanje o namjeri odlaska iz županije su zabrinjavajući jer je njih 22 (62,9%) namjerava napustiti županiju. Ovakav podatak može imati katastrofalne utjecaje na gospodarstvo Požeško-slavonske županije jer će ovakvim “odljevom mozgova” biti veliki nedostatak obrazovnih kadrova koji trebaju pridonijeti gospodarskom razvitku županije i popuniti radna mjesta.

Sl. 31. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Namjeravate li otići živjeti izvan županije/države?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Kako je budućnost Požeško-slavonske županije neizvjesna govori nam dovoljno i to da je u anketi na pitanje “Biste li htjeli da Vam dijete živi u Požeško-slavonskoj županiji?” čak 71 (63,4) ispitanih odgovorilo s “NE” a 41 (36,6%) njih želi da im dijete živi u županiji.

Velik je problem što danas ne odlazi samo jedna osoba iz obitelji u inozemstvo koja bi ondje radila i slala novac kući u domovinu. Danas je situacija takva da odlaze gotovo cijele obitelji, roditelji s djecom. Odlazak je mnogima “olakšan” pošto većina stanovnika ima već nekoga iz obitelji ili prijatelja koji su već vani te im oni mogu pomoći pri dolasku u stranu državu. U anketnom upitniku je čak 92% ispitanika od njih 112 reklo da imaju nekoga od bližnjih tko je napustio županiju i živi u inozemstvu. Više bližnjih članova obitelji živi izvan županije za 33,9% ispitanika. Samo je 8% ispitanih reklo kako nemaju nekoga bližnjeg tko je otišao izvan županije.

Sl. 32. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje “Je li netko od Vaših bližnjih otišao živjeti itvan županije/države?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

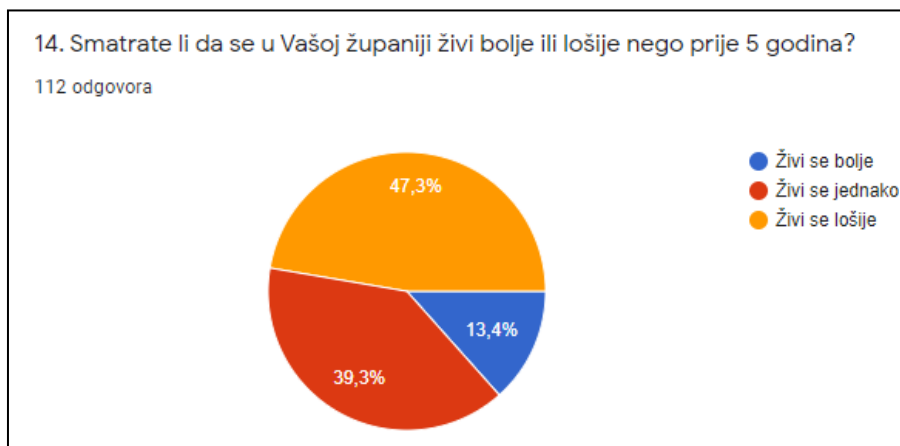
Pošto je velik broj ljudi koji se iseljava iz županije te gotovo svi osjete depopulaciju oko sebe, u anketnom upitniku su ispitanici dali odgovore o broju osoba koje poznaju a da su se iselile iz županije u posljednjih 5 godina. Odgovori su bili poražavajući jer čak 100 (90,1%) ispitanika poznaje više od 5 osoba koje su napustile županiju u posljednjih 5 godina. Ostalih 11 (9,9%) ispitanika poznaje manje od 5 osoba koje su se iselile u navedenom razdoblju.

Sl. 33. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Koliko osoba poznajete a da su se iselile iz županije u posljednjih 5 godina?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

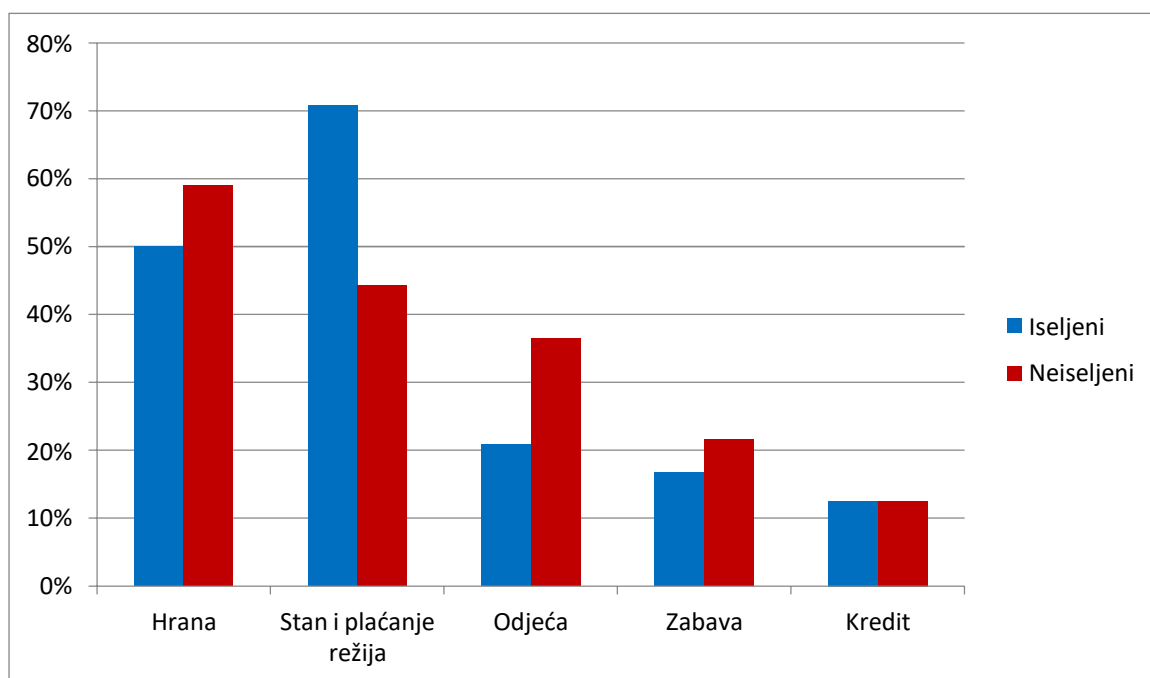
Jednim pitanjem u anketnom upitniku se htjelo provjeriti postoji li promjena u kvaliteti života u županiji u posljednjih 5 godina. Za 47,3% upitanih se u županiji živi lošije nego li prije 5 godina. Da se u županiji živi jednakom kvalitetom života kao prije 5 godina smatra 39,3% ispitanih a da se živi bolje njih 13,4%.

Sl. 34. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Smatrate li da se u Vašoj županiji živi bolje ili lošije nego prije 5 godina.

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Na Sl. 34. je moguće vidjeti stvari na koje ispitanici troše najveći udio svog novca. Ispitanici su ponovno podijeljeni na iseljene i neiseljene pošto su plaće u inozemstvu a time i kupovna moć znatno veći. Ispitanici su morali izabrati dvije stvari na koje s+troše najveći dio svog novca. Neiseljeni ispitanici najveći udio svog novca troše na hranu (59% ispitanika) i stan sa režijama (44% ispitanika). Zatim slijedi potrošnja novca za odjeću (36%) te zabavu (22%) i kredit (12,5%). Kod iseljenika se najveći dio novca troši na plaćanje smještaja sa režijama a 71% ispitanih je odgovorilo kako na to troše najveći dio svog novca. Slijedi kategorija potrošnje novca na hranu (50%) zatim na odjeću (21%), zabavu (17%) te kredit (12,5%).

Sl. 35. Stvari na koje se troši najveći udio novca prema anketnom upitniku

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Iseljenici troše manji udio novca na hranu nego li neiseljeno stanovništvo dok je potrošnja novca na smještaj i režije znatni veća kod iseljenih. Prema anketnom upitniku 36% neiseljenih ispitanika je odabralo odjeću kao jednu od dvije stvari na koje troše najveći dio svog novca dok je kod iseljenih to napravilo 21% stanovnika. Ipak ovaj podatak treba uzeti sa “rezervom” jer je u anketnom upitniku sudjelovalo preko 60% žena koje u pravilu više kupuju odjeću nego muškarci. Iako su primanja kod neiseljenih stanovnika znatno manja oni veći udio novca troše na zabavu nego li iseljeni ispitanici. Na kredit i jedan i druga skupina stanovnika troše jednak udio svog novca.

Stanovnici Požeško-slavonske županije odlaze u potragu za boljim životom zbog određenih faktora koji potiči iseljavanje. U anketnom upitniku se od ispitanika tražilo da navedu stvari zbog kojih bi napustili, planiraju napustiti ili su već napustili županiju. Najveći udio ispitanika (61,6%) je odabrao razlog odlaska svoju karijeru pošto je u županiji jako teško uspjeti izgraditi kvalitetnu karijeru što zbog manjka obrazovnih ustanova što zbog manjka,radnih mjesta. Manjak novca kao razlog odlaska je odabralo 55,4% ispitanika. Loša financijska situacija nije jedini razlog odlaska ljudi iz županije. U istraživanju je čak 44,6% ljudi za motiv odlaska navelo mentalitet ljudi u županiji. Stoga ne čudi činjenica kako je među ispitanicima koji žele napustiti županiju bilo i onih sa plaćama preko 7000 kuna i koji imaju

visoko obrazovanje. Manjak zabavnih sadržaja je isto motiv za odlazak 22, 5% ispitanika posebice onih mlađih. Županija bi trebala isto tako ulagati i na razvoj zabavnih sadržaja kao što su parkovi, street workout, skate parkovi, sportska igrališta i sl. kako bi mladi imali prostor za provođenje slobodnog vremena. Loša prometna povezanost, odnosno vremenska udaljenost većih centara je isto motiv za odlazak 14% ispitanika. Samo je 14,3% ispitanih odgovorilo kako nema niti jedan motiv odlaska te ne namjeravaju napustiti županiju.

Tab. 13. Motivacijski faktori za iseljenje iz Požeško-slavonske županije

Motivi odlaska iz županije	Broj ispitanika	Udio
Manjak novca	70	55,4%
Mentalitet ljudi	50	44,6%
Manjak zabavnih sadržaja	25	22,5%
Karijera	69	61,6%
Loša prometna povezanost	16	14%
Ne namjerava iseliti	16	14,3%

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Oni ispitanici koji žele ostati u županiji (41 ispitanik) su naveli sljedeće motive ostanka: zbog obitelji i prijatelja ostaje 40 ispitanika (97,6%), zbog dobre financijske situacije njih 8 (19,5%), zbog čiste prirode i okoliša 9 (22%) ispitanik, zbog ljubavi prema domovini bi ostalo 10 (24,4%) ispitanika.

Tab. 14. Motivi ostanka u Požeško-slavonskoj županiji

Motivi ostanka u županiji	Broj ispitanika	Udio (%)
Obitelj i prijatelji	40	97,6%
Dobra financijska situacija	8	19,5%
Priroda i okoliš	9	22%
Ljubav prema domovini	10	24,4%

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

U pitanjima otvorenog tipa su ispitanici mogli svojevoljno napisati koji su to najveći problem u županiji. Najveći broj ispitanika (38,4%) je za glavni problem izabralo nedostatak radnih mjesta. Za 15,2% ispitanih najveći problem županije su političari koji su na čelnim pozicijama. Korupciju je kao najveći problem izabralo 14,3% ispitanika. Imati "vezu" za posao je kao najveći problem županije navelo 7,1% anketiranih. Za najvećeg krivca za

problem u županiji 6,3% ispitanika je navelo narod. Zanimljivo je da je problem malih primanja najveći problem za 4,5% ispitanih. Ostalih 16 (14,3%) ispitanika je dalo razne odgovore koji se stavljani u kategoriju “ostalo”.

Tab. 15. Najveći problemi Požeško-slavonske županije

Najveći problem u županiji	Broj ispitanika	Udio (%)
Nedostatak radnih mjesta	43	38,4%
Korupcija	16	14,3%
Političari	17	15,2%
“Veza” za posao	8	7,1%
Mala primanja	5	4,5%
Narod	7	6,3%
Ostalo	16	14,3%

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Najveći uzrok prethodno navedenih problema građani su isto mogli iskazati u obliku otvorenog odgovora. Analizom svih 112 odgovora bilo ih je moguće svrstati u tri jasne kategorije. Ispitanici su najviše krivili državu i vlast kao glavnog krivca za sve probleme, njih 87 (77,7%) dok je 12 (10,7%) ispitanika reklo kako su sami ljudi sebi krivi za gore navedene problem. Trinaest ispitanika (11,6%) je dalo različite odgovore koji se nisu mogli svrstati u kategorije pa pripadaju kategoriji “ostalo”.

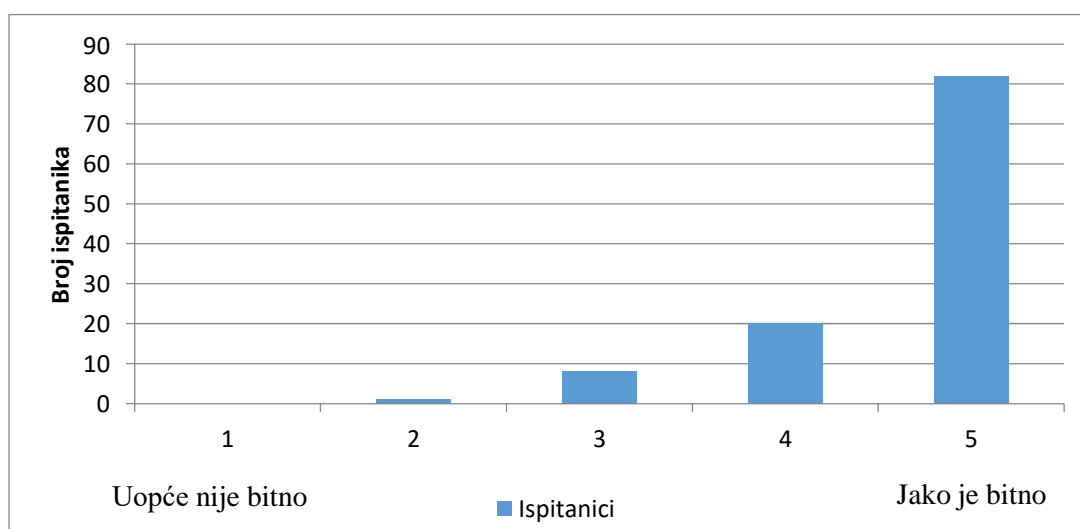
Tab. 16. Uzrok najvećih problema u Požeško-slavonskoj županiji

Uzrok najvećih problema u županiji	Broj ispitanika	Udio (%)
Država i političari	87	77,7%
Ljudi	12	10,7%
Ostalo	13	11,6%

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Pošto većina mladih u Požeško-slavonskoj županiji biva razočarana po završetku svog obrazovanja shvativši kako diplome za koje se mukotržno radilo ne vrijede apsolutno ništa te je mogućnost pronalaska posla gotovo jednaka i bez tog vrijednog papira. Nažalost, u većini slučajeva, posao se u županiji može pronaći jedino uz pomoć poznanika odnosno osobe koja

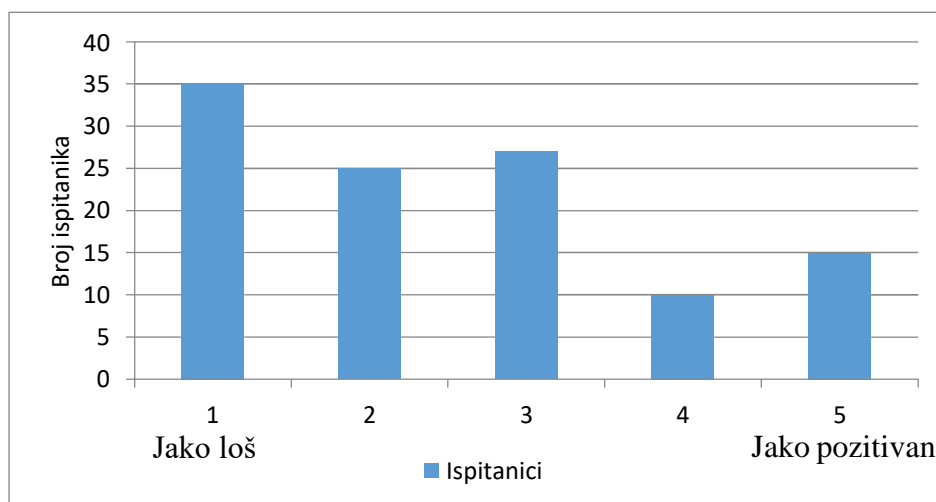
može “namijestiti” radno mjesto. Koliko je potrebno imati “vezu” kako bi se dobio željeni posao odgovorili su i ispitanici u anketnom upitniku. Na osnovi Likertove ljestvice ispitanicima je ponuđen izbor odgovora od 1-uopće nije bitno do 5-jako je bitno. Čak su 82 (73,9%) ispitanika rekla kako je jako bitno imati “vezu” prilikom traženja posla. Ocjenu (4) na likertovoj ljestvici je odabralo 20 (18%) ispitanika koji također smatraju da je “veza” potrebna. Slijedi ocjena (3) koju je odabralo 8 (7,2%) ispitanika prema kojoj je njihov odgovor neodlučan. Poražavajuć je podatak da je u anketnom istraživanju samo jedna osoba od 112 ispitanika navela kako za pronalazak posla nije potrebno imati vezu (ocjena 2). Ocjenu 1 prema kojoj “veza” uopće nije potrebna, nije odabrao niti jedan ispitanik.

Sl. 36. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: ”Koliko je bitno imati “vezu” kako biste dobili željeni posao u Vašoj županiji?”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

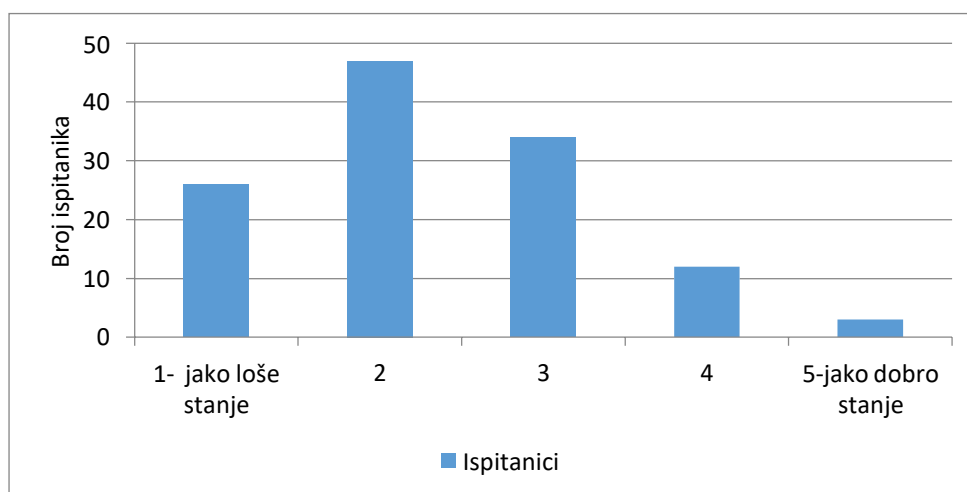
U anketnom se upitniku pitalo ispitanike što misle o utjecaju depopulacije na gospodarstvo županije. Ocjenu 1-jako negativan utjecaj je na Likertovoj ljestvici odabralo 35 (31,3%) anketiranih. Depopulaciju kao negativnim čimbenikom na gospodarstvo smatra i 25 (22,3%) ispitanika koji su odabrali ocjenu (2). Neodlučnih je bilo 27 (24,1%) odgovora. Zanimljivo je kako 25 (22,3%) ispitanika smatra kako depopulacija ima pozitivan utjecaj na gospodarstvo a od toga njih 15 (13,4%) smatra da ima jako pozitivan utjecaj.

Sl. 37. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

U sljedećih pet grafova prikazani su odgovori na koje su ispitanici u anketi ocijenili stanje određenih sadržaja u svojoj županiji. U ocjenjivanju stanja cesta više je bilo onih koji misle da su ceste u lošem stanju. Njih 63 (56,2%) je reklo kako su ceste u lošem i jako lošem stanju. Samo 15 (13,4%) ispitanih smatra kako su ceste u županiji u dobrom i jako dobrom stanju. Ispitanika koji su dali srednju ocjenu (3) na Likertovoj ljestvici je bilo 34 (30,4%).

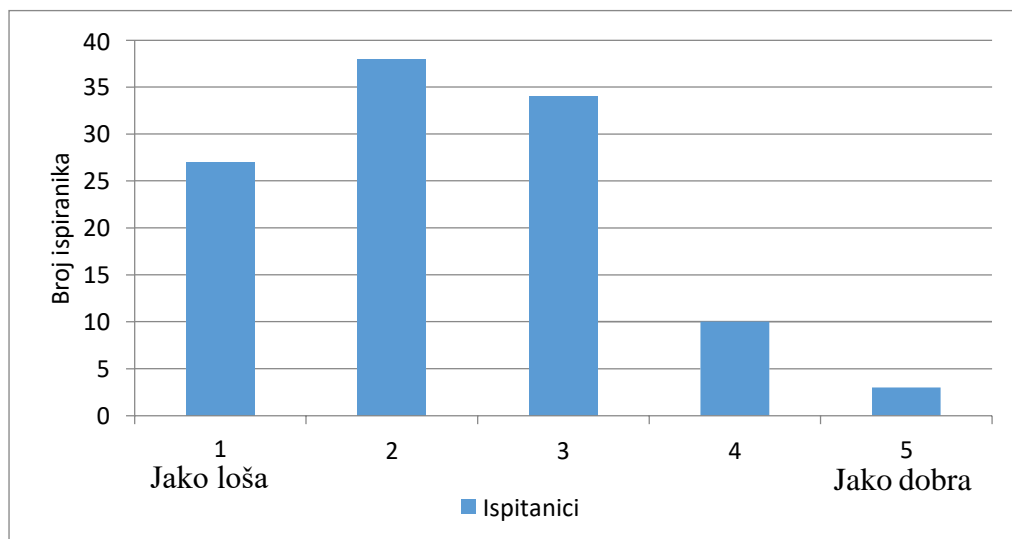

Sl. 38. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje : “Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) stanje cesta u Vašoj županiji

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

Kao što je u prethodnim dijelovima rada rečeno kako je turistički potencijal neiskorišten te tvrdnje je bilo poželjno potvrditi odgovorima ispitanika anketnog upitnika. Ispitanike se pitalo

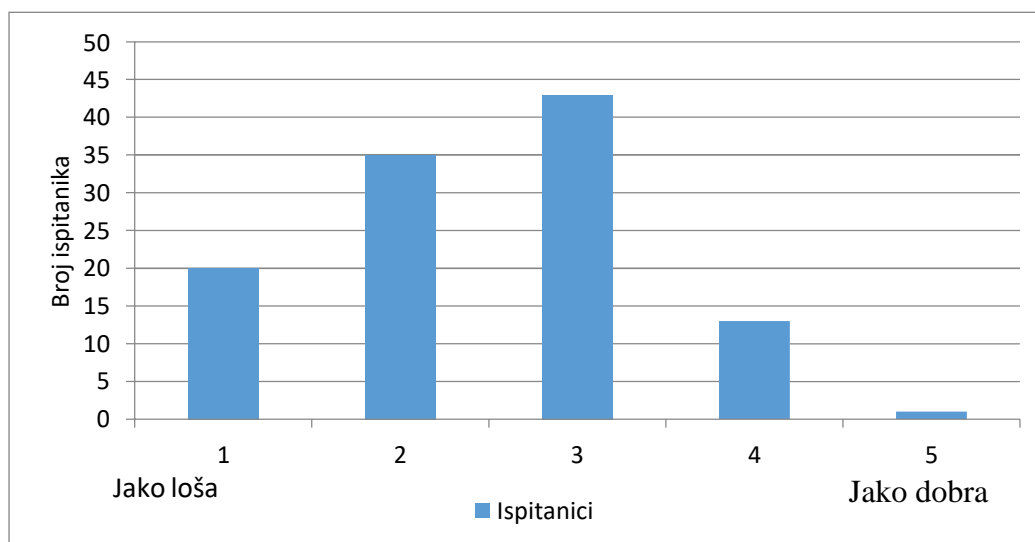
da ocijene turističku ponudu u županiji na osnovi Likertove ljestvice od najniže ocjene (1)-jako loše do najviše ocjene (5)-jako dobro. Najveći udio ispitanika od njih 65 (58%) je reklo kako je turistička ponuda u županiji loša a 34 (30,4%) osobe su odabrale “neutralnu” ocjenu (3) prema kojoj turistička ponuda nije niti dobra niti loša. Samo 13 (11,6%) osoba smatra da županija ima dobru turističku ponudu.

Sl. 39. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 turističku ponudu u Vašoj županiji”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

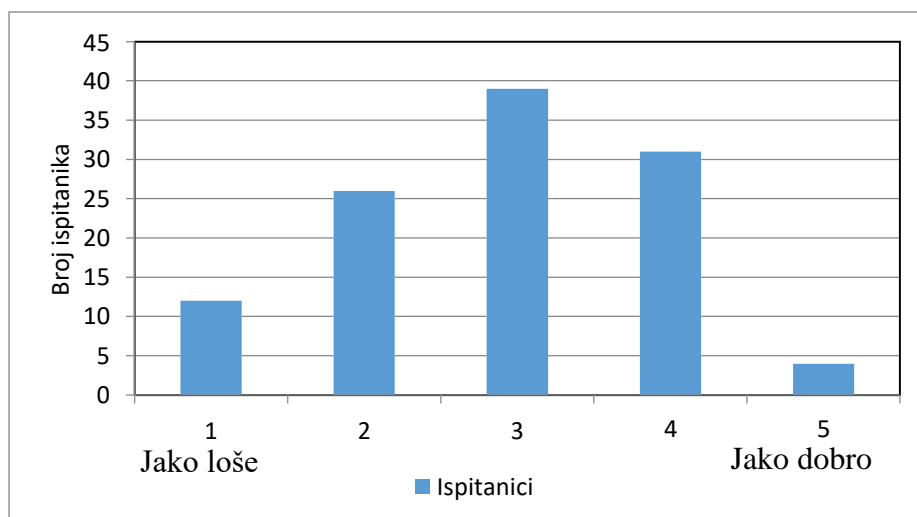
Sljedeće pitanje na koje su ispitanici morali odgovoriti je bilo da ocijene od 1 do 5 kvalitetu zabavnih sadržaja (noćni klubovi, igraonice, parkovi, igrališta i sl.) u svojoj županiji. Većina ispitanika (38,4%) se odlučila za ocjenu (3) prema kojoj je kvaliteta zabavnih sadržaja osrednja. Samo 14 (12,5%) ispitanika smatra da je dobra a njih 55 (49,1%) da je loša od čega 20 (17,9%) njih smatra da je jako loša.

Sl. 40. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 kvalitetu zabavnih sadržaja u Vašoj županiji”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

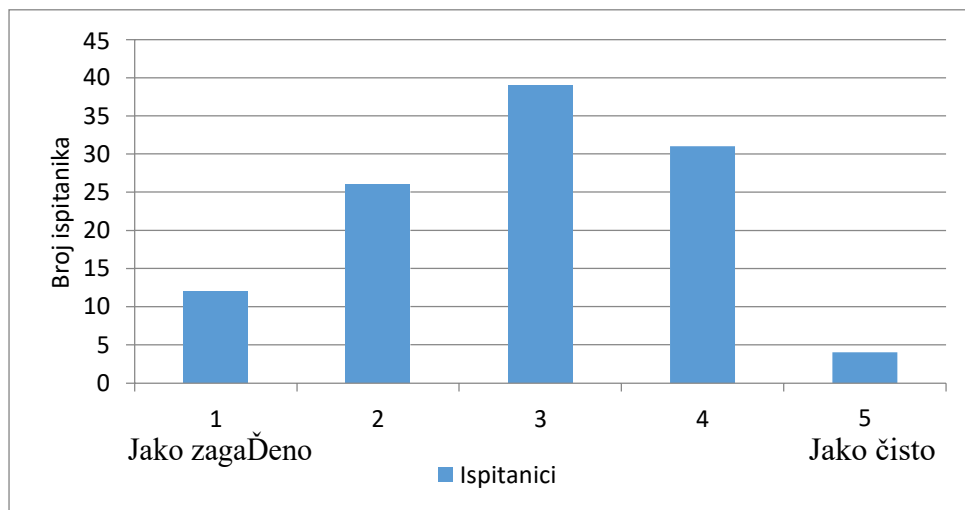
Trgovački centri su mjesta gdje ljudi mogu kupiti osnovne životne potrepštine stoga su ispitanici upitani da ocijene kvalitetu trgovačkih centara odnosno izbor robe u istima. Najveći dio ispitanika se opredijelio za srednju ocjenu (3), njih 39 (34,8%). Od ispitanika koji smatraju da je kvaliteta trgovačkih centara dobra ocjenu (4) je odabrao 31 (27,7%) ispitanik. Za najvišu ocjenu (5) su se opredijelila samo 4 (3,6%) ispitanika. Za 38 (33,9%) ispitanika je kvaliteta trgovačkih centara u županiji loša i jako loša.

Sl. 41. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 kvalitetu trgovačkih centara (izbor robe) u županiji”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

U posljednjem pitanju anketnog upitnika ispitanici su morali ocijeniti čistoću prirode u Požeško-slavonskoj županiji od ocjene 1-jako zagađeno do ocjene 5-jako čisto. Rezultati po ocjenama su bili sljedeći: ocjena jedan (8,1%), ocjena dva (25,2%), ocjena tri (28,8%), ocjena četiri (23,4%) i ocjena 5 (14,4%). Srednja ocjena kojom su ispitanici ocijenili čistoću prirode u svojoj županiji je 3.

Sl. 42. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 čistoću prirode u Vašoj županiji”

Izvor: Anketno istraživanje, siječanj 2021

6.3. Prijedlog budćeg razvoja

U Požeško-slavonskoj županiji bi trebalo smanjiti sve poreze i doprinose. Pritom se ne misli na “kozmetičke” promjene poput ukidanja prireza, nego na redukciju svih stopa na vrijednosti blizu nule. Ako primjerice od bruto 2 plaće¹ od 10 tisuća kuna u glavnom gradu Republike Hrvatske, Zagrebu, ostaje neto od 6.200 kuna, neka onda u Požeško-slavonskoj županiji ostane minimalno 9.000 kuna. Kada tome pridodamo činjenicu da su troškovi života u PSŽ znatno niži, posebice cijene zemljišta i nekretnina koje predstavljaju najveći pojedinačni financijski zahvat tijekom radnog vijeka, ispada da kupovna moć stanovništva

¹ ukupni trošak vašeg zaposlenja u firmi (iznos koji poslodavac mora zaraditi, kako bi zaposlenik na kraju dobio svoju neto plaću). To je zapravo minimalni iznos koji radnik mora stvoriti svojim radom, da bi tvrtka bila na financijskoj nuli s radnikom i stvarni iznos novca koji poslodavac daje za radnika. (MojPosao.net, 2020)

PSŽ može biti i do dvostruko veća po istoj bruto 2 plaći. Samo će ovakvi specifično stvoreni povoljni uvjeti pomoći nicanju novih firmi koje bi potencijalno zadržale mladu radnu snagu.

Isto tako bi trebalo osloboditi trgovačka društva sa sjedištem u PSŽ poreza na dobit i ostaviti samo porez na isplaćenu dobit od 10%. Ova je mjera nešto što se davnih dana trebalo uvesti i na razini cijele Hrvatske po uzoru na porezne mehanizme Estonije, no ona nažalost nije uvedena. Po potrebi se može urediti rok za koji vrijede navedeni porezni uvjeti, no oni ne bi smjeli vrijediti kraće od 15 godina, a u slabijoj varijanti trebali bi ostati na snazi i dalje. Također, dodatnim aktima urediti koje firme mogu doći do povlaštenih uvjeta kako se ne bi događalo fiktivno otvaranje firmi u PSŽ bez ijednog zaposlenika s prebivalištem na tom području.

Potrebno je otvoriti još srednjoškolskih obrtničkih strukovnih programa na području PSŽ ili ovisno o projekcijama dobne strukture stanovništva i apsolutnog broja novih učenika kalibrirati kvote za različite vrste srednjoškolskih programa. Riječ je o zanimanjima koja zbog povećane potražnje, a nedostatka kadra omogućuju dosta dobre prihode obrtnicima i iznadprosječne plaće zaposlenicima.

Otvaranjem srednjoškolskog i/ili studijskog programa u Požegi usmjerenog prema IT-u poticati mlađe generacije na usmjerenje prema karijerama software developmenta, web dizajna, podatkovne analitike, umjetne inteligencije, itd. Na studijskim programima posebno oformiti predmete o poslovnoj strani IT svijeta: naučiti mlade kako točno izraditi poslovni plan, formalno pokrenuti firmu ili obrt i još mnogo toga. Na taj se način razvija njihov poduzetnički duh i potiče ih se da se ne odsele u drugu destinaciju, već da sami pokrenu nešto svoje u PSŽ. Naime, velik se dio IT poslova može kvalitetno obavljati izvan formalnog mjesta rada pa bi se iz Požege moglo raditi za firme u Zagrebu, ali i svijetu. Pandemijom uvjetovano zatvaranje gospodarstva naučilo nas je da je takav način rada moguć te iako je za većinu ljudi svakodnevno putovanje od 50 km od mjesta stanovanja do mjesta rada previše, commute koji se zbog hibridnog rada odrađuje samo dva-tri (ili čak nula) puta tjedno, već je druga priča. Dakako, povoljna porezna klima uvjetuje otvaranje novih obrta i firmi u samoj PSŽ pa dio radnika ne treba ni putovati daleko.

Na nacionalnoj razini bi trebalo smanjiti formalne barijere vezane uz zapošljavanje i adekvatno plaćanje profesionalaca iz realnog sektora koji su potrebni na pozicijama vanjskih suradnika na ranije spomenutim studijskim programima. To je posebno važno jer ako se npr. u studijskom programu naĐe predmet o pokretanju vlastite firme, mora ga predavati netko tko ima iskustvo pokretanja i voĐenja firme, a to vrlo često nije netko s doktoratom znanosti.

Vrlo gruba procjena troškova poreznog rasterećenja županije kaže da bi bilo potrebno pronaći oko 1,6 milijardi kuna godišnje ili nešto manje od toga ukoliko se odabere blaža varijanta poreznog rasterećenja (ali ne značajno blaža, jer onda komparativna prednost Požege u odnosu na Zagreb bitno slabi). Ove brojke proistječu iz broja zaposlenih u SMŽ, kao i iznosa koji se godišnje na razini države prikupi kroz pojedine vrste davanja (42 milijarde kuna za doprinose, 12 milijardi kuna za porez na dohodak i 8 milijardi kuna za porez na dobit).

Inače, na zaposlenje oko 14.000 direktno zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave godišnje trošimo oko 2,5 milijarde kuna, a to je samo jedan od rezervoara moguće uštede rashoda. Osim redukcije rashoda, postoji i opcija privlačenja sredstava iz EU za ciljane projekte, pogotovo na polju obrazovanja u PSŽ.

7. ZAKLJUČAK

Nakon analiziranja postojeće literature, statističkih podataka te anketnog upitnika može se donijeti zaključak na osnovi postavljenih hipotezi u ovome radu.

Potvrđena je hipoteza broj jedan prema kojoj većina stanovnika Požeško-slavonske županije ne vidi perspektivu te planira iseliti. Županija je od 2013. do 2018. godine prosječno gubila 2,3% stanovništva godišnje. Broj stanovnika se od posljednjeg popisa 2011. godine kada je županija imala 78 034 stanovnika, smanjio prema procjeni ovog istraživanja na 64 000 u 2020. godini. Negativan trend depopulacije će se zasigurno nastaviti još dugi niz godina skroz dok se ne dogode drastične promjene revitalizacije. Prema anketnom upitniku ovog rada, samo 36,6% ispitanika je izjavilo kako ne želi napustiti županiju što dodatno potvrđuje hipotezu broj jedan.

Hipoteza broj dva prema kojoj je BDP Požeško-slavonske županije znatno manji nego 2008. godine je također potvrđena. Naime, BDP 2017. godine je on iznosio 13,8% manje nego li 2008. godine prije Velike svjetske gospodarske krize. Iako je ukupni BDP županije znatno manji nego u navedenom razdoblju u prethodnoj rečenici, BDP po stanovniku je gotovo jednak onome iz 2008. godine. Taj podatak je dodatna potvrda kako se veliki broj stanovnika Požeško-slavonske županije iselio.

Potvrđena je hipoteza koja tvrdi kako poslodavci imaju velike problem s pronalaskom radne snage. U prethodnim dijelovima rada u kojemu se analiziraju poslovanja najznačajnijih tvrtki u županiji je navedeno kako brojni poslodavci imaju problem s pronalaskom stručne radne snage. Primjerice tvrtke Lipik Glas, Zvečevo, Spin Valis te Plamen su samo neke od tvrtki kojima nedostaju radnici. Pojedine tvrtke su izjavile ako se ovaj trend nastavi da će se javiti potreba za uvozom strane radne snage.

Hipoteza broj četiri prema kojoj se broj zaposlenih u županiji znatno smanjio je opovrgnuta. Često se u medijima prikazuje pad broja nezaposlenih kako bi određene političke opcije “zamaglile oči” ljudima te tako na lažan način prikazale svoje dobro vođenje određenih gospodarstava a broj zaposlenih se ne spominje. Podatak o broju zaposlenih je vjerniji pokazatelj od broja nezaposlenih te se ova dva pokazatelja nikada ne trebaju gledati odvojeno, Broj zaposlenih se u županiji od 2015. do 2020. godine povećao za 1636 ljudi što je pozitivan pokazatelj unatoč velikoj depopulaciji.

POPIS LITERATURE I IZVORA

LITERATURA

1. Black, W.R. 2003. *Transportation: a geographical analysis*, The Guilford Press, New York
2. Čavrak V., Družić I., Barić V., Grahovac P., Gelo T., Karaman Aksentijević N., Mrnjavac Ž., Obadić A., Pašalić Ž., Smoljić Š., Šimurina J., Tica J. (2011): *Gospodarstvo Hrvatske, Politička kultura*, Zagreb.
3. Griffiths, A., Wall, S., (ed.), (1999): *Applied Economics*, Pearson Education, New York.
4. Nejašmić, I. 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Školska knjiga, Zagreb
5. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
6. Rowland, D., T., 2012: *Population aging: The transformation of Societies*, Springer, New York
7. Rocco, F. (1993): *Rječnik marketinga, Masmedija*, Zagreb.
8. Segetlija Z., Knego N., Knežević B., Dunković D. (2011): *Ekonomika trgovine*, Novi informator, Zagreb.
9. Shiraishi, K. i Matoba, N., 2019: *Depopulation, Deindustrialisation and Disasters*, Palgrave Macmillan, London
10. Stiperski, Z., 1995: Hijerarhija činitelja industrijske lokacije na primjeru Zapadne Hrvatske, *Prostor*, Vol. 3 9 (1), 11-24
11. Šterc, S. i Šterc, F., 2016: *Demografski razvoj Dubrovačko-neretvanske županije, studija*, Zagreb
12. Vlašić, V., 2014: Organiziranost školstva i stanje u školstvu na području Požeško-slavonske županije u šk. god. 2012/2013., *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 3, 127-138
13. Walser, J., 2010: *Rural depopulation*, Diane publishing, Darby

IZVORI

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2018: *Upisnik poljoprivrednika*, <https://www.aprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>
2. Agrobiz, 2017: <https://www.agrobiz.hr/agrovijesti/u-cetiri-godina-nestalo-preko-20-000-opg-a-4569>
3. Agrobiz.hr, 2016: <https://www.agrobiz.hr/agrovijesti/u-pozegi-po-prihodima-najbolja-tvrtka-agronom-d-o-o-676>
4. Kompas.hr, 2019: <https://www.kompas.com.hr/clanak/10/7577/lipik-glas-i-ove-godine-dobitnik-prestinog-priznanja-zlatna-kuna.html>
5. *Županijska razvojna strategija Požeško-slavonske županije za razdoblje do kraja 2020. godine*
6. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima: <http://www.dzs.hr> (07.08.2020)
7. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema mjestu rođenja i spolu: <http://www.dzs.hr> (14.08.2020)
8. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti, spolu i tipu naselja: <http://www.dzs.hr> (12.08.2020)
9. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu: <http://www.dzs.hr> (19.08.2020)
10. Državni zavod za statistiku, Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske, podatci za 2001., 2011. i 2017. godinu: <http://www.dzs.hr> (08.08.2020.)
11. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Zaposleni prema područjima djelatnosti, popis 2011: <http://www.dzs.hr> (19.08.2020)
12. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu: <http://www.dzs.hr> (20.08.2020)
13. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine - Stanovništvo prema narodnosti po gradovima i općinama: <http://www.dzs.hr> (22.08.2020.)
14. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema vjeri po gradovima i općinama: <http://www.dzs.hr> (22.08.2020.)
15. Državni zavod za statistiku: Prodajni kapaciteti u trgovini na malo 2014. godine: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelji/Prodajni%20kapaciteti%20u%20trgovini%20na%20malo.xlsx (07.09.2020)

16. Državni zavod za statistiku: Prodajni kapaciteti u trgovini na malo 2009. godine:
https://www.dzs.hr/hrv_eng/publication/2011/04-01-03_01_2011.htm (07.09.2020)
17. Državni zavod za statistiku: Bruto domaći proizvod- zaposlenost prema županijama:
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelj/Bruto%20domaci%20proizvod.xls
(07.09.2020)
18. Državni zavod za statistiku: Robna razmjena s inozemstvom-pregled po županijama:
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelj/Robna%20razmjena%20s%20inozemstvom%20-%20pregled%20po%20zupanijama.xlsx (05.01.2021)
19. Državni zavod za statistiku: Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život 2011. godine:
https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_47/H01_01_47.html
(05.01.2021)
20. Državni zavod za statistiku: Zaposlenost i plaće-pregled po županijama:
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelj/Zaposlenost%20i%20place/Zaposlenost%20i%20place%20-%20pregled%20po%20zupanijama.xlsx(12.07.2020)
21. Financijska agencija, 2016: Usporedba poslovanja poduzetnika u 2016. godini po županijama:
<https://www.fina.hr/documents/52450/82955/Usporedba+rezultata+poslovanja+poduzetnika+u+2016.+godini%2C+po+zupanijama.doc/25258b9d-0f63-d76e-7768-e4466b684fd4>(12.07.2020)
22. Glas-slavonije.hr, 2020: <https://www.glas-slavonije.hr/426659/4/Gorka-vijest-iz-tvornice-cokolade-Zvecevo-gasi-dio-proizvodnje>(12.07.2020)
23. Hrvatska gospodarska komora, 2020: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-pozega/gospodarski-profil-pozesko-slavonske-zupanije>(03.04.2020)
24. Hrvatski-izazovi.hr: <http://hrvatski-izazovi.hr/2020/01/08/razmede-dviju-godina-proslo-uspjesna-rasla-su-primanja-radnika-ocekivanja-od-2020-jos-veca-na-sve-to-kazu-celnici-triju-tvrtki-s-podrucja-pozestine/>(12.07.2020)
25. Lider media.hr, 2019: <https://lider.media/aktualno/pozeski-plamen-povecao-dobit-za-42-posto-26729> (03.04.2020)
26. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske Unije, 2020: Indeks razvijenosti: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (12.07.2020)
27. Mjere.hr, 2020: <https://mjere.hr/dokumentacija/HZZ-Uvjeti-koristenja-mjera-aktivnog-zaposljavanja-u-2021-2212.pdf> (12.07.2020)

28. Moj-posao.net, 2020: <https://www.moj-posao.net/Savjet/72189/Sto-je-bruto-a-sto-neto-placa/58/> (19.02.2021.)
29. Orljava.hr, 2020: <http://www.orljava.hr/index.php/najvaznije-misija-vizija/>
30. Osnovna škola S. Radiča, Čaglin: Godišnji plani i program 2020./2021.: <http://os-sradica-caglin.skole.hr/dokument/godisnjiplaniprogram> (07.05.2020))
31. Osnovna škola Z. Turkovića, Kutjevo: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-zturkovic-kutjevo.skole.hr/skolski_akti (07.05.2020))
32. Osnovna škola fra Kaje Adžića, Pleternica: http://os-frakajeadzica-pletarnica.skole.hr/skola/dokumenti_kole/gpp (07.05.2020))
33. Osnovna škola Mladost, Jakšić: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://www.os-mladost-jaksic.skole.hr/godi_nji_plan_i_progam (07.05.2020))
34. Osnovna škola V. Korajca, Kaptol: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-vkorajca-kaptol.skole.hr/dokumenti/godi_nji_plan_i_program (07.05.2020))
35. Osnovna škola V. Nazora, Trenkovo: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://www.os-vnazor-trenkovo.skole.hr/pravniakti/_kolski_kurikulum (07.05.2020))
36. Osnovna škola I.G. Kovačića, Velika: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-igkovacic-velika.skole.hr/skola/pravni_akti/godisnji_plan_i_program (07.05.2020))
37. Osnovna škola D. Lermana, Brestovac: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-dlermana-brestovac.skole.hr/skola/dokumenti_kole (07.05.2020))
38. Osnovna škola Braće Radić, Pakrac: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/upload/os-brace-radica-pakrac/images/static3/2922/attachment/GODISNJI_PLAN_I_PROGRAM_2020_-_2021..pdf (07.05.2020))
39. Osnovna škola G. Viteza, Poljana: Godišnji plan i program 2020./2021.: <http://os-gviteza-poljana.skole.hr/dokumenti1> (07.05.2020))
40. Osnovna škola Lipik, Lipik: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-lipik.skole.hr/skola/godi_nji_plan_i_program (07.05.2020))
41. Osnovna škola J. Kempfa, Požega: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-jkempfa-pozega.skole.hr/skola/_kolski_dokumenti (07.05.2020))
42. Osnovna škola A. Kanižlića, Požega: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://os-akanizlica-pozega.skole.hr/_kolski_dokumenti (07.05.2020))
43. Osnovna škola D. Cesarića: Godišnji plan i program 2020./2021.: http://www.os-dcesaric-pozega.skole.hr/_kolski_kurikulum_2011_2012_copy2_copy (07.05.2020))
44. 034 Portal, 2013: <https://www.034portal.hr/index.php?id=10089>

45. Plamen.hr, 2020: <http://plamen.hr/hr/> (23.04.2020)
46. Poslovni.hr, 2017: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/zvecevo-spaseno-prodaje-cokoladu-i-svicarcima-334615> (29..04.2020)
47. Poslovni.hr, 2016: <https://www.poslovni.hr/domace/orljava-izlazi-iz-kaznionice-kako-bi-je-lakse-prodali-320550> (29..04.2020)
48. Poslovni.hr, 2019: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/orljavi-za-nekretnine-drzavada-1334-milijuna-kuna-348071> (29..04.2020)
49. Požeški vodič, 2018: <http://pozeskivodic.com/spin-valis-dd-nedostataje-strucne-radne-snage-nude-se-stipendije-posao-ali-zainteresiranih-nema-z-jelcic-nastavi-li-se-ovaj-trend-uvozi-cemo-radnike-iz-zemalja-u-okruzenju/> (23.04.2020)
50. Spinvalis.hr, 2020: <http://www.spinvalis.hr/o-nama/> (29..04.2020)
51. Telegram.hr, 2019: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/zabavni-ekskluziv-iz-pozege-sef-drzavne-firme-otisao-u-mirovinu-proveo-u-njoj-dan-i-sutra-se-vratio-na-posao/> (23.04.2020)
52. Tportal, 2017: <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/zvecevo-pred-kolapsom-kada-je-i-kako-poslo-po-zlu-20170516> (07.04.2020)
53. Tportal, 2017: <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/proizveli-stakla-za-aston-martin-james-bonda-a-sada-ce-i-za-londonske-taksije-20170217/print> (07.04.2020)
54. Večernji list, 2014: <https://www.vecernji.hr/biznis/lipik-glasu-injekcija-od-15-milijuna-eura-969376> (23.04.2020)
55. Večernji list, 2015: <https://mojahrvatska.vecernji.hr/price/hrvatska-sve-praznija-a-drzava-ne-zna-broj-iseljenih-strucnjaci-upozoravaju-bit-ce-jos-gore-1144731> (23.04.2020)
56. *Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu*, NN 29/2018, Zagreb, 2018. (07.04.2020)

PRILOZI

I. POPIS SLIKA

Sl. 1. Centralna naselja u Požeško-slavonskoj županiji.	4
Sl. 2. Administrativna podjela Požeško-slavonske županije	6
Sl. 3. Gustoća naseljenosti u Požeško-slavonskoj županiji 2011. godine	8
Sl. 4. Kretanje ukupnog broja stanovnika Požeško-slavonske županije od 1857. do 2011. godine i procjena za 2018. godinu.....	9
Sl. 5. Dobno-spolna piramida Požeško-slavonske županije 2011. godine	15
Sl. 6: Broj zaposlenih i nezaposlenih u Požeško-slavonskoj županiji 2015.-2020	17
Sl. 7. Zaposleni prema djelatnostima u Požeško-slavonskoj županiji 2019. godine	18
Sl. 8. Željezničke pruge na području Požeško-slavonske županije	23
Sl. 9. Kategorizacija cesta na prostoru Požeško-slavonske županije	24
Sl. 10. Dob nositelja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva u Požeško-slavonskoj županiji 2019 godine	27
Sl. 11. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u Požeško-slavonskoj županiji u razdoblju 2015.-2019. i 2008. godine.....	30
Sl. 12. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Zvečevo d.o.o u razdoblju 2008.-2020.....	31
Sl. 13. Broj zaposlenih i dobit u tvrtki Agronom d.o.o za razdoblje 2015.-2019... ..	33
Sl. 14. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Plamen d.o.o za razdoblje 2015.-2019	35
Sl. 15. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Lipik Glas d.o.o za razdoblje 2015.-2019... ..	36
Sl. 16. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Spin Valis d.d. za razdoblje 2015.-2019	38
Sl. 17. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Kutjevo d.d za razdoblje 2015.-2019. godine	40
Sl. 18. Broj zaposlenih i dobit tvrtke Orljava za razdoblje 2015.-2019	41
Sl.19. Robna razmjena Požeško-slavonske županije s inozemstvom (tis. kn)	44
Sl. 20. Broj turističkih dolazaka i noćenja u Požeško-slavonskoj županiji u 2008. godini i od 2015. do 2019.....	45
Sl. 21: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Požeško slavonske županije prema djelatnostima 2019. god	47
Sl. 22: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Požeško slavonske županije prema sektoru djelatnosti 2019. god... ..	47
Sl. 23. Skupine indeksa razvijenosti upravnih gradova i općina Požeško-slavonske županije u razdoblju 2014. - 2016. godine.....	48

Sl. 24. Stanovništvo Požeško-slavonske županije prema glavnim izvorima sredstava za život 2011. godine	49
Sl. 25. Prosječna plaća u Republici Hrvatskoj i Požeško-slavonskoj županiji.....	49
Sl. 26. Plaća ispitanika anketnog upitnika.....	58
Sl. 27. Stav ispitanika anketnog upitnika o razvijenosti Požeško-slavonske županije.....	59
Sl. 28. Stav ispitanika anketnog upitnika o sigurnosti svog radnog mjesta	60
Sl. 29. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Kolika Vam je šansa pronaći željeni posao u županiji?”.....	60
Sl. 30. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Jeste li ikada razmišljali o odlasku iz županije/države?”	61
Sl. 31. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Namjeravate li otići živjeti izvan županije/države?”	62
Sl. 32. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje “Je li netko od Vaših bližnjih otišao živjeti itvan županije/države?”	63
Sl. 33. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Koliko osoba poznajete a da su se iselile iz županije u posljednjih 5 godina?.....	63
Sl. 34. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Smatrate li da se u Vašoj županiji živi bolje ili lošije nego prije 5 godina.	64
Sl. 35. Stvari na koje se troši najveći udio novca prema anketnom upitniku.....	65
Sl. 36. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: ”Koliko je bitno imati “vezu” kako biste dobili željeni posao u Vašoj županiji?”	68
Sl. 37. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije.....	69
Sl. 38. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje : “Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) stanje cesta u Vašoj županiji.....	69
Sl. 39. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 turističku ponudu u Vašoj županiji”	70
Sl. 40. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 kvalitetu zabavnih sadržaja u Vašoj županiji”	71
Sl. 41. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 kvalitetu trgovačkih centara (izbor robe) u županiji”.....	71
Sl. 42. Odgovori ispitanika anketnog upitnika na pitanje: “Ocijenite od 1 do 5 čistoću prirode u Vašoj županiji”	72

II. POPIS TABLICA

Tab. 1. Promjena broja stanovnika u općinama i gradovima Požeško-slavonske županije 2013-2018.....	10
Tab. 2. Prirodno kretanje stanovništva Požeško-slavonske županije 2013.-2018.....	12
Tab. 3. Doseljeno i odseljeno stanovništvo u Požeško-slavonskoj županiji za razdoblja od 2011-2019. godine.....	13
Tab. 4. Broj učenika i upisanih u prvi razred u osnovnim školama Požeško-slavonske županije u školskoj godini 2012./2013. i 2019./2020	19
Tab. 5. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi 2011. godine	21
Tab. 6. Broj gospodarstava u Požeško-slavonskoj županiji prema tipu	26
Tab. 7. Broj i udio nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema školskoj spremi u Požeško-slavonskoj županiji 2019. godine.....	27
Tab. 8. Podaci o broju zaposlenih, broju prodavaonica, površini prodavaonica (m ²) i prometu prodavaonica (tis. kn) u trgovini na malo u Požeško-slavonskoj županiji i Republici Hrvatskoj od 2009. do 2014. godine.....	42
Tab. 9. Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske i Požeško-slavonske županije u domaćim cijenama (mil. HRK)	50
Tab. 10. Broj poduzetnika u Požeško-slavonskoj županiji za razdoblje 2015.-2020.....	51
Tab. 11. Obrazovni sastav ispitanika anketnog upitnika.....	56
Tab. 12. Podjela ispitanika anketnog upitnika na iseljene i neiseljene	56
Tab. 13. Motivacijski faktori za iseljenje iz Požeško-slavonske županije	66
Tab. 14. Motivi ostanka u Požeško-slavonskoj županiji	66
Tab. 15. Najveći problemi Požeško-slavonske županije	67
Tab. 16. Uzrok najvećih problema u Požeško-slavonskoj županiji.....	67

III. ANKETNI UPITNIK

Anketno istraživanje se vrši u svrhu dobivanja informacija za pisanje diplomskog rada. Istraživanje je anonimno te osobni podaci i odgovori ispitanika nisu nikome vidljivi. Anketni upitnik je namijenjen isključivo osobama koje žive ili su živjele na prostoru Požeško-slavonske županije.

1. Spol: M Ž

2. Dob: _____

3. Obrazovanje: a) Nepotpuno završena osnovna škola
 b) Osnovna škola
 c) Srednja škola
 d) VŠS
 e) VSS ili više

4. Koji je Vaš trenutni status: a) Student/ica
 b) Nezaposlen/a
 c) Zaposlen/a
 d) Umirovljenik(ca)

5. Mjesečna primanja: a) manje od 3000 kn
 b) 3000-4000 kn
 c) 4000-5000 kn
 d) 5000-6000 kn
 e) 6000-7000 kn
 f) više od 7000 kn

6. Koji su Vaši izvori prihoda: a) Plaća
 b) Mirovina
 c) Socijalna pomoć
 d) Pomoć od bližnjih/roditelja
 e) Stipendije

f) Ostalo

7. Mjesto stanovanja: a)
Grad
b) Selo
c) Grad ili selo u inozemstvu ili drugoj županiji
8. Ocijenite od 1 (jako nerazvijeno) do 5 (jako razvijeno) razvijenost svoje županije u odnosu na ostatak Republike Hrvatske: 1), 2), 3), 4), 5)
9. Ocijenite od 1 (jako nesigurno) do 5 (jako sigurno) koliko ste sigurni u svoje postojeće radno mjesto (ukoliko ste zaposleni): 1), 2), 3), 4), 5)
10. Ocijenite od 1 (jako mala šansa) do 5 (jako velika šansa) koliko smatrate da Vam je šansa pronaći posao u županiji: 1), 2), 3), 4), 5)
11. Jeste li ikada razmišljali o odlasku iz županije/države ? a) DA, b) NE
12. Je li netko od Vaših bližnjih otišao živjeti izvan županije/države ? a) DA
b) NE
c) DA, više osoba
13. Namjeravate li otići živjeti izvan županije/države? a) DA
b) NE
c) Već sam se odselio/la
14. Smatrate li da se u Vašoj županiji živi bolje ili lošije nego prije 5 godina?
a) živi se bolje, b) živi se jednako, c) živi se lošije
15. Odaberite 2 (dvije) stvari na koje trošite najveći dio svog novca?
a) Hrana, b) Odjeća, c) Plaćanje smještaja i režija, d) Zabava, e) Kredit
16. Ukoliko namjeravate otići živjeti izvan županije/države koji su motivi odlaska najodlučujući? (više mogućih odgovora)
a) Manjak novca, b) Mentalitet ljudi u županiji, c) Priroda (okoliš) županije,
d) Manjak zabavnih sadržaja u županiji, e) Loša prometna povezanost, f) Karijera,
g) Ne namjeravam otići iz županije
17. Iz kojeg razloga ostajete živjeti u Županiji? (više mogućih odgovora)
a) Obitelj i prijatelji, b) Dobra financijska situacija, c) Priroda (okoliš) županije,

d) Ljubav prema domovini, e) Ne živim u PSŽ

18. Što mislite koji su najveći problemi u županiji? _____
19. Što mislite tko je najviše kriv za probleme koje ste naveli u prethodnome pitanju? _____
20. Ocijenite od 1 (u potpunosti nezadovoljan/a) do 5 (u potpunosti zadovoljan/a) koliko ste zadovoljni svojom plaćom ? (ukoliko ste zaposleni): 1), 2), 3), 4), 5)
21. Kolika bi po vama trebala biti minimalna plaća u županiji kako bi ljudi mogli "normalno" živjeti?
22. Ocijenite od 1 (uopće nije bitno) do 5 (jako je bitno) koliko je bitno "imati vezu" kako biste dobili željeni posao u Vašoj županiji: 1), 2), 3), 4), 5)
23. Koliko osoba poznajete a da su se iselile iz županije u posljednjih 5 godina? a) 1, b) 2, c) 3, d) 4, e) 5, f) više od 5
24. Biste li htjeli da Vam dijete živi u Požeško-slavonskoj županiji? a) DA b) NE
25. Ocijenite od 1 (jako negativno) do 5 (jako pozitivno) utjecaj iseljavanja na gospodarstvo županije: 1), 2), 3), 4), 5)
26. Smatrate li da je Vaša Županija profitirala ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju? a) DA, b) NE
27. Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) stanje cesta u Vašoj županiji: 1), 2), 3), 4), 5)
28. Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) turističku ponudu u Vašoj županiji: 1), 2), 3), 4), 5)
29. Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) kvalitetu zabavnih sadržaja u Vašoj županiji (noćni klubovi, igraonice, parkovi, igrališta i sl.): 1), 2), 3), 4), 5)
30. Ocijenite od 1 (jako loše) do 5 (jako dobro) kvalitetu trgovačkih centara (izbor robe) u Županiji: 1), 2), 3), 4), 5)
31. Ocijenite od 1 (jako zagađeno) do 5 (jako čisto) čistoću prirode u Vašoj županiji: 1), 2), 3), 4), 5)